

KENT ve ÇEVRE

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

e-ISSN: 2687-5985

CİLT: 3
SAYI: 2

Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi

Editörler

Prof. Dr. Deniz İŐÇİOĐLU
Doğu Akdeniz Üniversitesi,
İŞletme Ekonomi Fakültesi
Doç. Dr. Can Giray Özgöl
Ankara Üniversitesi,
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Yayın veya DanıŐma Kurulu

Prof. Dr. AyŐegöl Mengi, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Nesrin Algan, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Tayfun Çınar, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut Güler, Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Muharrem Güneş, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Kıvılcım Ertan, Ankara Üniversitesi

Kapsam

Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi kent, çevre ve yerel yönetimler alanındaki araştırmalara ve bilimsel çalışmalara yer vermektedir. Bu alanların kapsamı çok geniŐtir ve disiplinler arasıdır.

Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi akademik ve hakemli bir dergidir. Ücretsizdir. 2019 yılında kent, çevre ve yerel yönetim politikaları alanında disiplinler arası bir araştırma dergisi olarak yayımlanmaya başlayacaktır. Dili, Türkçedir. Yazıların İngilizce özetleri verilmektedir. Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki sayı yayımlanacaktır.

Kent ve kentsel politikalar içinde örneğin, kentleŐme süreci, gelişmiş ve az gelişmiş ölkelerdeki kentleŐme biçimi, kentleŐme politikaları, kent kuramları, Türkiye’de kentleŐme, kentleşmenin ekonomi politiği, kent planlaması, katılım, kentli hakları, kentsel dönüşüm, konut sorunu ve konut politikaları, gecekondular sorunu ve gecekondular politikaları, arsa politikaları, yapı denetimi, afet politikaları; bölge politikaları içinde, bölgesel gelişme politikaları, bölge planlaması, Türkiye’de bölgesel gelişme politikaları; çevre politikaları içinde, çevre sorunları, çevrenin ekonomik, siyasal, hukuki ve yönetsel boyutları, çevre hakkı, Türkiye’de çevre politikaları, çevrenin uluslararası boyutu, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir gelişme; yerel yönetimler içinde, yerinden yönetim, yerel özerklik, idari vesayet, yerel yönetim kuramları, Türkiye’de yerel yönetimler, karşılaŐtırılmalı yerel yönetimler, yerel yönetim maliyesi, yerel yönetimlerin denetimi, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı gibi konular yer almaktadır. Söz konusu konuların her birinin altında çok sayıda alt başlıklar da bulunmaktadır.

İçindekiler

Hamburg Kentsel Dönüşüm Projeleri: Hafencity ve Wilhelmsburg	4-24
<i>Cem Atakara</i>	
Covid-19 Salgınının Konut Tercihlerine Etkisi.....	25-33
<i>Tahir Gönen, Emre Çetinkaya</i>	
Sürdürülebilir Geleceğin Önündeki Tehdit: Yeşil Boyama (Greenwashing) Türkiye Kentleri Üzerinden Bir Değerlendirme	34-55
<i>Kıvanç Demirci</i>	
Batık Kentin Hatırası: Yusufeli Kent Kimliğindeki Değişimler.....	56-80
<i>Alptekin Torun</i>	

HAMBURG KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİ: HAFENCITY VE WILHELMSBURG

Cem ATAĞARA

Özet

Bu araştırma, Almanya'nın Hamburg kenti özelinde kent içerisinde kullanım dışı kalmış olan sanayi ve konut alanlarına odaklanan büyük ölçekli kentsel dönüşüm projelerinin planlama ve kentsel dönüşüm literatüründeki yerini, bu projelerin hazırlanış ve uygulanış biçimlerini incelemeye ayrıca ele alınan iki dönüşüm projesinin benzer ve farklı yönlerini karşılaştırmaya yönelik bir çalışmadır. Bu hedef doğrultusunda, öncelikle Almanya'nın idari yapısı, her eyaletin kendi bağımsız planlama süreci, Almanya'daki kentsel dönüşümün tarihsel süreci ve etkin aktörler alt başlıklar halinde incelenmiştir.

Hafencity Projesi, Hamburg kentinin kullanım dışı kalan eski liman alanının, kent merkezine katılması amacıyla hazırlanmış bir kentsel dönüşüm projesidir. Eski liman bölgelerinin dönüşüm sürecini aktarmak için seçilmiştir. Wilhelmsburg ise bu eski liman alanında çalışan işçi sınıfının, mahallenin konumunun limana yakın olması dolayısı ile konaklamayı seçtiği bir mahalledir. Mahalle son yıllarda yaşanan sel felaketi sonucu köhnemiş, sorunlu bir alan olmuştur. Bu yüzden bu iki birbiriyle yakın ve bağlantılı fakat kullanım açısından farklı alan (biri sanayi/liman diğeri konut/yerleşim alanı) kentsel dönüşüm konusunda incelenmek için seçilmiştir. Araştırmanın yöntemi olarak Hamburg kentindeki iki dönüşüm projesi de yerinde incelenmiş, halka açık binalar, sosyal tesisler ve yapı fuarı ziyaret edilmiş ve insanların bölgeyi kullanım alışkanlıkları gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Hamburg, Hafencity, Wilhelmsburg

Abstract

This research is a study to examine the place of large-scale urban transformation projects focusing on industrial and residential areas, which are out of use in the city, and the preparation and implementation of these projects.. In line with this goal, first of all, Germany's administrative structure, each state's own independent planning process, the historical process of transformation and active actors were examined under sub-titles.

The Hafencity Project is an urban transformation project designed to integrate the out-of-use old port area of the city of Hamburg into the city center. It has been chosen to convey the transformation process of the old port areas. Wilhelmsburg, on the other hand, is a neighborhood where the people working in this old port area chose to stay due to its location close to the port. The neighborhood has become an outdated and problematic area as a result of the flood disaster in recent years. Therefore, these two closely related but different areas in terms of usage (one industry/port and the other residential/settlement area) were chosen to be examined in terms of urban transformation. As the method of the research, two transformation projects in the city of Hamburg were examined on-site, public buildings, social facilities and exhibitions were visited, and people's usage habits of the area were observed.

Keywords: Urban Transformation, Hamburg, Hafencity, Wilhelmsburg

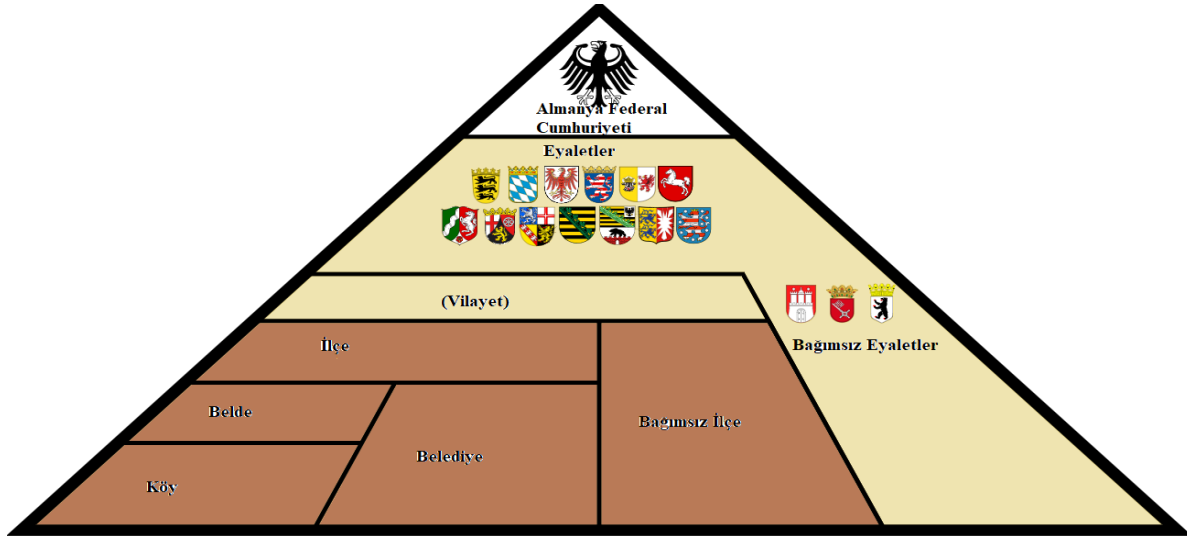
Giriş

Kentlerde yaşanan sorunlara sadece fiziksel olarak değil ayrıca sosyal ve ekonomik olarak da çözümler üretmeye çalışan kentsel dönüşüm uygulamaları, bölge sakinlerinin gereksinimlerini karşılamaya yönelik sürdürülebilir adımlar atmak üzere tasarlanan projelerdir. Bu projelerin genel amacı, özellikle bölge sakinleri olmak üzere tüm kullanıcılara nitelikli, sağlıklı yapılar ve sosyal alanlar kazandırmaktır. Bu makalede iki kentsel dönüşüm teorisi etrafında (yeniden geliştirme ve yeniden yapılandırma) Almanya'nın Hamburg kentindeki iki farklı kullanıma sahip bölgenin aynı dönüşüm aktörleri tarafından fakat iki farklı yaklaşımla nasıl bir değişim ve dönüşüme uğradıkları tartışılacaktır. Almanya özelinde 1900'lerin başından beri bu konunun ana aktörü olan “*Uluslararası Yapı Sergileri (IBA- Internationale Bauausstellung / International Building Exhibition)*” aslında bir yapı sergisinden çok, geleceğin kentleri için sürdürülebilir modeller öneren, toplumsal kültüre uygun mekanlar üreten bir kentsel gelişim vizyonu olarak tanımlanmaktadır. IBA, Hamburg eyaletinden aldığı yetkiyle de birçok kültürün birlikte yaşadığı kentte, nitelikli kentsel alanlar yaratmak, kentin merkezini genişletmek ve şekillendirmek, kenti kullanıcı odaklı planlamaya teşvik etmek üzere sürdürülebilir bir kent konsepti oluşturmuş, böylelikle halkın yaşam kalitesini arttırmayı hedeflemiştir.

Kentsel dönüşüm ile ilgili literatüre katkı sağlayacak olan bu çalışma, Almanya'daki örneklerle diğer ülke örneklerinin farklı bir karşılaştırmasını yapma imkanı tanımaktadır. Günümüzde kent merkezlerinin giderek büyümesiyle kent çeperlerinin de merkeze katılması kaçınılmaz olmuştur. Hamburg'daki iki köhnemiş ve fonksiyon kaybına uğramış kent çeperinin kent merkezine nasıl entegre edildiği sorusunun yanıtları aranmıştır.

1. Almanya'nın İdari Yapısı ve Planlama Sistemi

1990 yılında Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle kurulan Federal Almanya Cumhuriyeti 16 özerk eyaletten meydana gelen federal bir devlet olarak varlığını sürdürmektedir. Almanya'nın bu federatif yapısında, yasamada merkez, yürütmeye ise eyaletler güçlüdür. Yasama yetkisinin yanı sıra, eyaletler federal yasaları da kendi yetki ve sorumlulukları altında uygulayabilmektedirler. Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasası, ayrıntılı bir yetki düzenlemesi ile hangi konuların federal devlet, hangi konuların ise eyaletler tarafından ele alınması gerektiğini belirlemektedir. Örneğin dış işleri, savunma, demiryolları ve posta hizmetlerine ilişkin yetkiler bütünüyle Federal Devlet'in sorumluluğu altındadır (Eraslan, 2007, p. 99). Almanya'da idari yapı, Federal Devlet, on altı tane eyalet, il yönetimleri, ilçeler ve belediyeler olmak üzere beş kademededen oluşmaktadır. Her eyalet, kendi yönetim biçimini ve mahalli idare birimlerini oluşturmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak da idari birimlerin yetki, sorumluluk ve görevleri bir eyaletten diğerine farklılıklar göstermektedir (Kayıkçı, 2003: 2).

Şekil 1: Almanya'nın idari yapısı

(https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Administrative_Gliederung_Deutschlands.svg#/media/Datei:Administrative_divisions_of_Germany.svg)

Almanya'daki planlama sistemi ise, ülkenin federalist yapısına uygun şekildedir. Buna göre Federal Hükümet, planlama için gerekli yasal çerçeveyi çizmekte ve eyaletler de bu çerçeveye uygun olarak (plan ve politikalar federal yapıyla uyumlu olmalıdır) kendi planlama yasalarını oluşturmakta ve uygulamaktadırlar. Ayrıca, tüm kamu planlama kurumlarının ve planların tasarlanmasının yatay ve dikey koordinasyonu, Alman planlama sisteminin önemli bir yanıdır. Almanya planlama sistemi incelendiği takdirde iki temel özellik karşımıza çıkmaktadır: Güçlü bir yasal çerçeve ve adem-i merkezileştirilmiş bir karar verme yapısı (Kayıkçı, 2003: 1).

Kendi planlama yasalarını yapan eyaletler arasında uygulama bazında karşılaşılabilecek olası tutarsızlıkların önüne geçebilmek için Federal Bölge Planlama Yasası (*Raumordnungsgesetz*) adında bir çerçeve (çatı) düzenleme bulunmaktadır. Federal yasaların temel amacı, tüm ülkede eşit yaşam koşullarını sağlamaya çalışmaktır. Sistemin temel ilkesi, alt yönetimlere plan ve politikalarla ilgili uygulamalara ait ayrıntıların düzenlenmesi konusunda yetki vererek yerellik kavramını güçlü tutmak, aynı zamanda bu yönetimleri en üst düzeydeki yönetime (federal yapı) ait plana ve politikalara uygun hareket etmekte yükümlü kılmaktır (Kayıkçı, 2003: 3). *Federal Bölge Planlama Yasası* eyaletler için bir uygulama rehberi niteliğindedir. Eyaletler bu yasa çerçevesinde kendi mekan planlama yasalarını yaparak bölgesel politikalarını hazırlamaktadırlar.

Federal Bölge Planlama Yasası'nda açıklandığı üzere, federal hükümetin mekan planlama alanındaki görevi bölgesel eşitsizliği gidermek olarak tanımlanmıştır. Federal düzeyde de bu görev *İçişleri, İmar ve Yurt Bakanlığı*'na (*Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat*) bağlı olarak çalışan *Federal İmar ve Bölge Planlama Ofisi* (*Das Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung*) tarafından yürütülmektedir. Ofis, federal alanda bölgesel gelişme üzerine bir bilgi sistemi oluşturmakta ve devletin

bölgesel gelişmesini sürekli olarak takip etmekte yorumlamakta ve değerlendirmektedir. Bu değerlendirmelerin ardından ise düzenli aralıklarla Alman Federal Meclisi'ne sunulmak üzere Federal Bakanlık'a rapor vermektedir (Eraslan, 2007: 119).

Federal İmar ve Bölge Planlama Ofisi ayrıca eyaletlerin ilgili bakanlıklarıyla ortak çalışma yürüterek bütün eyaletleri kapsayan ve çok genel stratejilerin belirlendiği bölge planları/bölgesel gelişme planları hazırlamaktadır. Ardından, her bir eyalet yönetimi, kendi sorumluluk alanındaki mekansal gelişmeyi, federal yönetim birimlerince hazırlanan yasal düzenlemelere ve federal yönetim ile eyaletlerin ilgili bakanlıklarının hazırlamış olduğu bölge planlarına bağlı kalmak koşuluyla kendisi belirlemektedir. Buna bağlı olarak; mekansal gelişme, eyaletten eyalete farklılık gösteren modellere göre ilerlemektedir (Eraslan, 2007: 116).

Tablo 1: Almanya Devlet kurumları ve görevleri.

Kurum	Görev
Federal Hükümet	<ul style="list-style-type: none"> Çerçeve (çatı) niteliğinde yasal düzenlemeler yapar.
İçişleri, İmar ve Yurt Bakanlığı	<ul style="list-style-type: none"> Mekansal planlama, Federal anayolların ve demiryollarının bakımı, Eyaletleri, bölgesel planlar hakkında bilgilendirme.
İmar ve Bölge Planlama Ofisi	<ul style="list-style-type: none"> Bilgi sistemi oluşturma, Bölgesel gelişme planlarını değerlendirme ve yorumlama.

2. Almanya'da Kentsel Dönüşümün Tarihsel Süreci

İkinci Dünya Savaşı'nı kaybeden Almanya'nın birçok kenti, savaştan kaçan sığınmacıların bu kentlere akın etmesi, endüstriyel tesislerin tahribatı, kent merkezlerinde ve konut alanlarında teknik altyapının çöküşü gibi durumlara sahne olmuştur. Özellikle bu sorunların yoğun olarak yaşandığı bölgelerde, ekonomik ve sosyal gelişim ve değişimleri kontrol etmek neredeyse imkansız bir hal almıştı.

Savaştan sonra Federal Almanya Cumhuriyeti, Marshall Planı aracılığıyla destek alarak Batı'ya entegre edildi. Diğer yandan Alman Demokratik Cumhuriyeti (DDR) maruz kaldığı kapsamlı tazminat yükleriyle birlikte Doğu Bloğuna entegre edildi. Yani Batı'da federal bir yapı ve Doğu'da merkezi bir yapı; Batı'da bir pazar ekonomisi ve Doğu'da planlı bir ekonomi vardı. Özel mülkiyet temelinde ve pazar ekonomisi çerçevesinde Batı Alman kentleri, birçok özel sektör veya kamu etkileşimi ile gelişmiştir. Buna karşılık, ağırlıklı olarak kamulaştırılmış gayrimenkul ve planlı ekonomi koşullarında Doğu Almanya kentlerinin gelişimi, merkezi olarak kontrol edildi. Bu nedenle bu bölgedeki kentsel gelişimde mekansal öncelik kamu harcamasıyla gelişen endüstriyel alanlara tanınmıştır.

2.1. 1950'ler- Yeniden İnşa (Urban Reconstruction) Dönemi

Savaş sonrası birçok Alman kentindeki endüstriyel tesislerin, altyapının, konut alanlarının ve kent merkezinin neredeyse tamamı yok edildi. Buna rağmen kentlere büyük mülteci akınları oldu. Bununla birlikte, her iki Alman devleti de aynı zorlukla karşı karşıya kaldı: Konut inşaatının hızlandırılması. Bu nedenle Federal Almanya Cumhuriyeti'nde yeniden inşa aşamasında 5 milyondan fazla daire inşa edildi. Çok sayıda Batı Almanya kentindeki eski binalar, kentin eski planlarına da uygun şekilde yeniden inşa edildi. Savaşın yarattığı tahribat yeni radikal bir başlangıç yapmak için bir fırsat olarak kullanıldı. Tarihi kent merkezleri temelden yeniden tasarlandı (Strubelt, Gatzweiler, & Kaltenbrunner, 2000: 45–48). Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde ise Devlet Planlama Komisyonu kontrolünde toplu konutlar ikiden fazla çocuğu olan aileler veya kendi dairesi olmayan genç evli çiftler gibi sosyal aciliyet ve ulusal ekonomik öncelik kriterlerine uygun olan kesimlere tahsis edildi. Bu konutlar 4 veya 5 katlı apartman blokları şeklinde, genellikle 4000 ila 5000 sakine sadece yerleşim alanı teşkil edecek şekilde tasarlandı (Strubelt vd., 2000: 45–48).

Resim 1: 2. Dünya Savaşı sonrası Dresden merkezi. <https://www.zeit.de/feature/zweiter-weltkrieg-dresden-rotterdam-warschau-drittes-reich-staedte-luftkrieg/seite-6>; © Mondadori/Getty Images

2.2. 1960'lar – Kentsel Genişleme/Yayıma (Urban Expansion) Dönemi

Almanya Federal Cumhuriyeti'nde bu döneme “*ekonomik mucize*” adı verilir. Çünkü bu yıllarda batılı işgal kuvvetlerinin sağladığı ekonomik desteklerle birlikte büyük bir refah artışı olmuştur. Buna bağlı olarak nüfus artışı gerçekleşmiş, konut alanları da genişlemiş ve banliyöleşme başlamıştır. Ekonomik gelişim ile yeni endüstriyel alanlar inşa edilmiş ve var olanlar da genişletilmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak ulaşım, eğitim ve sağlık hizmetlerinde iyileştirmeler yaşanmıştır (Strubelt vd., 2000: 48–49). Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde ise artan ekonomik sıkıntılar ve endüstrileşmeyi birinci planda tutan politikalar sonucunda, konut alanlarında ihtiyaç duyulan ilerlemeler kaydedilmemiştir. Kentleri çevreleyen tarımsal alanları endüstri ve konut inşaatı ele geçirmiştir. Eski binalar yıkılarak yerlerine oldukça yüksek katlı binalar inşa edilmiştir. Konut alanları ile çalışma alanlarının belirgin bir şekilde ayrışmasıyla birlikte müstakil konutların yokluğunda inşa edilen çok katlı kiralık konutlar bu dönemin sembollerindendir (Strubelt vd., 2000: 48–49).

Resim 2: 1963'te Doğu Almanya'da inşa edilen toplu konutlar

<https://www.bild.bundesarchiv.de/dba/de/search/?query=Bild+183-B0911-0012-001>

2.3. 1970'ler- Kentsel Yenileme (Urban Renewal) Dönemi

Ekonomik mucize dönemiyle önemli gelişmeler yaşayan Batı Almanya, 1970'li yıllardaki petrol krizi ile güçlü bir sarsıntı yaşamış, 1960'lardaki hızlı genişleme ve yayılma yavaşlamıştır. Bu dönemde yapılan yasal düzenlemelerle, tarihi kent merkezindeki eski dokuyu koruyarak yaşatan, mevcut konut stokunu modernleştiren, kültürel mirasa öncelik tanıyan ve bunları korumayı amaçlayan bir sistem oluşturulmuştur. Doğu'da ise, konut inşasının tarihteki en yoğun dönemi olmasına rağmen konut sorunu tamamen çözülememiş, kentsel kalite büyük ölçüde düşmüş ve kent merkezleri terk edilmeye başlanmıştır. Bu dönemde kent merkezlerindeki bu nüfus kaybının etkisiyle, merkezin yeniden canlandırılmasına ve günün her saati yaşayan, karma bir alan olmasına yönelik çalışmalar başlamıştır (Strubelt vd., 2000: 49–50).

2.4. 1980'ler – Kentsel Yeniden İnşa (Urban Reconstruction) Dönemi

Batı'da kentsel yeniden inşa konusunda odaklanılan ilk husus, eski binaların gerektiğinde tamamen korunarak gerektiğinde ise aslına sadık kalarak yeniden inşa edilmesi ve böylelikle kent merkezinin ve çeperinin tamamen yenilenmesi olmuştur. Bu vesile ile halkın, kent merkezine yeniden yönelmesi ve merkezde yüksek gelir sahibi grupların oluşturulması hedeflenmiştir. Doğu'da ise, yeni inşa edilen konutlarda tasarrufa gidilmesi konut kalitesinde düşüşe neden olmuştur. Birçok inşaat yarım kalmış veya yıkılmıştır. Yıkılan binaların yerine ise prefabrik binalar inşa edilerek konut sorununa çözüm aranması denenmiştir (Strubelt vd., 2000: 51–52).

2.5. 1990'lar- Çok Yönlü Kentsel Kalkınma (Multi-Faceted Urban Development) Dönemi

1990'ların başında Almanya'nın birleşmesi, tarihi açıdan oldukça önemli politik ve sosyal mücadelelere sahne olmuştur. Almanya'nın her iki tarafındaki yeni yaşam şartlarında denge sağlanması bir zorunluluk olmuş ve bu doğrultuda doğu kentlerindeki problemleri gidermek adına, yeni yasalar ve yaptırımlar uygulanmış, kentsel kalkınmanın sağlanabilmesi için yatırımcılara ciddi vergi teşvikleri sağlanmıştır (Strubelt vd., 2000: 53–54).

İki Alman devletinin birleşmesi ile doğu kentlerindeki geniş kırsal alanlar, düşük nüfus yoğunluğu, yetersiz altyapı ve sınırlı kamu taşımacılığında kaynaklanan bölgeler arasındaki ekonomik, sosyal ve ekolojik farklılıklar gün yüzüne çıkmıştır. Ülkenin doğusunu belli bir refah düzeyine çekme amacıyla yapılan düzenlemeler, Batı Almanya’da yer alan kimi eyalet yöneticileri tarafından çoğu zaman sert bir dille eleştirilmiştir (Kayıkcı, 2003: 6).

Resim 3: Brandenburg Kapısı, birleşmeden sonra. (<https://www.thelocal.de/galleries/culture/photos-of-the-berlin-wall-then-and-now-the-local/>)

2.6. 2000’ler- Kentsel Rönesans (Urban Renaissance) Dönemi

2000'lere gelene kadar kent merkezlerinde yaşayan insan sayısı sürekli olarak gerilemekteydi. Kentsel Rönesans veya “*kent merkezlerinin yeniden keşfi*” gibi tanımlamalarla ifade edilen bu dönemde ise her şeyden önce yaşlı insanlar kente geri dönmüştür. Yaşamlarının bir dönemini çocuklarıyla birlikte banliyölerde geçiren bu insanlar, yaşamlarının yeni bölümünde ise kültürel faaliyetlere ve sağlık kurumlarına yakınlığa büyük önem vermeye başlamışlardır (Reicher, 2005: 59).

Resim 4: Frauenkirche (Dresden) 2005 yılında yeniden açıldı. (<https://www.dw.com/en/germany-before-and-after-reunification/g-55082387>)

Sanayileşmenin hızının durma derecesine gelmesiyle birlikte merkezlerde aktifleştirilmeyi bekleyen yeni alanlar oluşmuştur. Bununla birlikte kentin etrafındaki kırsal alanlar da kentin bir parçası olarak algılanmaya başlamıştır. Bu dönemde ayrıca İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılmış konutlarda önemli yenileme faaliyetlerinde bulunulmuştur (Reicher, 2005: 60). Bu dönemdeki dönüşüm faaliyetlerinin, bugüne kadar sürdürülen niceliğe yönelik uygulamaları bırakıp, kentsel yenilemede niteliğe (kaliteye) önem veren uygulamalar olduğu vurgulanmaktadır (Reicher, 2005: 56).

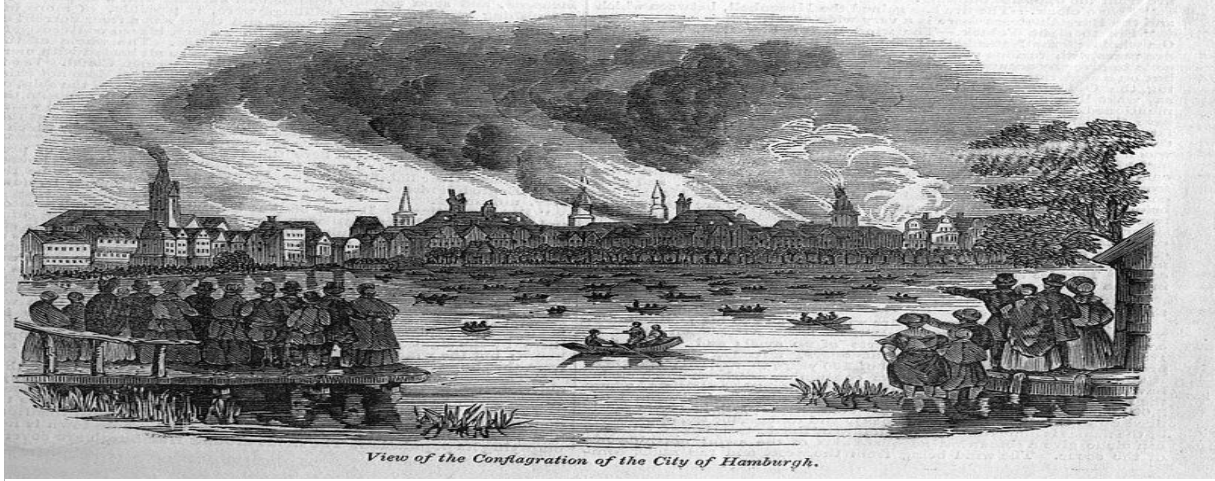
Ayrıca Ağustos 2001'de 2 milyar Euro'nun üzerinde bir bütçe ile var olan Kentsel Dönüşüm Batı programına ek "Kentsel Dönüşüm Doğu" programına karar verilmiştir. Bu programın uygulandığı kentlerde kentsel dönüşümün amacı, "ekonomik ve demografik yapısal değişimin üstesinden gelinmesi" ve "sürdürülebilir kentleşmenin sağlanması" olarak belirtilmiştir (Köktürk & Köktürk, 2007: 11).

Kentsel Dönüşüm Doğu projesinde genel olarak dört ana eylem alanı belirlenmiştir. Bunlar: Konut varlığının ve kentsel imajın korunmasının amaçlandığı **koruma bölgeleri** (kentin kurulduğu bölgeler, tarihi anıtlar bölgesi), yeniden değerlendirme ve güçlendirmenin hedeflendiği **yeniden yapılandırma bölgeleri** (kısmen zarar görmüş ve yapısal olarak zayıf eski yapılanma bölgeleri), kapsamlı yıkımın ve boşalan alanların yeni yapılaşma veya dinlenme ve boş zaman kullanımına ayrılması planlanan **yeniden geliştirme bölgeleri** (henüz kısmen oturlan eski DDR büyük yerleşmeleri) ve son olarak kapsamlı yıkımla birlikte yeni yapılaşmanın hedeflenmediği **yıkım bölgeleri** (boş duran konutların olduğu DDR büyük yerleşim alanları) (Köktürk & Köktürk, 2007: 12).

3. Kentsel Dönüşüm: Hamburg

Almanya'nın kuzeyinde ülkenin ikinci büyük eyaleti olan Hamburg, Kuzey Denizi'ne dökülen Elbe Nehri kıyısında yer alan bir liman kentidir. Almanya'nın en büyük, Avrupa'nın Rotterdam'dan sonra ikinci, dünyanın ise dokuzuncu büyük limanına sahip olan Hamburg kentinin tarihsel gelişimi ve önemi limanın işlevi oranında değişiklik göstermiştir. Ticaretin merkezi konumunda olan kent, bu sebeple tarih boyunca pek çok saldırıya ve bu saldırıların yol açtığı yıkımlara sahne olmuştur. 19. yüzyıl sonunda "Yenidünya'ya" yapılan seferlerden dolayı denizcilik sektörü Hamburg'da en etkili sektör olmuş ve Hamburg- Amerika hattı dünyanın en büyük transatlantik denizcilik rotası durumuna gelmiştir. Bu yüzden Hamburg'a "Avrupa'nın Yenidünya'ya açılan kapısı" denilmektedir (Akyol, 2010: 29).

1842'deki büyük yangının etkilerine ek olarak iki dünya savaşı sırasında yaşanan bombardımanlar kentin mimari mirasını yok etmiştir. Sonrasında da etkileri oldukça sert hissedilen soğuk savaş döneminde, bölünen Almanya'dan yalnızca 50 km. uzaklıktaki, Doğu Almanya ve Baltık ülkeleriyle ilişkisi kesilmiş olan Hamburg, ekonomik olarak gerilemiş olsa da 1990'da Almanya'nın birleşmesinden sonra tekrar eski önemli konumunu almıştır (Akyol, 2010: 29).

Resim 5: 1842 Hamburg Yangını (The Illustrated London News. Vol. 1. From May 14 to December 31, 1842)

Hamburg kentinin yaşadığı dönüşümler planlı ve plansız olarak ikiye ayrılabilir. Plansız olanlar büyük yangın ve iki dünya savaşı sonrası yaşanan yıkımdır. İlk planlı dönüşüm ise 19. yüzyılın sonlarında, liman bölgesini genişletmek, ticari bir depo bölgesi yaratmak, doğrudan sudan karaya modern aktarma yapabilmek ve daha etkin bir ulaşım ağına sahip olmak adına eski limanın yanındaki mahallelerin yıkılıp yirmi binden fazla kişinin tahliyesiyle sonuçlanan bir özel liman bölgesi yaratmaktı (Brunns-Berentelg, 2014: 2).

21. yüzyıla gelindiğinde, kentlerin genişlemesi, kentin kullanımı ve kent alanlarının günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilmesine yönelik, kentlerin yeniden kurgulanması gerekliliği doğmuştur. Hamburg'da da hizmet ve bilişim sektörlerinin ön plana çıkması, denizcilik sektörünün kentten ayrılmadan daha uzak bölgelere taşınması, endüstriyel alanların boşalması ve arada kalan bölgelerin de köhnemeye başlamasıyla kentin bu bölgelerini kapsayan dönüşüm çalışmaları planlanmaya başlamıştır. Bu değişime cevap verebilmesi amacıyla eski liman bölgesi (Hafencity) ve daha çok buradaki liman işçilerinin konakladığı Wilhelmsburg mahallesinin dönüşüm projeleri, Hamburg'daki iki önemli kentsel dönüşüm projesidir.

3.1. Kentsel Dönüşümün Ana Aktörü: IBA (Internationale Bauausstellung)

IBA, 100 yıldan beri faal olan Uluslararası İmar Fuarı'nı simgelemekte ve bilinen bir fuardan çok daha fazlasını içermektedir. Burada sergilenen sadece binalar değildir, daha çok, tıpkı bir laboratuvarında olduğu gibi, canlı olarak araştırma ve geliştirme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Tek fark, burada laboratuvarın kent kendisinden ibaret olup, araştırma

neticelerinin imar yoluyla gerçekleştirilecek olmasıdır (IBA Hamburg, <https://www.internationale-bauausstellung-hamburg.de/en/story/iba-hamburg.html>).

IBA Hamburg, Hamburg Belediyesi tarafından kurulmuştur. Dolayısıyla maliyeti de Belediye tarafından üstlenilmektedir. Fakat projeler ayrıca finanse edilmektedir. Bu finansman genelde IBA Hamburg'un başından itibaren birlikte çalıştığı yatırımcılar tarafından sağlanmaktadır.

Hamburg Belediyesi tarafından kurulan ve çalışanları arasına semt sakinlerinin ve yatırımcıların da dahil olduğu bu özerk şirket, projeler planlayıp yarışmalar düzenlemekte ve geliştirilen bu projelerin uygulanması ve koordinasyonunu sağlamaktadır.

Geliştirilen projelerin ana teması, hızla büyüyen ve büyümenin de devam ettiği Hamburg gibi bir kentte, var olan çok sayılı ve tezat gibi görünen konuların birbirleriyle uyumlu hale getirilmesidir. Büyürken de iklimi korumak, göçmenleri entegre etmek, ama aynı zamanda kültürlerin çeşitliliğini muhafaza ederek kenti yeniden yapılandırmak ve alanlardan tasarruf etmek ana temaya dahil edilmektedir (IBA Hamburg, <https://www.internationale-bauausstellung-hamburg.de/en/story/iba-hamburg.html>).

3.1.1. IBA'nın Kentsel Dönüşüm Proje Aşamaları

Bir dönüşüm projesi belirlenirken katılımın birinci planda tutulduğu, altı ayrı ama birbiriyle bağlantılı aşama tasarlanmaktadır. Proje geliştirme yolunda ilk adım olarak bir **fizibilite çalışması** yürütülmektedir. Fizibilite çalışmasının amacı, proje hakkında daha fazla karar vermek için sağlam bir temel olarak, gerekli zaman planlaması ile doğru bir maliyetlendirme ve finans planı oluşturmaktır.

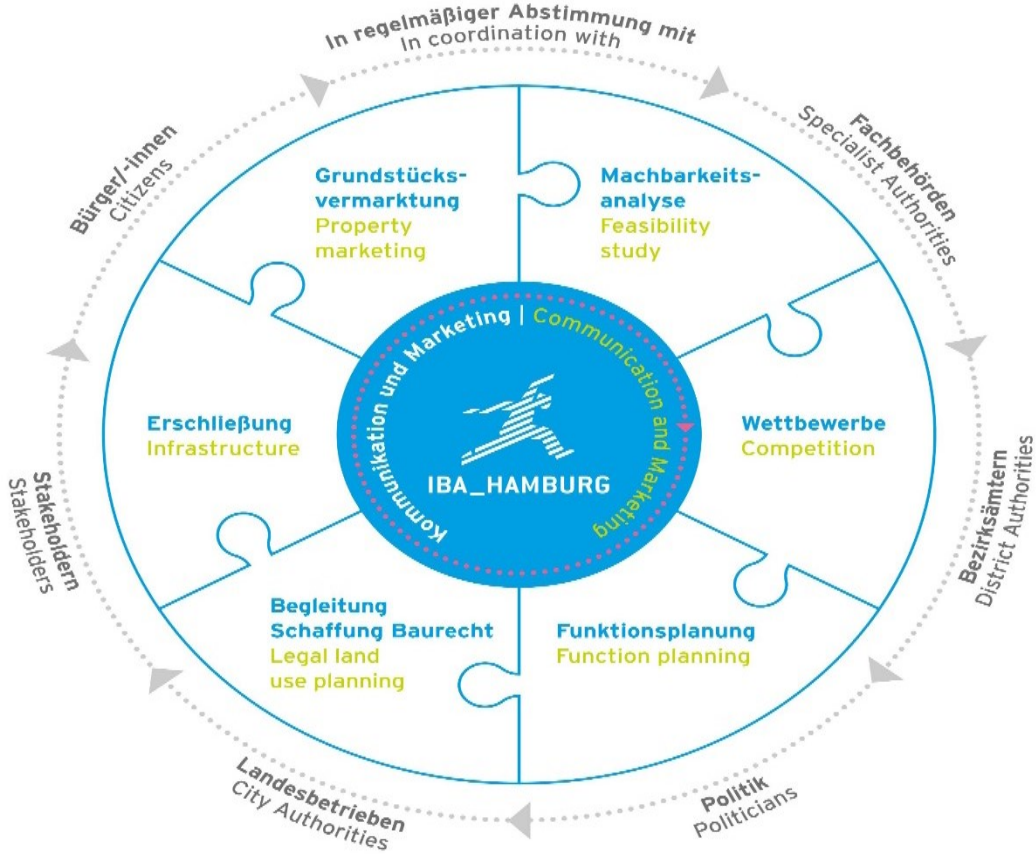
İkinci aşama **rekabet/yarışma** aşamasıdır. Bu aşamada yapılan, uzman kurumlarla yerel paydaşlar arasında bir fikir birliğine varma arayışıdır. IBA Hamburg, çalışmalarında mümkün olan en büyük şeffaflığı hedeflemektedir. Faaliyetler konut sakinleri ve dernekler gibi kilit paydaşlara açılarak, ihtiyaçlarının erken bir aşamada dikkate alınması sağlanmaktadır.

Üçüncü aşama **fonksiyon planı**dır. Plan, konut birimlerini, arsa bölümünü, yolları, araç erişimini ve otopark alanlarını gösterir. IBA Hamburg söz konusu olduğunda, fonksiyon planı tüm aşamalarda önemli bir etkiye sahip olduğu için proje geliştirme süreci boyunca hayati bir araçtır. Dolayısıyla, fonksiyon planlama sürecinin sonuçları maliyet ve finans planlamasının temelini oluşturur. Dahası hem basın hem de halkla ilişkiler, pazarlama amaçları ve bireysel mülklerin tanıtımı için kullanılacak önemli bir iletişim aracıdır. Bu nedenle, fonksiyon planı zaman içinde belirli bir nokta ile sınırlı olmaktan ziyade, sürekli gözden geçirme ve geliştirme süreci boyunca olası ayarlamalara tabidir.

Dördüncü aşama **yasal çalışmalardır**. Fonksiyon planının hazırlanmasından sonra planların yapı mevzuatına göre düzenlenmesi, yönetmeliklerine uygun bir arazi kullanım planına hazırlanmasıdır.

Beşinci aşama **altyapı** aşamasıdır. Sokaklar, köprüler, tüneller, meydanlar, parklar ve spor tesisleri, ilgili bölge makamlarıyla yakın koordinasyon içinde IBA Hamburg yönetiminde oluşturulmaktadır.

Son aşama **pazarlama** aşamasıdır. İhale prosedürleri, tüm müşterilere danışmanlık ve satın alma sözleşmesinin imzalanması aşamasıdır. İletişim ve pazarlama; yayınlar, etkinlikler ve fuarlar, reklamcılık ve yüz yüze iletişim hedef gruplara hitap etmek için kullanılmaktadır (Hansing, 2017: 9).

Şekil 2: Proje Geliştirme Aşamaları (Hansing, 2017: 9).

3.2. Hafencity Kentsel Dönüşüm Alanı

Avrupa'nın en eski liman alanına sahip olan Hamburg'da kent merkezinin gelişmesiyle birlikte liman alanı artık kentin içinde kalmıştır. Bundan dolayı, Hafencity dönüşüm projesi, merkeze yakın eski liman bölgesini yenileyerek kente entegre edip, kent merkezini genişletmeyi hedeflemiştir. Planın bir diğer ana hedefi, dönüşüm projesinin Hamburg'un ekonomik, ekolojik sosyal ve kültürel gelişimine katkıda bulunmasını sağlamaktır. Projenin öne çıkan işlevi, kent merkezine hakim olan konut alanlarının karma kullanımını sürdürerek, ticaret, eğitim, kültür eğlence ve turizm alanlarında yeni iş ve fırsatlar yaratmaktır.

Resim 6: Hafencity'nin konumu (Bruns-Berentelg (Ed) 2006.jpg)

1997'de dönemin belediye başkanı Henning Voscherau tarafından duyurulan proje aynı yıl senato ve parlamentodan da geçerek 1999 yılında yarışmaya açılmıştır. 2000 yılında çalışmalara başlanılmış ve 2003'te ilk bina tamamlanarak 2005 yılında ise ilk sakinler bölgeye taşınmıştır (Bruns-Berentelg, 2014: 2).

Limanın su ile doğrudan ilişkisinden dolayı ilk başta alanın taşkınlardan korunması için yükseltilmesi gerekiyordu. Bu yüzden deniz seviyesi beş metreden sekiz metreye yükseltildi. Bu müdahale çok sayıda eski, alçak binanın entegrasyonunu zorlaştırdı ve geciktirdi (Bruns-Berentelg, 2014: 3). Bu işlem sırasında limanın tarihi duvarları ve işlemleri korunmuş, ayrıca bölgedeki mevcut binaların silüetinin bozulmaması amacıyla, bu yapıların görünümünü kapatacak yükseklikteki yeni yapılara izin verilmemiştir (Akyol, 2010: 40).

2000 yılında açıklanan master planda, 20.000 ofis ve 5.500 konut olması düşünülüyordu. Fakat 2006'da revize edilen plan, 45.000 ofis ve 7.000 konut sayısı ile 15.000 bölge sakinini hedefliyordu (Bruns-Berentelg, 2006: 55).

Resim 7: Hafencity proje alanı (yazarın kendi arşivi, Şubat 2020)

Hafencity projesinde, yaya yollarının %70'i araç yolundan ayrılmış şekilde tasarlanmış ve yaya ulaşımı köprülerle sağlanmıştır. Isıtma sistemleri ise yenilikçi ve sürdürülebilir bir konseptte düşünülmüş, doğalgazla ısınan binalara oranla %27 oranında daha az karbon emisyonu yaratacak olan termal enerjili ısıtma sistemleri kullanılmıştır (Akyol, 2010: 40).

Resim 8: İnşaat alanı (<https://www.hafencity.com/en/urban-development/infrastructure>)

Hafencity projesinde en önemli görülen yapı ise Elbe Filarmoni Konser Salonu'dur. İlk master planında yer almamasına rağmen, alanda anıtsal bir yapının gerektiği düşünülmüş ve yenilenen plana eklenmiştir. Bölgenin kültürel merkezi olması istenilen salon, eski ambar binası temel alınarak tasarlanmıştır. Daha tamamlanmadan kendisine ayrılan bütçeyi aşan salonun inşaatı 2017 yılında tamamlanmıştır (Akyol, 2010: 44).

Resim 9: Sağda Filarmoni salonu. (<https://www.hafencity.com/en/overview/about-hafencity>)

Projenin finansmanını sağlamak adına, bölge arazisinin büyük bir kısmının kamu mülkiyetinde olmasından dolayı buradaki parsellerin özel sektöre satışıyla yaklaşık 10 milyar Euro gelir elde edilmiş, buna ek olarak da 3 milyar Euro kamu yatırımı olmuştur. Almanya'nın lider medya kurumlarından biri olan Der Spiegel, uluslararası tüketim malları grubu Unilever, denizcilik şirketi Germanischer Lloyd gibi binden fazla çalışanı olan şirketler bölgeden arazi alıp taşınmıştır. Bunların yanı sıra Hafencity Üniversitesi ile Uluslararası Hamburg Denizcilik Müzesi de bu bölgededir (Bruns-Berentelg, 2014: 4). Hafencity her ne kadar son derece iyi planlanmış, programlanmış ve uygulamaya konulmuş bir proje gibi görünse de eleştiriler de bulunmaktadır. Projede özellikle katılım boyutunun eksikliği kentte dönüşümün kendilerine sorulmadan gerçekleştirildiğini savunan, sanatçılar ve müzisyenlerden oluşan bir grup tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca bölgedeki soylulaştırmaya da karşı çıkan grup, tüm mali kaynakların Filarmoni Salonu gibi projelere aktarıldığını ve eğitim, sağlık gibi sosyal alanlarda kısıtlamalara gidildiğini, dar gelirlilerle yoksulların kaderine terkedildiğini söyleyen bir manifesto yayınlamışlardır (Deutschlandfunk Kultur, 2010; WELT, 2009).

Hafencity bugün Avrupa'nın en büyük şehir içi kentsel dönüşüm alanını oluşturmaktadır. Birkaç yıl öncesinde ham bir liman ortamı olmaktan çıkıp çeşitli sosyal kültürel ve siyasi gelişim potansiyeline sahip bir kentsel alana dönüşmüştür. Diğer kentsel gelişim projelerinden farklı olarak, Hafencity'nin kapsadığı alanda neredeyse hiç sakin yoktu. Kent içindeki komşu bölgeler de çok az konut içeriyordu. 2021 itibarıyla burada 3.000 hanede 6.000 civarında insan yaşamaktadır. 750 şirkette 15 bin kişi çalışmaktadır. Bölge tamamlandığında, burada 15 bin kişi yaşayacak ve 45 bin kişi de burada çalışma alanları edinecektir. Çocuklu ailelerin oranı da dikkate değerdir. %22,6'lık oranla Hamburg ortalaması olan %18'in oldukça üzerindedir (hafencity.com/en/urban-development/social-development, 03.12.2021). Bu da çocuklu ailelerin yeniden kent merkezleri ve kent çeperlerinde yaşadığının ve 1960'lardaki banliyöleşme akımının tersine dönmeye başladığının göstergesidir. Uzun bir süre kent içinde yaşamak çok çekici görünmüyordu. Ancak günümüzde kent içi yaşam, insanların okula, işe alışveriş veya eğlence alanlarına kısa mesafelerle vardığı sürdürülebilir bir yaşam modelini mümkün kılıyor. Bu durum birçok kişi için zamandan tasarruf anlamına gelmektedir. Aile arkadaşlar ve istihdam olanaklarını daha kolay birleştirebiliyorlar.

Birçok popüler kent içi bölgenin aksine, Hafencity 'de tek kişilik haneler hakim değildir. Bunun yerine, ailelerin ve öğrencilerin bir karışımı vardır. Hafencity' deki ortalama hane 2,1 kişiden oluşmaktadır. Eimsbüttel, St Pauli, Neustadt veya St Georg gibi diğer popüler Hamburg mahallelerinde bu rakam 1.5'tir (hafencity.com/en/urban-development/social-development, 03.12.2021).

Hafencity'de gündelik yaşam oldukça canlı ve halka açık alanlar çok çeşitli insan gruplarıyla ve günün farklı saatlerinde kullanımlarla tanımlanmaktadır. Bu kullanıcılar, kent sakinleri ve çalışanlarının yanı sıra, çoğunlukla dünyanın dört bir yanından ve Almanya'nın her köşesinden öğrenciler ve ziyaretçilerdir. Hamburg'dan birçok kişi Hafencity'yi keşfedip cazip kültür ve eğlence tesislerini kullanmaktadırlar. Meydanlar, parklar ve gezinti yerleri, çeşitli grupların taleplerini karşılayan buluşma yerleridir. Bu

kamusal alanların bölgedeki varlığı birbirleriyle çok az temas halinde olan nüfus grupları arasındaki tesadüfi buluşmaları teşvik etmekte ve böylece mahalleler içinde etkileşimi artırmak için bir araç sağlamaktadır.

Diğer birçok sahil projesiyle (Londra'daki Canary Wharf gibi) karşılaştırıldığında, Hafencity tamamen ticari bir yer olarak canlandırılmamıştır. Bunun yerine bölge, iş, konut, eğitim, kültür eğlence, turizm ve perakendecilik gibi birçok kullanımın olduğu karma bir yapıya sahiptir. Tüm bu veriler bize Hafencity'nin kentsel dönüşüm teorilerinden yeniden canlandırmaya daha uygun olduğunu göstermektedir. **Yeniden Canlandırma**; “sosyo-kültürel, ekonomik ya da fiziksel açılardan bir çöküntü süreci yaşamakta olan kentsel alan parçalarının, çöküntüye neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması ya da değiştirilmesi sonucu, o alanın tekrar hayata döndürülmesi, canlandırılması” (Karadağ, 2008) yöntemine verilen isimdir. Yeniden canlandırılan bölgeler sadece fiziksel değil ekonomik olarak da gelişmektedir. Bu ekonomik gelişimin varlığı da fiziksel yapının daha uzun süre korunabilmesine olanak sağlayacaktır. Aksi takdirde bölgede yeniden köhneme ve eskime görülebilir.

Tablo 2: Sayılarla Hafencity Projesi

Sayılarla Hafencity Projesi	
Amaç	Konut, ofis, kültür, turizm ve alışveriş için liman ortamına sahip yeni sahil kent merkezi
Alanın toplam büyüklüğü	155 hektar
Su alanı	55 hektar
Arazi alanı	100 hektar
Net inşaat alanı	60 hektar
Konut sayısı	10.000 – 15.000 kişi için 5.500 konut
Ofis sayısı	45.000 kişi için ofis alanı
Belediye binasına uzaklık	2.5 km
Merkez tren garına uzaklık	3 km
Havaalanına uzaklık	13 km
Ulaşım	Kent merkezine ve otoyollara bağlantıları olan verimli yol ağı ve toplu taşıma sistemi
Hamburg nüfusu	1.8 Milyon
Bütçe	10 milyar Euro özel + 3 milyar Euro kamu yatırımı
Süreç	3.070 konut ve 80 proje tamamlandı; yapım aşamasında olan veya planlanan 61 proje daha var.

3.3. Wilhelmsburg Mahallesi Dönüşüm Alanı

Hamburg'un merkezinde yer alan Wilhelmsburg bir nehir adasıdır ve alan açısından Hamburg'un en büyük bölgesidir (Avlar & Yılmaz, 2018: 109). 1962'deki büyük fırtına ve taşkın, bölgede yüzlerce insanın can kaybına neden olmuştur. Bir çok bölge sakini de bu olaydan sonra bölgeden ayrılmıştır (Hellweg, 2018: 116). Tarihsel olarak hep işçi sınıfı mahallesi olan Wilhelmsburg 'ta tersanelerde, fabrikalarda ve demiryollarında çalışan insanlar yaşamıştır. Bu insanların %34'ünü de göç geçmişi olan kişiler oluşturur (Chamberlain, 2020: 2). Göçmen ve işçi sınıfı mahallesi olan Wilhelmsburg hep bir sorun alanı olarak görülmüş kentin geri kalanından ayrılmış ve konut gelişimi için uygun bir yer olarak düşünülmemiştir

(Hellweg, 2018: 117).

Resim 10: 1962 büyük taşkını sırasında Wilhelmsburg mahallesi (<https://hamburg.mitvergnuegen.com/2019/vergnuegte-viertel-damals-und-heute-wilhelmsburg/>)

Wilhelmsburg sakinleri, çocuklar ve gençler için daha iyi okullar, kaliteli konutlar ve yeni umutlar için 2001 yılında Hamburg yetkililerinin dikkatini çekmek adına “Wilhelmsburg İçin Gelecek Konferansı” düzenlemişlerdir. Yüzden fazla vatandaşın Hamburg yetkilileri ile bölge için yeni bir vizyon oluşturmak adına yaptığı çalışmaların sonucunda IBA dönüşüm projesini tamamlamak amacıyla bölgeye yaklaşık 700 milyon Euro yatırım çekmiştir (Hellweg, 2018: 116).

Resim 11: Wilhelmsburg proje alanı (yazarın kendi arşivi, Şubat 2020).

2006 yılında başlayan dönüşüm çalışmalarının amacı; bu alanda birlikte yaşayan insanların kente aidiyet duygusunu geliştirmek, bölgeye yeni bir kimlik kazandırmak, nitelikli kentsel alanlar yaratmak ve sürdürülebilir bir kent konsepti oluşturup halkın yaşam kalitesini artırmak olarak belirlenmiştir (Avlar & Yılmaz, 2018: 109).

IBA 2006 yılında ilk etapta çalışmalara, 70 bina projesi ve 14 sosyal kültürel proje ile başlamıştır. Bu

Resim 12: Dönüşüm alanı ve önünde Hafencity (https://www.internationale-bauausstellung-hamburg.de/fileadmin/Mediathek/Pressebilder/Aktualisierung_1701/DSC_2369_Originale_.jpg)

projeler modern, çevre ve iklim dostu bir şehir planlamasının geleceğini gösterme vizyonuyla hareket etmekteydi (Hellweg, 2018: 120). Bölgenin enerjisi tüketicilere yetecek oranda kendi bölgesinde üretilmektedir. 2. Dünya Savaşı'nda binlerce insanın sığınak olarak kullandığı Energy Bunker binasının çatı ve güney cephesine güneş panelleri yerleştirilmiş ve üretilen bu enerjiyi depolamak adına termal depolama sistemi kurulmuştur (Avlar & Yılmaz, 2018: 109). Bugün bu bina 3.000 haneye ısıtma ve 1.100 eve elektrik sağlamaktadır.

Resim 13: Energie Bunker binası (<https://www.welt.de/regionales/hamburg/article194210695/Geothermie-Hamburg-setzt-auf-Waerme-aus-der-Tiefe.html#cs-Energiebunker-Wilhelmsburg-Hamburg-Ener.jpg>)

Ayrıca bölgede inşa edilen yarım düzine yüksek verimli akıllı ev teknolojisiyle, üretilen fazla elektrik de merkezi olmayan şebekeleri beslemektedir.

Resim 14: Kendi enerjisini üretebilen akıllı evler (yazarın kendi arşivi, Şubat 2020)

Buna ek olarak 1980'lere kadar atık depolama alanı olarak kullanılan Enerji Tepesi'ne 2013 yılında kurulmuş olan rüzgar tribünüyle yaklaşık 4.000 haneye enerji sağlanmaktadır (Hellweg, 2018: 121).

Resim 15: Enerji Tepesi (yazarın kendi arşivi, Şubat 2020)

“Kaldığın yer evindir” sloganıyla bölgede sosyal ve kültürel gelişmeler için fırsatlar aranmıştır. Bölgedeki etnik ve kültürel farklılıkların bir güç haline dönüştürülmesine çalışılmış, eğitimde yeni öğrenme yaklaşımları, yeni ve farklı türden eğitim tesislerinin kurulması desteklenmiştir.

Final yılı olarak kabul edilen 2013 yılına gelindiğinde, 516'sı yenilenmiş daire olmak üzere toplam 1.733 konut birimi yapılmıştır. Ayrıca 100.000 metrekare ticari alan, sekiz eğitim kurumu, iki yaşlılar evi, üç kreş, dört spor tesisi, bir ticaret parkı, sanatçılar ve yaratıcı işçiler için bir merkez ve 70 hektar yeşil alan oluşturulmuştur (IBA Hamburg, 2019).

Neredeyse bir yüzyıl boyunca Wilhelmsburg yaşanacak bir yer olarak görülmedi. Hamburg kent merkezine yakın olmasına rağmen, kentin en gürültülü ve en kirli işlevlerinin gözden gizlenerek yapıldığı bir yer olarak kabul edildi. Şehir plancıları burayı yerel tersanelerde fabrikalarda ve demiryollarında çalışan insanları barındırmak dışında konut gelişimi için uygun bir yer olarak görmediler. IBA ise, sorunlu olarak görülen bir mahalleyi karma kullanımlı bir alanla kente entegre edip, yeni orta sınıf sakinleri için alan yaratmayı amaçlamıştır. Özellikle genç aileleri bölgeye çekmek

için kreşler, okullar ve spor merkezleri yapıldı. Bugün Wilhelmsburg'taki sakinlerin dörtte biri 25 yaşın altındadır (Chamberlain, 2020).

Kentsel dönüşüm teorilerinden yeniden geliştiriminin (redevelopment) uygulandığı bölgede; kentin geçmişle ilgili referanslarından kurtulmak ve yaşam alanlarını kapsamlı olarak sağlıklılaştırmak amaçlı büyük ölçüde yıkımlar ve yeniden yapılanmalar gerekmiştir. Bu hamleler yapılırken de bölgede yerel ve yenilenebilir kaynaklara odaklanarak tüm bir bölgeyi yenilenebilir bir şekilde yeniden geliştirmek amaçlanmıştır.

Tablo 3: Sayılarla Wilhelmsburg Projesi

Sayılarla Wilhelmsburg Projesi	
Slogan	“Kaldığın yer evindir”
Alanın toplam büyüklüğü	35.3 km ²
Konut sayısı	1733 konut (516'sı yenileme)
Belediye binasına uzaklık	8 km
Merkez tren garına uzaklık	7,5 km
Havaalanına uzaklık	17 km
Ulaşım	Kent merkezine ve otoyollara bağlantıları olan verimli yol ağı ve toplu taşıma sistemi
Nüfus	55074
Bütçe	1 milyar Euro (2/3 özel sektör)
Süreç	2013 yılında ana proje tamamlandı

Sonuç

Avrupa'nın yıllar boyu en önde gelen liman kentlerinden olan Hamburg'un en önemli ve ekonomik olarak hayati rolü olan liman ve depolama alanı, 1980'ler sonrası hem kent merkezinin genişlemesi hem de hizmet sektörünün ön plana çıkmasıyla terkedilmeye ve kullanımı değişmeye başlamıştı. Liman işçilerinin konaklamayı tercih ettiği bölge mahallelerinden olan Wilhelmsburg ise, işçi sınıfının işlerini kaybetmesi, bölgede yaşanan sel felaketi gibi nedenlerle köhneleşme sürecine girmişti. Değeri düşen alan, bir göçmen ve sorun mahallesi haline gelmiş, terkedilmiş ve atıl bir alana dönüşmüştü.

Bir sermaye birikim aracına dönüşen kentsel mekanın değerlendirilmesi ve yeniden üretilmesi kapsamında bu alanların dönüşümü söz konusu olmuş, hatta Wilhelmsburg'taki sakinler daha nitelikli bina, okul ve sosyal alanlar talep etmiştir. Ayrıca bu talepler sadece insan odaklı değil aynı zamanda çevresel değerleri de ön planda tutan yaklaşımlarla karşılık bulmuştur.

İncelenen iki dönüşüm projesi karşılaştırıldığında dönüşümlerinde birbiriyle örtüşen noktalar bulunmakla birlikte birkaç yönüyle de birbirinden ayrılmaktadır. Hafencity bölgesi gelişen teknoloji ile kendiliğinden kullanım dışı kalmış ve çöküntü alanına dönüşmüş bir bölgeydi. Eski liman alanı için üretilen projede alanın tarihsel mirası ve kimliğinin korunması amacıyla bazı yapıların ve kimliksel öğelerin (eski raylar, limanın tarihi duvarları ve işlemleri ile depolama alanları gibi) alanda korunduğu görülmektedir. Karma bir kullanım için tasarlanan alanın büyük bir bölümünün mülkiyetinin kamuda olması da dönüşüm sürecine kolaylık sağlamış ve bu parsellerin satışıyla projeye finansman sağlanmıştır. Belirli bir master plan çerçevesinde ilerleyen projede, her ne kadar değişiklikler yapılsa da ana plana sadık kalınmıştır. Sonuç olarak katılım boyutunda eleştiriler alan projenin yine de başarılı bir proje olduğunu söyleyebiliriz.

Wilhelmsburg projesi ise Hafencity'nin talep ettiği farklı bir amaç talep etmektedir. Bölge sakinlerinin direk katılımı ve istekleriyle başlayan süreç, bölgede daha çok sosyal ve kültürel gelişimlerin sağlanmasını hedefliyordu. Bu hedeflere ek sürdürülebilirlik kapsamında yenilenebilir enerji konsepti de eklenmiştir. “Kaldığın yer evindir” temasıyla hareket eden proje, sakinlerin yerlerinden edilmeden sürece dahil edilmelerini amaçlamış, kentsel uyumu ve aidiyeti arttırmayı temel hedef belirlemiştir. Fakat diğer taraftan bölgede bir “sosyal karışım (social mixing)” amaçlanmış ve göçmen mahallesi olarak anılan mahallenin merkezindeki dönüşüme uğramış yüksek maliyetli konutlara (hatta akıllı ev olarak tasarlanan konutlar) eğitilmiş orta sınıfın taşınması planlanmıştır. Zaten kiracı konumunda olanlar yine de mahalleden çok uzaklaşmamış, mahallenin çeperine taşınmıştır. Wilhelmsburg sakinlerinin talep ettikleri sosyal refah, kendilerine bölgenin soylulaştırılması olarak geri dönmüştür.

Bu çalışma kapsamında Hamburg'da farklı alanlarda farklı temalarla fakat aynı vizyon içerisinde nasıl bir kentsel değişim ve dönüşüm modeli geliştirdiği incelenmiştir. Uygulanan bu kentsel dönüşüm modellerinde ortak noktalar ise hem çevreyi hem de kent yaşamını koruyabilen ayrıca gelecek kuşaklara da aktarılabilen kentsel alanlar yaratılmasıdır. Sürdürülebilirlik özellikle ekolojik açıdan belirleyici bir faktör olmuştur. İki projede de karma kullanım hedeflenmiştir. Alanın canlılığını arttırmak ve gündüz kullanımını dengelemek amacıyla karma kullanım desteklenmiştir. Bir zamanlar kötü imajlara sahip olan bu alanlar ana ulaşım hatlarına eklenerek kent merkezine entegre edilip, daha fazla konut, ofis, mağaza ve aktivite alanı yaratmak için yeniden canlandırılmış ve yapılandırılmıştır.

Çalışma kapsamında Hamburg'da yerinde incelenen örneklerde de yer alan IBA gibi kamu destekli kurum veya kuruluşlar yerel yönetimler adına kentsel dönüşüm süreçlerinde aktif rol almakta, planlamadan finansman sağlamaya kadar pek çok konunun sağlıklı olarak gerçekleşmesi için kullanıcılar ve uzmanlarla birlikte alan üzerinde karar verme süreçlerini yönetmektedirler. Kamu destekli kuruluşların koordine ettiği gerek yerel gerek merkezi yönetimler tarafından denetlenen, katılımın yüksek olduğu ve ulusal/uluslararası fonların da desteğiyle kentler, dönüşüm süreçlerinde olabildiğince az sorunla karşılaşp, sürecin daha başarılı ve sağlıklı gerçekleşmesine sahne olacaktırlar.

Kaynakça

- Akyol, İ. (2010). *Kent İçerisinde Kullanım Dışı Kalmakta Olan Endüstriyel Alanlarda Kentsel Dönüşüm: Kartal Kentsel Dönüşüm Projesi ve Hamburg Hafencity Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Avlar, E., & Yılmaz, S. (Eds.) (2018). *Kentsel Dönüşüm Uygulamasında Örnek Bir Proje: IBA Hamburg*. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği.
- Bruns-Berentelg, J. (Ed.) (2006). *Hafencity Hamburg Der Masterplan* (2. Baskı). Hamburg: Ministry of Urban Development.: Ministry of Urban Development.
- Bruns-Berentelg, J. (2014). *HafenCity Discussion Paper No: 3.: Identity, Sustainability and Urbanity*. Hamburg.
- Chamberlain, J. (2020). Experimenting on Racialized Neighbourhoods: Internationale Bauausstellung Hamburg and the urban laboratory in Hamburg-Wilhelmsburg. *EPD: Society and Space*, 1–19. <https://doi.org/10.1177/0263775820903328>
- Deutschlandfunk Kultur (2010). - Wir wollen unsere Stadt zurück! Retrieved from https://www.deutschlandfunkkultur.de/wir-wollen-unsere-stadt-zurueck.1063.de.html?dram:article_id=175319
- Eraslan, İ. G. (2007). *Yönetim Mekanizmalarının Kentsel Dönüşüm Algısı ve Uygulamaları Üzerindeki Etkisi:: İngiltere, Almanya ve Türkiye Örnekleri*. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Hansing, A. (2017). *Bulding The City Anew*. Hamburg.
- Hellweg, U. (2018). Renewable Wilhelmsburg, Hamburg, Germany:: Using the International Building Exhibition to Fight Climate Change. In *Urban Energy Transition* (pp. 115–129). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102074-6.00019-X>
- IBA Hamburg (2019, July 16). Retrieved from <https://www.internationale-bauausstellung-hamburg.de/en/story/iba-hamburg.html>
- IBA Hamburg. Retrieved from <https://www.internationale-bauausstellung-hamburg.de/en/story/iba-hamburg.html>
- Karadağ, D. (2008). Kentsel Dönüşüm Yöntemleri, Arkitera.
- Kayıkçı, S. (2003). Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Mekan Planlama Sistemi. *Planlama Dergi*, 26.
- Köktürk, E. [Erol], & Köktürk, E. [Erdal] (Eds.) (2007). *Türkiye'de Kentsel Dönüşüm ve Almanya Deneyimi*.
- Reicher, C. (2005). Urban Planning and Design In Germany: Recycling The Town and The Region. *Planlama Dergi*, 3, 56–64.
- Strubelt, W., Gatzweiler, H.-P., & Kaltenbrunner, R. (2000). *Urban Development and Urban Policy in Germany: An Overview*. Bonn.
- WELT (2009, August 23). Protest: 200 Künstler besetzen Häuser im Gängeviertel. *WELT*. Retrieved from <https://www.welt.de/regionales/hamburg/article4383541/200-Kuenstler-besetzen-Haeuser-im-Gaengeviertel.html>

COVID-19 SALGINININ KONUT TERCİHLERİNE ETKİSİ

Doç.Dr. Tahir GÖNEN¹

Emre ÇETİNKAYA²

Özet

Çin'in Wuhan kentinde 2019 yılında ortaya çıkan Covid 19 salgınının etkilediği sektörlerden birisi de inşaat sektörü olmuştur. Yapılmış pek çok araştırma salgının tüketici davranışlarını etkilediğini ortaya koymuştur. Konut insanın en fazla zaman geçirdiği mekânların başında gelmektedir. Bu çalışmada salgın ve akabinde uygulanan kısıtlamaların konut tercihlerini etkileyip etkilemediği belirlenmeye çalışılmıştır. Pandemi öncesi ve sonrası Google trend verilerinden ve Uşak Belediyesi İmar Müdürlüğünden alınan veriler kullanılarak kişilerin pandemi sonrası konut tercihlerindeki değişim ve ne tarz yaşam alanlarını tercih ettikleri değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Pandemi, konut tercihi, google trend, müstakil ev

THE EFFECT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON HOUSING PREFERENCES

Abstract

One of the sectors affected by the Covid 19 pandemic, which emerged in Wuhan, China in 2019, was the construction industry. Many studies have revealed that the pandemic affects consumer behavior. House has been the place where people spend most of their times. In this study, it was tried to determine whether the pandemic and the restrictions applied after it affected the housing preferences. Before and after the pandemic, by using data obtained from Google trend data and the building licenses obtained between 2018-2021 in the province of Uşak,, the change in people's housing preferences after the pandemic and what kind of living spaces they prefer were evaluated.

Keywords: Pandemic, housing preferences, Google trend, detached house

Giriş

Covid-19 salgını 2019 yılında Çin'in Wuhan kentinde canlı hayvan pazarında satılan virüsü taşıyan egzotik hayvanların (özellikle yarasa, yılan, maymun, pangolin) insanlar tarafından tüketilmesi ile ortaya çıktığı söylenen ve tüm dünyayı etkisi altına alarak son yılların en önemli salgınlarından biri

¹ Uşak Üniversitesi, tahir.gonen@usak.edu.tr 0276 221 21 21

² Uşak Üniversitesi, 2043029001@ogr.usak.edu.tr 0276 221 21 21

olarak kabul edilmektedir. Aşının istenilen düzeyde uygulanamaması, virüsün mutasyon geçirmesi ve hala etkinliğini koruması, bu krizin ne kadar daha süreceğini tahmin etmeyi de zorlaştırmaktadır.

Salgının insanlar üzerinde yarattığı endişe ve kaygı da kişilerin psikolojisini ve tercihlerini etkilemektedir. Etkilenen tercihlerden birisi de konut tercihleridir. Konut insanın en fazla zaman geçirdiği mekanların başında gelir. Tosun ve Fırat'a (2012) göre küreselleşme sürecinin etkisiyle tüketicilerin satın aldıkları birçok üründe olduğu gibi konut alımlarında da aradıkları kriterlerin değişiklik gösterdiği ve gayrimenkul satın alımına etki eden en önemli dışsal faktörlerin sırasıyla fiyat, güven ve depreme dayanıklılık olduğudur. Bunlarla birlikte, virüsün gerektirdiği sosyal mesafe kavramının da kişilerin yaşayacağı evi seçerken tercihlerinde rol oynayıp oynamadığı araştırılması gereken bir konudur. Covid 19 salgını hayatlarımıza yeni girdiği için yapılan çalışmalar da sınırlı kalmaktadır. Salgının konut sektörüne etkisi ile alakalı yapılmış bir çalışma bulunmamakla birlikte virüsün etkileriyle alakalı çalışmalar bulunmaktadır:

Koşaroğlu, Ünal, Yalman (2020:479), çalışmalarında, salgını kontrol etmek amacıyla kısıtlamaların yoğun olduğu dönemde, Covid-19 salgınının hane halkının tüketim harcamalarına dolayısıyla talep yapısındaki değişmelere etkisinin belirlenmesi amaçlamışlardır. Salgın sürecinde, tüketicilerin virüse yakalanmayacak şekilde alışveriş ve ödeme faaliyetlerini gerçekleştirmeyi hedefledikleri sonucuna ulaşmışlardır. Alaeddinoğlu ve Rol (2020:233), çalışmalarında, öncelikle turizm ve salgınlar arasındaki ilişki incelemişler, geçmişte dünyayı etkisi altına alan salgınların turizmde yarattığı krizler ve üretilen çözümleri irdeleyerek Covid-19' un turizm sektörü üzerindeki olası etkilerini tartışmışlardır. Tanrıvermiş (2020:263), çalışmasında, Covid 19'un ilk dalgasından sonra Türkiye'deki emlak sektöründeki verileri kısaca irdelemiş ve geleceği hakkında önerilere yer vermiştir. Sivil ve profesyonel organizasyonların, ilgili kamu kurumlarının ve üniversitelerin Covid 19 sonrası emlak ve inşaat sektörlerinin durumu ve geleceği hakkında çalışması gerektiği sonucuna varmıştır. Çakıroğlu, Pirtini, ve Çengel (2020:81) araştırmalarında Covid-19 süreci ve sonrasına dair tüketici davranışlarındaki eğilimler yaşam tarzı bakış açısıyla kavramsal bir çerçevede değerlendirmişlerdir. Değerlendirme sonucunda, Covid-19 sürecinde tüketicilerin temel ihtiyaçlara yöneldikleri, çevrimiçi alışverişin arttığı, dijital platformları daha fazla kullandıkları, firmaların kurumsal sosyal sorumluluk projelerine özel önem verdikleri sonucuna varmışlardır. Kartal ve Şentürk (2020:162), tüketici harcamalarındaki değişikliklerden yola çıkarak mal ve hizmet piyasasının ne şekilde etkilendiğini ve geleceğe yönelik olası işletme stratejilerinin mevcut durumdan nasıl yararlanabileceğini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Kısıtlamalar nedeniyle tüketici harcamaları azalırken, sektörel bazda da harcama dağılımları değişmiştir. Aynı zamanda fiziksel pazarlar gücünü kaybederken sanal pazarlar güçlendiği sonucuna varmışlardır. Dündar (2020:837) çalışmasında, öncelikle küresel salgınların boyutu ve niteliklerine değinmiştir. Sonrasında başlıca büyük küresel salgınları ayrı ayrı inceleyerek, küresel salgınların makroekonomik etkileri üzerinde durmuştur ve daha sonra pandemik bir hal alan salgın ile ilgili birtakım politika önerilerinde bulunmuştur. Soylu (2020:169)'nun yapmış olduğu çalışmada Covid-19'un Türkiye ekonomisi üzerindeki makroekonomik etkileri ve geleceğe yönelik beklentiler ele alınmıştır.

Covid-19 toplumsal yaşantıyı iktisadi ve sosyal yaşam başta olmak üzere tüm yönleri ile etkilemiş, temel hizmetler dışındaki süreçleri durma noktasına getirmiştir. Covid-19'la mücadelede ikinci bir salgın dalgalanmasının olmayacağı varsayımıyla, Türkiye ekonomisinin “V” şeklinde bir iyileşmeye daha yakın olduğu sonucuna varılmış, Türkiye ekonomisinin uzun vadede yatırım fonksiyonunu yeniden tahsis etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Aydın ve Doğan (2020:94)'ın yaptıkları araştırma kapsamında Covid-19 sonrası Türkiye'deki Yeni Normal Dönemde turistik tüketicilerin değişen karar ve davranışları ile turizm sektöründeki değişimler incelenmiş ve gelecek adına öngörüler belirlenmiştir. Yeni Normal Dönemin hizmet baskın olan işletmeler için oldukça güç bir dönem olacağı düşünülmektedir. Bu dönem, değer zincirini oluşturan tüm taraflarla (hükümet, yerel idareler, otel, acenta, ulusal ve uluslararası kuruluşlar, restoran, vb.) etkili bir işbirliğine ihtiyaç duyulan bir dönem olacağı sonucuna varılmıştır.

Pandemi birçok sektörü etkilediği gibi kişilerin yaşam tarzını ve tercihlerini de etkilemiştir. Etkilenebileceği öngörülen tercihlerden bir tanesi de konut tercihleridir. Çünkü, apartmanlarda yaşarken ortak alanlarda diğer insanlarla etkileşim fazla olmaktadır. Temas yüzeylerinden bulaş riski artmakta, asansör gibi yerlerde ise sosyal mesafe korunamamaktadır. Alınılan önlemler çerçevesinde, zaten evde durması gereken bireylerin bir de evin dışına adım atamaması, insanları artık daha çok vakit geçirilen yaşam alanlarını satın alırken bir kez daha düşünmeye sevk edebilmektedir. Pandemi sürecinde müstakil evlerde oturan kişiler şanslı olarak addedilmektedir. Müstakil evde yaşayan insanlar yaşadıkları yerde daha az insanla muhatap olacaklardır. Bahçeli evlerde ise hareket alanı genişleyecek, en azından bahçeye çıkıp hava alma ve rahatlama imkânı doğacaktır. Bu durum böyle bir hareket alanı olan kişileri de psikolojik olarak olumlu yönde etkileyecektir.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde Covid-19 salgınının kişilerin konut tercihlerinde rol oynayacağı tahmin edilebilir. Covid-19 sürecinin ne kadar süreceği bilinmemekle birlikte, mutasyonlarla bir süre daha devam edeceği tahmin edilmektedir. Covid-19 tehlikesi tamamen bitse dahi, yeni salgınların olmayacağına garantisini vermek ise mümkün değildir. Konut yatırımı genelde kısa vadeli bir yatırım olmadığından, insanların tercihlerini buna göre şekillendirmesi de olasıdır. Artan nüfus, arsa maliyetleri, kısıtlı kaynaklardan ötürü herkesin müstakil evde yaşaması olası değildir. Boş bir arsaya, kat sınırlaması yoksa apartman yerine müstakil ev inşa etmek görece daha maliyetlidir. Bu durumda insanların müstakil ev alabilmek için ne kadar fazla bütçe ayırabileceği veya şehirden ne kadar uzaklaşabileceği hususları önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı da Covid-19 salgınından sonra değişen konut tercihlerini ortaya koymaktır. Böylelikle konut sektöründe gelecekte yönelimlere katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Yöntem

Son dönemde insanlar ev aramak için büyük oranda interneti kullanmaktadırlar. İnternet, evin özellikleri, fotoğrafları, fiyatı, konumu gibi potansiyel alıcıların önemseydiği bilgileri içerdiğinden kişiler hem zaman tasarrufu açısından hem de bilgi sahibi olmak için internetten yoğun olarak faydalanmaktadırlar. Google %90 civarı kullanım oranıyla arama motorları içerisinde açık ara en fazla

kullanılan arama motorudur. Google Trends uygulaması kişilerin arama verilerini zamana göre dağılım olarak ortaya koymaktadır. Arama motorları kullanılarak grip salgınlarını tespit etmek isimli makale ile Ginsberg, J., (2008:1022) bu yöntemi kullanan öncü çalışmalar arasında yer almaktadır. Yazarın çalışması grip salgınının arama motoru verileri kullanarak erken tespiti üzerinedir. Google arama motoru verileri ayrıca işsizlik (Askitas and Zimmermann, 2009:107), enflasyon beklentileri (Guzman, 2012:1), emlak fiyatları (Wu and Brynjolfsson, 2009:101) ve seyahat yeri planlaması (Choi and Varian, 2012:2), sağlık hizmetleri (Yıldız, 2018:168) gibi birçok amaç için çeşitlilik göstermektedir.

Bu çalışmada yöntem olarak öncelikle Google Trends sitesindeki verilerden faydalanılarak konut tercihlerinin değişimiyle ilgili eğilimler belirlenmeye çalışılmıştır. Covid 19 salgınında insanların apartman dairelerindeki konutlardan ziyade daha ferah alan bulabilecekleri “Bahçeli Ev”, “Müstakil Ev” benzeri aramalar incelenmiştir. Salgının ülkemizde vakaların görülmeye başladığı Mart 2020 tarihi referans alınmıştır.

Bunun yanında Uşak Belediyesi sınırları içinde 2018-2021 yılları arasında yeni ruhsat alan yapıların bilgileri alınmış, yeni ruhsatlar içinde müstakil olabilecek evlerin tüm alınan yeni ruhsatlar içindeki oranları irdelenmiştir. Böylelikle, pandemi sonrası dönemde, yapılan yeni konutların önceki döneme oranla değişimleri karşılaştırılmıştır.

Bulgular

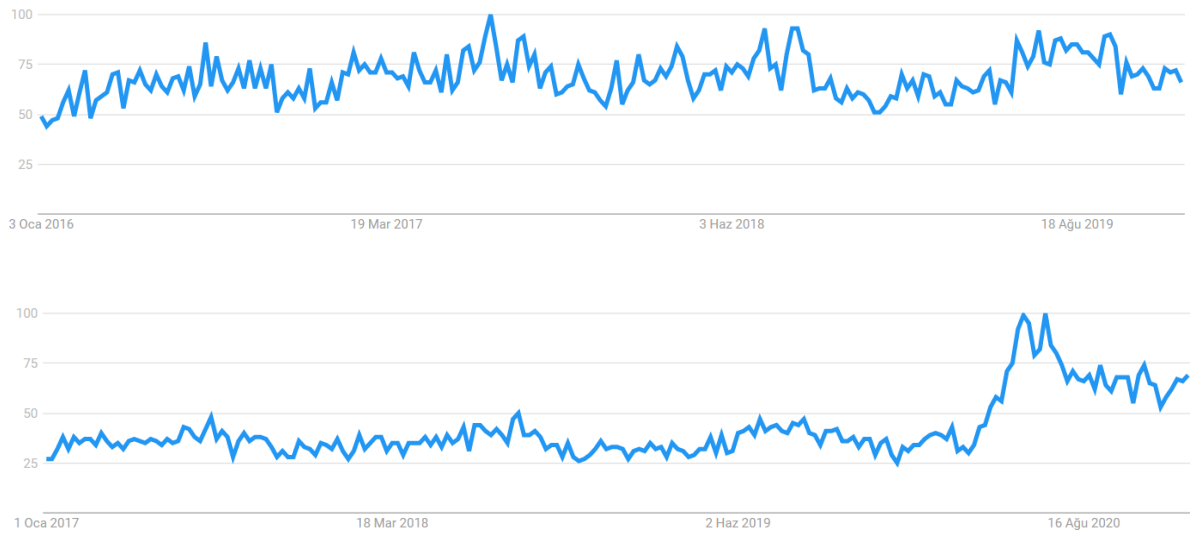
Arama motorları içerisinde en yaygın kullanılanların başında Google gelmektedir. GoogleTrends uygulaması farklı kelimelerin farklı bölgelerde yıllar boyunca insanlar tarafından aranma sıklığına ulaşabilmeyi sağlamaktadır. Uygulamada, tarih filtrelemesi yapılarak araştırılan arama kelimesinin istenen zaman aralığında arama sayısı grafiksel olarak elde edilebilmektedir. Grafiğin y eksenini zaman içerisindeki arama sayısını periyotlar halinde göstermektedir. Sayılar, arama ilgisini belirli bir bölge ve zaman için grafikteki en yüksek noktaya göreli olarak gösterir. 100 değeri, terimin en yüksek popülerliğe sahip olmasıdır. 50 değeri, terimin bunun yarısı kadar popüler olduğu anlamına gelir. 0 değeri ise bu terim için yeterince veri olmadığı anlamına gelir.

Sağlık bakanlığının açıklamalarına göre Türkiyede vakaların ilk görüldüğü tarih 11 mart 2020’dir. 12 mart 2020’de alınan karar ile 16 mart tarihinden itibaren okullarda yüz yüze eğitime 3 hafta ara verilmiştir. 1 Nisan 2020 tarihinden itibaren 65 yaş üstünün, 3 Nisan 2020 tarihinden itibaren ise 20 yaş altı gençlerin de eklenmesiyle sokağa çıkma kısıtlaması uygulamasına başlanmıştır. 10 Nisan 2020 tarihinde büyükşehirlerde 2 günlük sokağa çıkma kısıtlaması başlamıştır. Bu açıdan 2020 yılı mart ve nisan ayları Covid 19 pandemisi açısından kritik bir tarih olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada “müstakil ev”, “villa” ve “bahçeli ev” kelimeleri Google Trends uygulamasında analiz edilmiştir. Pandemi öncesi ve sonrası bu kelimelere olan ilgi araştırılmıştır. Aramalarda Mart-Nisan 2020 tarihinde dikkate değer bir farklılık olup olmadığını gözlemlemek için her bir ifade için önce 01.01.2016-31.12.2019 tarih aralığında terime ait pandeminin olmadığı 3 yıllık eğilime bakılmıştır. Bu

tarih aralığı pandemisiz dönem olarak ifade edilmiştir. Karşılaştırmak için bu sefer pandeminin ve dolayısıyla kısıtlamaların başlangıç tarihini kapsayacak şekilde 01.01.2017-31.12.2020 tarih aralığında yine 3 yıllık eğilim gözlenmiştir. Bu döneme de pandemili dönem ismi verilmiştir. Eğilim değerleri bağlı olduğundan aynı mevsimlere ve süreye dikkat edilmiştir.

Müstakil ev terimi için pandemisiz dönem verileri incelendiğinde, Şekil 1’de görüldüğü gibi mevsime yada yaz kış dönemlerine göre tutarlı bir eğilime rastlanmamıştır. Pandemi döneme bakıldığında ise 2020 mart ayının son haftası ile popülerliğinde ciddi bir artış gözlenmiştir. 2020 mayıs ayı son haftası ile 2020 haziran ilk haftası 100 puana ulaşarak en yüksek eğilimin görüldüğü zaman olmuştur. Sonrasında bir miktar azalsada pandemi başlangıç zamanı öncesine göre 1.5 kat daha popüler olduğu görülmektedir.

Şekil 1. Müstakil Ev kelimesinin pandemisiz ([google trends 1](#)) ve pandemili dönem ([google trends 2](#)) arama eğilimleri.

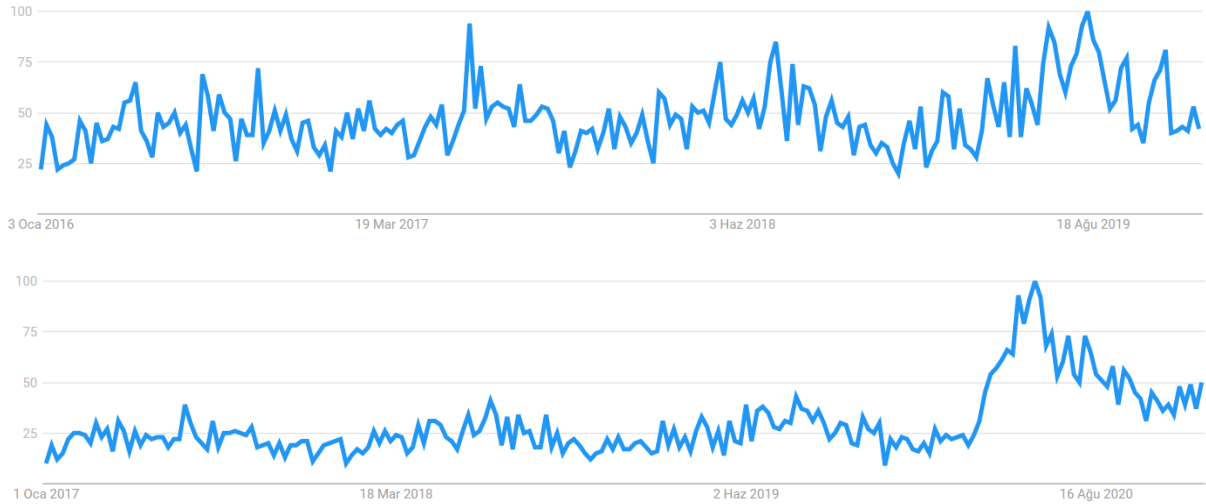
Villa teriminin eğilimleri pandemili ve pandemisiz dönemler için Şekil 2’de gösterilmiştir. Pandemi döneme bakıldığında yaz aylarında eğilim artmış ve kış aylarında ise azalmıştır. Pandemi döneminde de yine yaz aylarında artış kış aylarında azalış görülürken pandeminin başladığı dönemdeki görece ilgi önceki dönemlere 2 kat fazla olduğu görülmüştür.

Şekil 2. Villa kelimesinin pandemisiz ([google trends 3](#)) ve pandemili dönem ([google trends 4](#)) arama eğilimleri.

Müstakil ev terimine benzer bir ifade olan bahçeli ev terimi için pandemisiz dönem verileri incelendiğinde, Şekil 3’de görüldüğü gibi müstakil evde olduğu gibi mevsime yada yaz kış dönemlerine göre çok tutarlı bir eğilime rastlanmamıştır. Pandemi döneme bakıldığında ise 2020 mart ayının son haftasında bu terime eğilimin ciddi bir şekilde arttığı gözlenmiştir. 2020 mayıs ayı son haftası ile 2020 haziran ilk haftası 100 puana ulaşarak en yüksek eğilimin görüldüğü zaman olmuştur. Sonrasında bir miktar azalsada pandemi başlangıç zamanı öncesine göre yine daha popüler olduğu görülmektedir.

Şekil 3. Bahçeli ev kelimesinin pandemisiz ([google trends 5](#)) ve pandemili dönem ([google trends 6](#)) arama eğilimleri.

Pandemi sonrası kısıtlamalarla birlikte insanların yaşam alanlarında değişiklik yapmak istemesi, süreçte doğal karşılanabilecek bir durumdur. Google Trends üzerinden yapılan araştırmada, konut tercihi değişimleriyle ilgili olabileceği düşünülerek aratılan kelimelerde vakaların görülmeye başladığı Mart 2020 tarihinden itibaren beklenen şekilde kısa sürede yukarı doğru bir ivme görülmektedir. Kişilerin internette konut ile ilgili yaptıkları aramalarda birlikte yaşanan apartman dairelerinden ziyade müstakil konutlarda yaşamak istedikleri çıkan sonuçlardan söylenebilir. Daha sonrasında normalleşme süreciyle birlikte aramalar daha yatay bir seyre dönmekte ancak yine de pandemi öncesinden daha yüksek

gözükmektedir. Yine konu ile alakalı olarak, sektörde hizmet veren Emlakjet firması CEO'su Tolga İdilkat: "Kendi işlem hacmimiz ve veri tabanımıza dayandırdığımız verilerle Ağustos 2020 verilerini Covid-19 dönemi öncesi yılın ilk üç ay ortalamasına göre karşılaştırdığımızda daire aramaları yüzde 7 arttığı halde, aynı dönem kıyaslamasında müstakil ev aramalarında yüzde 27 artış, villa aramaları ise yüzde 68 artış gösteriyor. Bu da aslında yeni dönemde insanların ortak yaşamdan ziyade daha çok müstakil yaşama kayma isteğine işaret ediyor." açıklamasıyla insanların pandemi sonrası konut tercihlerinin değiştiğini desteklemektedir (Eko Yapı 2020).

Tablo 1: Uşak İli 2018-2021 Yapı Ruhsatları Oranı

Kriter	Yıllar			
	2018	2019	2020	2021
Tek Katlı	%7,1	%15,9	%49,2	%37,2
En fazla 2 Katlı	%47,2	%56,4	%74,6	%66,0
Tek Bağımsız Bölüm	%23,3	%31,3	%61,5	%54,0
En Fazla 2 Bağımsız Bölüm	%40,2	%53,8	%72,6	%64,8

Diğer bir yöntem olarak, Tablo 1 Uşak Belediyesi'nden 2018-2021 yılları arasında alınan verilerle oluşturulmuştur. Bu tarihlerde Uşak İli'nde yeni ruhsatlandırılan yapılar incelenmiştir. Pandemi döneminde insanların çok katlı binaların yerine tek katlı ya da iki katlı konutlarda ikamet etme eğilimleri olacağı düşünülmüştür. Bu düşünceden hareketle tek katlı, en fazla iki katlı, tek bağımsız bölüm ve en fazla iki bağımsız bölüm sayısına sahip yapıların toplam yapılar içindeki yüzdesi bulunmuştur.

Tablo incelendiğinde 2020 yılında alınan ruhsatlarda müstakil yapıların önceki yıllara kıyasla önemli şekilde arttığı görülmektedir. 2021 yılında ise yine bu oran, pandemi öncesi döneme nazaran yine daha fazladır. Normalleşme ve dönemin şartları ile birlikte bu oran görülse de insanların pandemi sonrası dönemde müstakil evlerin oranının arttığı ve insanların kalabalık binalar yerine daha çok tek katlı evlerde yaşama eğilimi tablodan anlaşılmaktadır.

Sonuç

Ülkemizde 2020 yılı Mart ayı itibariyle ilk vakaların görülmesiyle birlikte hayatımıza giren yeni tip Corona virüs salgını hayatın hemen her alanını etkilemiş, bununla birlikte kişilerin tercihleri de değişmiştir. Bu değişimlerden etkilenen sektörlerden bir tanesi de şüphesiz konut sektörüdür. Çünkü pandemiyle birlikte insanlar evlerde daha çok vakit geçirmektedir. Bazı sektörler uzunca bir süre evden çalışmış, böylelikle evlerimiz tam anlamıyla yaşam alanımız haline gelmiştir. Hâlihazırda önemli olan ev seçiminiz pandemi döneminde daha da önemli hale gelmiştir. Salgınla birlikte yaşanan kaygı

insanların psikolojisini de etkilemiştir. Kalabalık apartman dairelerinin de olumsuz yönde etkisinin olduğu söylenebilir Bu durumda evde daha fazla vakit geçiren bireyler daha ferah ortam arayışı içine girmişlerdir. Dolayısı ile şehirden uzak daha ferah bahçeli ve müstakil evlere olan talep artmıştır.

Yapılan çalışmada pandemi dönemi sonrası konut tercihlerinin değişimi irdelenmiştir. İnsanların ev ararken sıklıkla faydalandığı internette, Google Trends verileri incelenmiş ve pandemi sonrası insanların aramaları dikkate alınarak insanların tek katlı bahçeli müstakil evlere olan eğilimi gözlenmiştir. Bununla birlikte Uşak ili belediye sınırları içerisinde yeni alınan ruhsatlar incelenmiş, yine insanların pandemi sonrası dönemde öncesine kıyasla müstakil evlere daha çok yöneldiği sonucuna varılmıştır.

Yaşanan bu dönem hayatımızı her yönüyle etkilemiştir. Pandemi yaşayan nesiller olarak bu dönem atlatılsa dahi yeni salgınların oluşmayacağı garantisi maalesef yoktur. Bundan sonra da farklı sektörlerin zaman içerisindeki eğilimleri incelenerek pandemi dönemi etkisinin zaman içerisindeki etkileri gözlemlenerek yeni sonuçlara ulaşılabilecektir.

Kaynakça

- Alaeddinoğlu, F. Ve Rol, S., (2020), "Covid- 19 Pandemisi ve Turizm Üzerinde Etkileri", *The Journal of Social Sciences Institute*, Sayı: Salgın Hastalıklar Özel Sayısı: 233-258
- Askıtas, N., Zimmermann, K.F. (2009), "Google Econometrics and Unemployment Forecasting", *Applied Economics Quarterly*, Vol. 55, No. 2, pp. 107-120. <https://doi.org/10.3790/aeq.55.2.107>
- Aydın, B. ve Doğan, M. (2020), "Yeni Koronavirüs (COVID-19) Pandemisinin Turistik Tüketici Davranışları ve Türkiye Turizmi Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi", *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 6 (1), 93-115.
- Choi, H. and Varian, H. (2012), "Predicting the Present with Google Trends", *The Economic Record*, 88(Special Issue), 2-9
- Çakıroğlu K. I., Pirtini, S. Ve Çengel, Ö. (2020), "Covid-19 Sürecinde Ve Post-Pandemi Döneminde Yaşam Tarzı Açısından Tüketici Davranışlarının Değişen Eğilimi Üzerine Kavramsal Bir Çalışma", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı Yıl:19 Sayı:37 Bahar (Özel Ek) s.81-103
- Dündar, N. (2020), "Küresel salgınların makroekonomik etkileri üzerine bir araştırma", *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(52), 837-852.
- Ginsberg, J., Mohebbi, M.H., Patel, R.S., Brammer, L., Smolinski M.S. and Brilliant, L. (2008), "Detecting influenza epidemics using search query data". *Nature* 457:1012-1015.
- Guzman, G. (2012), "Internet search behavior as an economic forecasting tool: the case of inflation expectations", *The Journal of Economic and Social Measurement*, 36(3):1-38
- Eko Yapı (2020), Koronavirüs Emlak Seçimlerimizi Değiştirdi, <https://www.ekoyapidergisi.org/koronavirus-ekoyapim-secimlerimizi-degistirdi>
- Kartal, C. ve Şentürk, E. E., (2020), "Covid-19 Dönemi Tüketici Harcamalarındaki Değişiklikler, Sanayi Ve Ticari Faaliyetler Üzerindeki Etkileri", 5th International Scientific Research Congress, Bildiriler Eylül 1-2 :162-172

- Koşaroğlu, Ő.M, Aydın Ünal, E., Noyan Yalman, İ. (2020), “Covid-19 Salgınının Tüketicilerin Talep Yapısı Üzerindeki Etkileri”, *International Academic Journal*, 4 (2): 479-504
- Soylu, Ö. B., (2020), “Türkiye Ekonomisinde Covid-19’un Sektörel Etkileri”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, Cilt 7 Sayı 5, S 169-180.
- Tanrıvermiş, H. (2020), “Possible impacts of COVID-19 outbreak on real estate sector and possible changes to adopt: A situation analysis and general assessment on Turkish Perspective”, *Journal of Urban Management: 263-269.*
- Tosun, E.K. ve Fırat, Z. (2012), “Kentsel Mekândaki Değişimler ve Kişilerin Konut Tercihleri: Bursa Örneği”, *Business and Economics Research Journal*, Volume 3 Number 1 pp. 173-195
- Wu, L. and Brynjolfsson, E. (2009), “The Future of Prediction: How Google Searches Foreshadow Housing Prices and Quantities. Paper presented at the ICIS 2009 Proceedings”, Phoenix, AZ:101-135
- Yıldız, S., M., (2018), “Google Arama Trendleri: Türkiye’de Sağlık Hizmetleri İle İlişkili Aramalar İçin Bir Uygulama”, *USAYSAD*, 2018; 4(2): 168- 179

SÜRDÜRÜLEBİLİR GELECEĞİN ÖNÜNDEKİ TEHDİT: YEŞİL BOYAMA (GREENWASHING) TÜRKİYE KENTLERİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Kıvanç DEMİRCİ

Özet

Greenwashing (Yeşil Boyama), ürünlerin veya faaliyetlerin çevreye zararlı olmasına karşın zararsız olarak gösterilerek; firmaların veya kamu kurumlarının çevreye karşı daha duyarlı görünmesini sağlayan bir olgudur. Literatürde 1980'li yıllardan bu yana kullanılan yeşil boyama kavramı, son 10 yıllık süreçte çevresel bilincin de gelişmesiyle medya organlarında gündeme gelmeye başlamıştır. Çevresel sürdürülebilirliğin önündeki engellerden bir tanesi olan yeşil boyama kavramı konusunda farkındalık yaratmak ve ulusal literatürde yer alan eksikliğin giderilmesi çalışmanın temel amaçları arasında yer almaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada yeşil boyama kavramının ortaya çıkış süreci açıklandıktan sonra uluslararası ve ulusal alandaki yeşil boyama uygulamalarına yer verilecektir. Çalışmanın son kısmında ise yeşil boyamanın çevresel sürdürülebilirliğe karşı ortaya çıkarttığı sorunların en aza indirilmesinde uygulanacak çözüm önerileri vurgulanacaktır. Çalışma nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizine dayandırılmıştır. Bu bağlamda çalışma kapsamında yeşil boyama konusunda yapılmış uluslararası ve ulusal çalışmaların yanında OECD, Avrupa Birliği gibi uluslararası saygınlığı olan kurum ve kuruluşların çalışmalarına yer verilmiştir.

Araştırma kapsamında işletmelerin ve kamu kurumlarının kullandığı yeşil boyamanın çevresel sürdürülebilirliğin önünde engel oluşturduğu sonuca varılmıştır. Davranışsal niyetin firmalara ve kamu yöneticilerine yansıtılması, sivil toplum örgütlerinin ve paydaşların karar alma süreçlerine katılması, yeşil boyama reklamlarının ilgili kurumlar tarafından denetlenmesi, çevresel araştırma ve geliştirme giderlerinin arttırılması ve eko-etiket uygulamalarının yaygınlaştırılmasıyla yeşil boyama konusundaki sorunlar çözülebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Kamu Kurumları, Sürdürülebilirlik, Yeşil Boyama.

THE THREAT TO A SUSTAINABLE FUTURE: GREENWASHING AN ASSESSMENT ON TURKISH CITIES

Abstract

Greenwashing, by showing products or activities as harmless to the environment; It is a phenomenon that makes companies or public institutions appear more sensitive to the environment. The concept of greenwashing which has been used in the literature since the 1980s, has started to come to the fore in media organs with the development of environmental awareness in the last 10 years. Creating awareness about the concept of greenwashing, which is one of the obstacles to environmental sustainability, and eliminating the deficiency in the national literature are among the main objectives of the study. For this purpose, after the emergence of the concept of greenwashing is explained in the study, green dyeing applications in the international and national fields will be included. In the

last part of the study, solution suggestions to be applied in minimizing the problems caused by greenwashing against environmental sustainability will be emphasized. The study is based on content analysis, which is a qualitative research method. In this context, in addition to international and national studies on greenwashing, the studies of internationally respected institutions and organizations such as OECD and European Union are included. Within the scope of the research, it was concluded that the greenwashing used by businesses and public institutions creates an obstacle to environmental sustainability. It is thought that the problems in greenwashing can be solved by reflecting the behavioral intention to companies and public administrators, participating in the decision-making processes of non-governmental organizations and stakeholders, inspecting greenwashing advertisements by relevant institutions, increasing environmental research and development costs and disseminating eco-label applications.

Keywords: Environment, Public Institutions, Sustainability, Greenwashing.

Giriş

Son yıllarda çevresel konular akademiden ekonomiye çok sık tartışılan konu başlıklarının başında gelmektedir. Teknolojik ve bilimsel gelişmelerin etkisiyle tüketici ve üreticilerin sürdürülebilirliğe yönelik beklentileri artmıştır. Bu beklentilerin ve artan ihtiyaçların karşılanması amacıyla üretim süreçlerinde yeşil dostu uygulamaların benimsenmeye başladığı görülmektedir. Bu hedefler gerçekleştirilirken üreticiler kurumsal imajlarını arttırmak doğaya karşı sosyal sorumluluklarını göstermek amacıyla yanıltıcı yeşil pazarlama stratejileri geliştirmeye başlamışlardır.

Bir ürün veya hizmet hakkında yeterli kanıt olmadan çevreye zararlı olmadığını ispat etmek olarak tanımlanan yeşil boyama kavramı yanıltıcı pazarlama stratejilerinin başında gelmektedir. Bu bağlamda makalenin temel amacı ulusal literatürde eksikliği hissedilen yeşil boyamanın kavramsal çerçevesi analiz edilerek Türkiye'deki kamu kurum ve kuruluşlarıyla bazı firmalar özelinde yeşil boyama örnekleri üzerinde durulacaktır.

Çalışma nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizine dayandırılmıştır. Bu bağlamda çalışma kapsamında yeşil boyama konusunda yapılmış uluslararası ve ulusal çalışmaların yanında OECD, Avrupa Birliği gibi uluslararası saygınlığı olan kurum ve kuruluşların çalışmalarına yer verilmiştir.

1. Yeşil Boyama Felsefesinin Ortaya Çıkışına Zemin Hazırlayan Bilimsel Gelişmeler

Bilimsel olarak insana benzeyen ilk canlı türlerinin 2,5 - 3 milyon yıl önce ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Akın, Koca ve Gültekin, 2004: 116-117). İnsanlar bu zaman diliminden günümüze kadar ki sürecin büyük bir kısmında avcılık ve toplayıcılık yaparak hayatlarını sürdürmüşlerdir. Gerek nüfusun az olması gerekse insanların doğayı kullanım oranının doğanın kendisini yenileme kapasitesini aşmamasından dolayı Sanayi Devrimi sürecine kadar küresel bir çevre kriziyle karşılaşmamıştır. Bu dönem öncesinde ise tek üretim kaynağı olarak kullanılan toprağın aşırı kullanılması çeşitli düzensizliklere neden olmuş Yunan, Roma ve Maya uygarlıklarının doğal çevrenin bozulma ve bu

savaşlar nedenleriyle yıkıldığını ortaya çıkmıştır (Foster, 2002: 399). Yapılan araştırmalarda bu çevresel bozulmalarla ortaya çıkan risklerin yerel ölçekte ve küçük boyutlarda kaldığı görülmüştür (Baysal, 2018: 258).

Yine devrim öncesi dönemde ortaya çıkan Ortaçağ ile Fizyokrasi arasındaki süreçte maden zenginliğinin önemine vurgu yaparak maden miktarının artırılması amacıyla her türlü önlemi almayı meşru olarak gören Merkantilizm(1450-1750) iktisadi düşüncesi (Aydemir ve Güneş, 2006: 145) çevre koruma konusunda dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu döneme denk gelen zaman dilimi içerisinde kaynaklara ulaşımı kolaylaştırarak sömürü imkânlarını genişletmeyi amaçlayan coğrafi keşifler sonucunda birçok bölge yağmalanmış, doğal kaynaklara zarar verilmiş ve bu kaynaklarla yaşamını sürdüren insan toplulukları ortadan kaldırılmıştır. Bu dönemde görünür olmaya başlayan çevre sorunları Devrim sonrası süreçte ise daha belirgin bir hale gelmiştir. Kurulan fabrikalar daha yoğun ve çeşitli üretim yapıp insanların yaşam kalitesini yükseltmesine karşılık aynı oranda zararlı madde üreterek çevresel risklerin artmasına sebep olmuştur. Nitekim 1800 yılında Dünya genelinde yaklaşık 10 milyon ton kömür çıkarımı yapılmaktayken 1900'lu yıllarda bu sayı 760 milyon tona çıkmıştır. Bu tip çevresel riskler 19. yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra Avrupa ülkelerinde, daha sonraki süreçte ise tüm dünya ülkelerinde küresel sorunların ortaya çıkıp doğal kaynakların baskılanmasıyla sonuçlanmıştır (Görmez, 1991: 8-9). 1832 yılında su kaynaklarına erişim sorunu yüzünden kolera hastalığı yaygınlaşmış ve 100 bin insan hayatını kaybetmiştir. 1950'li yıllarda ise İngiltere'de hava kirliliği sonucunda yaklaşık bin insanın hayatını kaybetmesi bu duruma verilecek örneklerin başında gelmektedir (Keleş, 2015: 20).

Çevre sorunlarının birikerek artması ve doğanın kendisini yenileme özelliklerinden dolayı bu sorunların ortaya çıkışları hızlı bir şekilde hissedilememiştir. Ekonomik faaliyetler sonucu doğanın aşırı ve bilinçsiz şekilde kullanılması çevresel kirliliği nitel ve nicel olarak artırarak doğanın taşıma kapasitesini azaltmıştır. Bu bozulma insan, bitki ve hayvan yaşamını tehdit etmeye başladığında ise insanlar tarafından farkındalık artarak bilimsel çalışmaların yaygınlaştığı gözlemlenmiştir (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2009: 92).

Bu kötüye gidişin fark edilmesiyle birlikte doğanın insan kaynaklı zararlardan korunması amacıyla çeşitli plan ve projeler gerçekleştirilmiştir. Konudaki plan ve projeler denildiğinde akıllara ilk gelen düşünür İngiliz bilim insanı Robert Malthus (1766- 1834)'dur. Düşünür, Dünya'daki nüfus artışının bu şekilde devam etmesi halinde doğal kaynakların arzında geçmiş yıllara oranla önemli bir azalmanın olacağını vurgulamıştır. İnsan nüfusunun artmasıyla genel yaşam kalitesinin düşeceğini vurgulayan düşünür optimum nüfus üzerinde durulması gerektiğini ifade etmiştir. Gelişmemiş toplumlarda nüfus artışının kolay bir şekilde engellenemeyeceği bu toplumların küresel dengesizliği arttıracağını ifade eden düşünür; gelecek zaman dilimlerinde gıda talebi, kaynak savaşları ve doğal afetlerin artacağı tespitinde bulunmuştur (Kazgan, 1993: 79).

Malthus'un düşüncelerinden etkilenerek çevre koruma düşüncesine katkıda bulunan bir diğer düşünür ise Charles Darwin'dir. Malthus'un gıda talebinin artması nedeniyle savaşların ortaya çıkacağı ve bu

savaşlarda başarıyla mücadele edenlerin yaşamlarına devam edeceği görüşünden etkilenen düşünür genetik olarak güçlü olanların çevresel değişimlere uyum sağlayacağı, güçlü olmayan bireylerin ise doğal bir şekilde ayıklanmaya tabi olarak yok olacakları üzerinde durmuştur (Darwin ve Radeva, 2020). Darwin bu bağlamda doğa ile canlı türleri arasında dengeli bir ilişkinin olması gerekliliğini vurgulaması bakımından çevre bilimindeki önemli düşünürlerin başında gelmektedir.

1864 yılında George Perkins Marsh tarafından yazılan *İnsan ve Doğa: Ya da İnsan Eylemiyle Değiştirilmiş Fiziksel Coğrafya* eseri doğanın korunma felsefesini ele alması bakımından önemli kabul edilen araştırmalar arasında yer almaktadır. Yazar ABD'nin kuzeydoğu bölgesinde bulunan ormanların yok edilmesinden hareketle insan eylemlerinin doğaya ciddi zararlar verdiğini vurgulamıştır. Bu bozulmalara karşı peyzaj düzenlemelerinin önemine vurgu yapan Marsh tüm doğanın canlı ve cansız varlıklarla birbirine bağlı olduğu ve dengenin gözetilmesi gerekliliğini ifade etmiştir (Marsh, 1867: 42-44, 541-542).

Marsh'ın bu çalışması sivil toplumu harekete geçirmesi açısından oldukça önemlidir. Nitekim 1865 ve 1900 yılları arasında ormanların bilinçsiz bir şekilde yok edilmesi uygulamalarına devam edilmiştir. Bu bilinçsiz kullanım dönemlerinde ABD'de ormancılık adı altında bir meslek bulunmamaktaydı. Halk bu bilinçsiz "kes at, kes bırak" uygulamalarına karşı kamuoyu baskısını arttırdığında Franklin B. Hough, 1876 yılında ülkenin ilk orman bakanlığı görevlisi olarak atanmıştır (Curt, 2013: 281).

Kamuoyu bilinçlenmesinin artmasına paralel olarak çevresel sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla İngiltere'de çeşitli sivil toplum örgütleri kurulmuştur. 1865 yılında kurulan *Open Spaces and Foothpaths Preservation Society* (OSS, 2021) 1877 yılında kurulan *Society for the Protection of Ancient Buildings* (SPAB, 2017) ve 1895 yılında kurulan *National Trust* (Trust, 2021) bu sivil toplum örgütlerinin en bilinenleri ve günümüzde de aktif olarak çalışmalarını sürdürenleri arasında yer almaktadır.

Çevrenin korunması çalışmalarının ilerlemesi 19. yüzyılın ikinci yarısında ekoloji sözcüğünün bilimsel bir şekilde çevre literatürüne girmesini sağladı. Alman doktor ve zoolog olan Ernst Haeckel (1834-1919) tarafından 1889 yılında oikos (evcik) ve logos (bilim) sözcüklerinin birleşiminden ekoloji sözcüğünü türetilmiştir. Düşünür ekoloji terimini çevre ve canlı yaşamını içine alacak şekilde kullanmıştır. Terim zaman içerisinde bilimsel bir terim olarak benimsenmiş birey, toplum, bitki ve insan kavramlarıyla birleşerek çeşitli bilim dallarına ayrılmıştır (Bozkurt, 2018: 7). Kavram, türlerin birbirleriyle ve çevreleriyle uyumunu vurgulaması çevrebilimi açısından oldukça önemlidir.

1900'lu yılların ikinci yarısından sonra artan sanayileşme ve nükleer yatırımların vermiş olduğu zararlar doğa üzerindeki yıkıcı etkisini arttırmış doğal kaynakların tükenebileceği bu yüzden de ekonomik gelişmenin belli seviyede tutulması gerekliliği vurgulanmıştır (Güney, 2004).

1960'lı yıllar, İsveç sınırları içerisinde yer alan balıkların asit yağmurları nedeniyle ölmesi (Warfvinge ve Bertills, 2000: 15-34), hava kirliliğinin dikkate değer boyutlara varması, afet düzeyine varan

felaketlerin gerçekleşme risklerinin artması nedeniyle uluslararası örgütlerin ve akademik çevrenin çevresel konularda yol gösterici çabalarının arttığı yıllar olmuştur (Kavuncu, 2017: 14-15).

1962 yılında Rachel Carson tarafından yayımlanan Sessiz Bahar adlı kitapta bilinçsiz bir şekilde kullanılan tarım ilaçlarının ekolojik dengeye zarar vererek kanserleri arttırdığını vurgulanmıştır. Yazar aynı zamanda kamu kurumlarında karar verici pozisyonlarında çalışan bireyleri doğaya verilen zararlar konusunda önlem almamakla eleştirmiştir (Carson, 2011). 1964 yılında Herbert Marcuse tarafından Tek Boyutlu Adam kitabında; Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan endüstriyel gelişimin bireyleri zaruri ihtiyaçları dışında lüks tüketime yönlendirdiği ve bu tüketim alışkanlığının kaynaklar üzerinde baskıya yol açıldığı ifade edilmiştir. Teknolojik gelişmelerin kontrolsüz bir şekilde gerçekleştirilmesi yeni çevresel risklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu risklerin ise insanlar tarafından kabul edilip önlem alınmamasının temel nedeninin ise güvenlik olduğunu kabul edilmiştir. Yazar, nükleer kaynakların doğa için tehlikeli olduğunu ancak diğer ülkelerden gelecek askeri tehditler nedeniyle bu riskin kabul edildiğini bu tip boyun eğmelerin doğaya verdiği zarar üzerinde durmuştur (Marcuse, 1991). Carson ve Marcuse'nin yapmış olduğu çalışmaların etkisi kamuoyu baskısıyla birleşince 1970 yılında yaklaşık 20 milyon insanın katılımıyla ABD'de Dünya Günü kutlanmıştır (Earthday, 2021).

[Ernst Friedrich Schumacher](#) 1973 yılında yayımlanan “*Küçük Güzeldir*” adlı kitabında modern üretim faaliyetlerinin sürdürülemez bir şekilde devam ettiğini vurgulamıştır. Enerji üretmek için kullanılan yakıtların konvansiyonel oldukları bu durumda çevreye ciddi zararlar verdiğini ifade etmiştir. Kitapta ayrıca kırsal hayat ve işsizlik üzerinde durularak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurum dile getirilmiştir. Çevresel sorunların çözümünde ise eğitim ve etik davranışların önemine vurgu yapılmıştır (Schumacher, 1973).

1970'li yıllar aynı zamanda çevre korumasının siyasal boyutlarının da ön plana çıktığı dönemler olmuştur. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin çevre koruma konusunda almış oldukları yasal önlemlerle uluslararası işbirliğinin temelleri atılmaya başlanmıştır (Demirer, 1992: 27-28). Uluslararası düzeyde çevre konusunda önemli gelişmelerin başında 5-16 Haziran 1972 tarihleri arasında Stockholm'de Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı'nın toplanması yer almaktadır (UN, 1972). Bu konferansta gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki farklılıkların giderilmesi gerekliliği, çevre koruma girişimlerinin kalkınma önünde engel oluşturmayacağı ve ülkelerin çevresel koruma konusunda ortak sorumluluğunun olduğu vurgulanmıştır (Özdek, 1993: 72). Stockholm Konferansında yer alan gelişmelerin etkisiyle 1973 yılında Avrupa'da ilk yeşil parti olan Ekoloji Partisi Birleşik Krallıkta kurulmuştur. 1987 yılında ise parti, adını yeşiller partisi olarak değiştirmiştir. Ademi merkezietçi yönetim anlayışı, toplumun tüm kesimleri için geçerli demokrasi anlayışı, sosyal adalet ve doğanın korunması ilkeleri partinin temel değerleri olarak kabul edilmiştir. Parti doğaya zarar veren eylemlere karşı muhalefetin yanında toplumsal farkındalık için de önemli görevler üstlenmektedir (Rothacher, 1984: 110). 31.05- 11.06 /1976 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler öncülüğünde toplanan Habitat I Konferansında yerleşme politikaları, konut- altyapı hizmetleri, halkın katılımı, kent toprakları

gibi temel konularda çevresel faktörleri de ön plana çıkartan kararlar alınmıştır (Ertürk, 2018: 228-230). Konferans yerel değerlere uygun teknolojik gelişmelerin doğaya baskısını önlemeyi hedeflemesi açısından önemli bir uluslararası uzlaşma metinleri arasında yer almaktadır (Toprak, 2002).

1980 yılı geldiğinde ise Birleşik Krallığın ardından Almanya'da da Yeşiller Partisi kurulmuştur. Parti o döneme kadar siyaset çevresinde üzerinde durulmayan yeşil felsefe, barış, kadın hakları, çevrenin korunması gibi temel değerler üzerinden siyasetini gerçekleştirmiştir. Parti bünyesinde çeşitli görüşten insanlar bulunsa da geniş havalimanları, nükleer santral ve mega endüstri projeleri karşıtları üzerine çalışan ekolojistler bulunmaktadır (Jungjohann, 2013: 70). Parti yıl geçtikçe çevresel bozulmaların artmasıyla tabanını genişletmiştir. Avrupa Birliği Parlamentosu seçimlerinde 2014 yılında % 10,7 olan oy oranını 2019 yılında yapılan seçimlerde ise % 20,7'ye yükseltmiştir (Euronews, 2019).

1987 yılında Birleşmiş Milletler tarafından "*Ortak Geleceğimiz*" isimli rapor yayımlanmıştır. Bu raporda çevre koruması açısından oldukça önemli olan sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları kabul edilmiştir (UN, 1987). 1992 yılında Rio'da BM Çevre ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. Konferans çevre tarihindeki en etkili konferanslardan biri olarak kayıtlara geçmiştir. Beslenme eksikliği, yoksulluk, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farklılıklar, ekosistemlerin korunması, insanların yaşam kalitesinin yükseltilmesi zirve de üzerinde durulan konuların başında yer almaktadır. Zirve sonunda Rio Deklarasyonu, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Ormancılık Prensipleri, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Gündem 21 gibi çevresel koruma ve küresel işbirliği konusunda kilit öneme sahip belgeler kabul edilmiştir (UN, 1992).

1990'lı yıllarda ise BM tarafından alınan çevresel önlemler ve çevresel sorunların süreklilik kazanması nedenleriyle ekomerkezli etik yaklaşımlar önem kazanmıştır (Kılıç, 2008:115). Aldo Leopold, Arne Naess, George Session tarafından geliştirilen derin ekoloji yaklaşımları ekomerkezli etik yaklaşımların önemli örnekleri arasında yer almaktadır. Bu yaklaşımlar sadece canlı varlıklar üzerine odaklanmamış aynı zamanda cansız varlıklara da değer atfetmiştir (Algan, 2008). Bu etik yaklaşımların temel amacı canlı ve cansız tüm yaşam formlarını içerisine alacak şekilde etik standartlar oluşturarak doğanın korunmasına katkıda bulunmaktır. Her bir etik yaklaşımın ilgi alanına göre doğaya çeşitli katkıları bulunmakla birlikte Arne Naess öncülüğünde kurulan derin ekoloji bu konuda en sistematik ilkeleri içerisinde barındıran insan-merkezci yaklaşımları net bir tavırla reddeden bakış açısı nedeniyle bu etik ilkelerin başında gelmektedir (Pepper, 2003: 17). İnsan ve insan dışı tüm varlıkların yaşam hakkının olması, insanların kendi yaşam kalitelerini yükseltmek için bilinçsiz bir şekilde doğaya hükmetmemesinin sağlanması, doğaya insan müdahalesinin olabildiğince düşük tutulması, ideolojilerin doğayı koruma merkezli olarak dönüştürülmesi derin ekolojinin dayandığı temel ilkeler arasında yer almaktadır (Naess, 1994: 10-11).

Rio Konferansı ve öncesi gelişmelerle birlikte çevre merkezli etik konusundaki kazanımlar uluslararası çevre düzenlemelerinin sistematik bir şekilde devam etmesini sağlamıştır. 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat II Konferansı çevresel ve kültürel faktörlerin yaşam kalitesi içerisinde

değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Çevre kalitesiyle bireylerin yaşam kalitesi doğru orantılı olarak ifade edilmiştir (Arlı, 2010: 367-369). 2000 yılında 189 ülkenin katılımıyla New York'ta kabul edilen BM Milenyum Zirvesi'nde çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasını da içeren 8 temel hedefin 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanmıştır (UN, 2015). Bu anlaşmalara ek olarak 2003 yılında Cartagena'da düzenlenen Biyogüvenlik Protokolü, 2012 yılında Rio+20 Konferansı, 2015 yılında kabul edilen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve 2016 yılında Kito'da düzenlenen Habitat III İnsan Yerleşimleri Konferanslarında çevre koruma konusunda önemli uluslararası adımlar atılmıştır (Bozkurt, 2018: 189-200).

BM yanında Avrupa Birliği de 1970 yılından sonra çevrenin sürdürülebilirliğini sağlama konusunda önemli girişimlerde bulunmuştur. Bu yıldan sonraki ilk önemli girişim 1973 yılında hazırlanmaya başlanan çevre eylem programlarıdır. İlk dört eylem programının temel hedefi küresel kirliliğin ve kirleticilerin engellenmesiyken 5. ve 6. programın amacı sürdürülebilir kalkınmanın ve biyolojik çeşitliliğin korunması (Çokgezen, 2007: 93-97), 7. programın amacı ise “*gezegenimizin sınırları içinde iyi yaşamının sağlanması*” şeklinde özetlenmiştir. 8. eylem programının düşünsel hazırlık aşaması 2021 Şubat ayı itibariyle devam etmektedir (EU, 2020). Çevresel kalkınma ve sürdürülebilirlik konusunda uluslararası işbirliğini hedefleyen 1999 Amsterdam Anlaşması, su kaynaklarının bilinçli yönetimini hedefleyen ve çevresel normların daha belirgin hale gelmesini sağlayan 2000 Nice Anlaşması, çevrenin kalitesinin geliştirilmesi, iklim değişikliği ve doğal kaynakların mantıklı bir şekilde kullanılarak insan sağlığının korunması ilkelerini merkeze alan 2009 Lizbon Anlaşması AB'nin çevrenin geliştirilmesi konusundaki temel metinleri arasında yer almaktadır (Aydın ve Çamur, 2017: 31-37).

Avrupa Konseyinin ise 1992 yılında kabul edilen ve yerel yönetimlerin imzasına açılan Avrupa Kentsel Şartı ve 2008 yılındaki geliştirilmiş ek protokolü 2000 yılında imzaya açılan Avrupa Peyzaj sözleşmesi fiziksel çevrenin geliştirilmesi ve kentsel yaşam kalitesinin artırılması açısından önemli metinlerdir (Toprak, 2016: 58-59).

2. Ekonomik Büyüme ve Çevre Sorunları İlişkisi

Belli bir süre zarfında bir ekonominin üretiminde meydana gelen artışlar ekonomik büyüme olarak tanımlanmaktadır (Turan, 2018:11). Toplumların temel amacı ekonomik büyüme parametrelerini arttırarak toplumsal refahı maksimize etmektir. Toplumsal refahı arttırmak amacıyla kişi ve kurumlar belirli coğrafi alanlarda doğal kaynakların kullanımını arttırmıştır. Bu kullanıma ek olarak sanayi yoğun teknolojilerin de gelişmesiyle doğal kaynaklar üzerindeki baskılar belirgin hale gelmiştir. Sanayi tesislerinin yoğun olarak bulunduğu bölgelerde zararlı atıklar yoğunlaşmış, artırılma hedefiyle yola çıkılan toplumsal refah azalmaya başlamıştır. Toplumlar üretim ve tüketim faaliyetlerini doğanın taşıma kapasitesini düşünmeden planlamaları dışsallıkları arttırmıştır. Olumsuz dışsallıkların bireylere yansması ve çevre konusunda bilinçlenmenin artması toplumsal tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu tepkiler ekolojik ekonomi hareketlerinin gelişmesine neden olmuştur. Ekonomilerin

üretim ve tüketim faaliyetlerini sınırlandırmak, ekonomik büyüme hesaplamalarına ekolojik dengeye yönelik başlıkların katılması, çevresel risklere karşı önlem alınması ekolojik ekonominin temel prensipleri arasında yer almaktadır (Brown, 2008:13). Ekolojik ekonomi ve uluslararası toplantılardaki hedeflerinin tutmaması nedeniyle çevre koruma konusunda yapay ve sahte uygulamalar kullanılmaya başlanmıştır. Atıkların geri dönüşümsüz bir şekilde bertaraf edilmesi, yeşil boyama ve nükleer kaynakların sera gazı yaratmadığının iddia edilerek yaygınlaştırılmaya çalışmaları olumsuz uygulamalar arasında yer almaktadır (Can, 2016). Bu çalışmada yapay koruma uygulamaları arasında yer alan yeşil boyama felsefesi üzerinde durularak Türkiye'deki durum analiz edilecektir.

3. Yeşil Boyama Felsefesi ve Türkiye'nin Güncel Gelişmeler Üzerinden Değerlendirilmesi

Yeşil boyama kavramının ilk ortaya çıkışı 1960'lı yıllara denk gelmektedir. Bu yıllarda çevre duyarlılığının artması firmaların kullanmış olduğu stratejileri de çeşitlendirmiştir. Firmaların o dönemlerde yeşil rengini sıkça kullanıyor olmaları verilen mesajların sorgulanmasına yol açmıştır. Reklam yöneticisi olan Jerry Mander yeşil olmadan yeşil algısı yaratmaya çalışan bu yeni reklam biçimini *ekopornografi* olarak kavramsallaştırmıştır. Kavram sistematik olarak ise ilk kez 1986 yılında çevre bilimci Jay Westervelt tarafından kullanılmıştır. Güney Pasifik'te bir otelde bulunurken odanın içerisinde doğanın korunması amacıyla havluların tekrar kullanılmasını tavsiye eden bir yazı görmüştür. Düşünür bu yazının aslında çevrenin korunmasını değil firmanın maliyetlerini düşürmek için asıldığı sonucuna varmıştır. Ona göre çevrenin korunması firmanın maliyetlerini gizlemeyi amaçlayan bir pazarlama stratejisiydi (Netto ve Sobral, 2020: 6).

Yeşil boyama (yeşil pazarlama, yeşil yıkama, yeşil badana, yeşil aklama) kavramı bir kurum veya kuruluş tarafından üretilen ürünlerin çevre dostu olduğu imajını yaratmayı amaçlayan bir pazarlama tekniğidir. Bu pazarlama tekniği ürünün üretimini, paketlenmesini, reklam faaliyetlerini ve ürünün geliştirilmesi süreçlerini kapsamaktadır. Uluslararası şirketler çevresel krizlerin yoğun olduğu bu dönemde küresel piyasalarda yeşil boyama yöntemini aktif olarak kullanmaktadır. Üreticiler ürünleri üzerinde yeşil, doğaya zararsız algısı yaratarak tüketicilerin tercihlerini şekillendirmeye çalışmaktadır (Aggarwal ve Kadyan, 2014: 61).

Diğer bir tanımda ise yeşil boyama çevreye duyarlı yaklaşımlar benimsediğine yönelik kamu imajı yaratmak isteyen işletmelerin uyguladığı yöntem olarak tanımlanmıştır (Furlow, 2010: 22,23). Başka bir çalışmada ise, işletmelerin müşterilerini üretim süreçlerinde çevreye duyarlı yöntemlerin kullanıldığı konusunda bilerek ve isteyerek yanlış bilgilendirmesi; yeşil boyama olarak tanımlanmıştır (Richards, 2013: 80). Bir diğer çalışmada yeşil boyamanın başka bir yönüne odaklanılmıştır. Olumlu katkıları ön plana alarak gerçekleştirilen iletişim tüketicilerin odağını olumsuz yönlerden olumlu yönlere doğru kaydırmaktadır. Bu durum yeşil boyamanın bu kadar yaygınlaşmasına sebebiyet vermiştir (Harris, 2015: 19-25). Üretici ve piyasa ilişkilerine odaklanan diğer bir çalışmada ise üreticinin piyasadaki imajını güçlendirip rakiplerinin önüne geçmek için kendisine ait ürün veya firma uygulamalarında bulunan

olumsuzların gösterilmeden iyi yönlerinin vurgulanması yeşil boyama olarak tanımlanmıştır (Bowen ve Correa, 2014: 108,109).

Yukarıda verilen tanımlara ek olarak yeşil boyama dört boyutlu bir organizasyon şemasıyla da sistematikleştirilmiştir. Firmaların çevresel performansları (yeşil ve kahverengi) ile firmaların bu performanslarıyla ilgili iletişimi (etkin ve etkin olmayan) arasında bağ kurulmuştur. Bu korelasyona göre olumlu çevresel performanslarıyla olumlu iletişimi birleştiren kuruluşlara etkin yeşil kuruluşlar denilmekteyken olumlu çevresel performansları olmasına rağmen iletişim boyutu zayıf olan kuruluşlara etkin olmayan yeşil kuruluş denilmiştir. Hem çevresel performansı hem de bu konudaki iletişimi zayıf olan kuruluşlara ise kahverengi etkin olmayan kuruluşlar denilmektedir (Delmas ve Burbano, 2011: 66-68). Yeşil boyama uygulamalarının çevresiyle iletişimi zayıf kahverengi kuruluşlarda ortaya çıkma ihtimalinin daha yüksek görülmektedir.

Yapılan araştırmalar yeşil boyamanın 9 temel işareti olduğunu göstermektedir.

Tablo 1: Yeşil Boyamanın Temel Uygulamaları

Uygulama	Açıklaması
1) Süslü, Soyut Bir Dil	Tek bir anlama gelmeyen kelime ve terimlerin kullanılması(Çevre Dostu, Yeşil İş...)
2)Çevreyi Kirleten Firmaların Temiz Uygulamaları	Çevreyi kirleten uygulamalar gerçekleştiren işletmelerin temiz ürün üretmeleri.
3) Boyama Uygulamaları	Doğayı kirleten unsurların yeşile boyanması (Yeşil Egzoz Boruları, Plastik Yeşil Kutuları.)
4) Asılsız İddialar	Ürünün tüm unsurları yeşil olmadan ufak detaya dayanarak yeşil olduğu iddiası.
5) Sınıfının En İyisi	Diğer ürünler yeşil olmasa bile bu ürünlerden daha yeşil olduğunun beyan edilmesi
6) İnandırıcı Olmayan Karmaşık İfadeler	Tehlikeli bir ürünün yeşil hale getirilmesi. (Sigaranın yeşil olarak kabul edilmesi)
7) Fikir Verici İfadeler	Yalnızca bir bilim insanının kontrol edebileceği veya anlayabileceği bilgiler.
8) Kanıtsız İfadeler	Bilgilerin kanıtsız bir şekilde sunulması
9) Hayali Beyan	3. kişilerin onayı varmış gibi gösterilmesi

Kaynak: (Futerra, 2011).

Konudaki çeşitli çalışmalar yeşil boyamanın gün geçtikçe ekolojik dengeye zarar verecek şekilde arttığını gözlemlemektedir. 1991 yılında Amerikan Pazarlama Birliği tarafından yapılan bir araştırmada;

çevresel koruma temalı hazırlanan kavramların %58'inde en az bir adet yanıltıcı/yanlış içerik bulunmuştur (Koçer ve Delice, 2017: 6). 2004 - 2018 arası internet ortamında yeşil boyama ile ilgili aranan terimlerin sayısının 2012 yılına kadar sürekli arttığı ve tavan noktasına ulaştığı görülmüştür (Pimonenko, Bilan, Horák, Starchenko, ve Gajda, 2020: 2).

Yeşil boyama konusunda uluslararası alanda çeşitli örnekler bulunmaktadır. 2018 yılı sonlarında McDonald's firmasının pipetleri kâğıt şekline getirmesi bu konuda verilecek en temel örneklerin başında gelmektedir. Firmada pipetlerin plastik olmasının doğaya zarar vermesinden dolayı kâğıt pipet uygulamasına geçilmiştir. Fakat İngiltere'nin o günkü geri dönüşüm altyapısı nedeniyle kâğıt pipetlerin geri dönüşüme tabi tutulamayacağı anlaşılmıştır. Bu duruma ek olarak bardakların yapımında da plastik madde kullanıldığı görülmüştür. Bu durum firmanın plastik sorununu tam olarak çözmediği sadece firmayı tablo 1'in 4. maddesinde yer verildiği gibi ürünün tüm unsurları yeşil olmadan ufak detaya dayanarak yeşil olarak iddia ettiği görülmektedir (BBC, 2019).

İsveçli bir giyim markası olan H&M 2019 yılında yeşil giyim hareketini başlatmıştır. Şirket belli ürünlerde organik pamuk ve geri dönüştürülmüş polyester kullandığını iddia etmiştir. Bu kapsamda firma ürettiği bir gömleği %100 pamuktan imal etmiştir. Bu ürünün üretilmesi aşamasında ise 20.000 litre sanal su¹ kullanılmıştır. Bu kadar yoğun sanal su kullanan bir ürünün çevresel sürdürülebilirliğe katkısının ne kadar olacağı oldukça tartışmalıdır (DO, 2020).

Yeşil boyamanın en uç örneklerinden biri olarak kabul edilen Volkswagen firmasının emisyon sonuçlarını düşürmek amacıyla testlerde bozma cihazı kullandığı ortaya çıkmıştır. Bu yöntemle yeşil olduğunu iddia eden firma çeşitli ünlü markaların motorlarında bulunan yazılımları da değiştirdiği ifade edilmiştir (BBC, 2015).

Nükleer enerji de yeşil boyamanın en yoğun görüldüğü örneklerden bir tanesidir. Sera gazı salınımına karşı sera gazı yaymayan nükleer enerjilerin teşvik edilmesi sürdürülebilirliğin önünde ciddi engeller oluşturmaktadır. Sera gazı yaymasa da nükleer santral kaynaklı termal kirlilik, deniz, hava ve kara ekosistemlerini olumsuz etkilemektedir. Örneğin ABD nükleer reaktörlerinin yarısında kullanılan "tek geçişli" soğutma sistemleri milyarlarca litre suyu kullanılmaz hale getirmektedir (Citizens, T.B).

¹Suyun kendi normunun dışında bir ürünün veya maddenin üretim süreçlerinde kullanılmasına denilmesidir (Aytemiz & Diler, 2015: 380).

Resim 1: Nükleer Santrallerde Yeşil Boyama; **Kaynak:** (Habitat, 2011)

Mitsubishi örgütünün Kanada bölgesinin ekosistemi en çeşitli ormanlarından olan Aspen ormanlarına zarar vererek doğaya yararlı olduğunu düşündükleri tek kullanımlık yemek çubuklarını üretmişlerdir. Bu çubuklar geri dönüştürülebilir olsalar da doğaya verilen bir zarar sonucu üretilmeleri çevresel sürdürülebilirliği olumsuz etkilemektedir (S360, T.B).

Dünya’da 1980’li yıllardan sonra yaygınlaşan bu yeşil boyama uygulamaları Türkiye’de ise 2010 yılı sonrasından itibaren görülmeye başlanmıştır (Yeşil Gazete, 2017). Türkiye’de çevreci hareketlerin ve düzenlemelerin geçmişi incelendiğinde sistematik bir kurumsal yapılanmadan bahsedilememektedir. Çevreye ilişkin görev ve yetkiler parçalı bir şekilde kurumlara verilen sorumluluk çerçevesinde yürütülmektedir. İlk kez III. Beş Yıllık Kalkınma Plan’ında (1973-1977) çevre olgusu ayrı bir başlık olarak ifade edilmiştir. Bu planda kalkınmayı engelleyecek çevresel politikaların uygulamaya konulmayacağı hüküm altına alınmıştır (SBB, 1973). 1982 Anayasası’nın 56. maddesi olan “*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir*” hükmünün kabul edilmesiyle ulusal mevzuat ve uygulamaların geliştirilmesi hız kazanmıştır. Türkiye’de çevre mevzuatı konusundaki dönüm noktası ise 1983 yılında 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun yürürlüğe girmesidir (Şengün, 2015: 113). 1990 yılında 3621 Sayılı Kıyı Kanunu’nun yürürlüğe girmesi, 1991 yılında Çevre Bakanlığı’nın kurulması, 1996-2000 yılları arasında VII. Beş Yıllık Kalkınma Planında sürdürülebilir gelişme kavramına yapılan vurgu ve 1998 yılında Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı’nın (UÇEP) başlatılması 2872 Sayılı Kanun hükümlerini destekleyici uygulamalardır (Turan ve Güler, 2013: 957-958).

Türkiye’de yeşil boyama konusundaki örneklere bakıldığında ise akla ilk gelen sektör inşaat sektörü olmaktadır. Özellikle Avrupa ülkelerinde ve Türkiye’de kentsel alanlarda bulunan yoğun nüfusun yaratmış olduğu olumsuz etkilerden uzaklaşıp “*doğanın içerisinde*” havası veren yapıların artması mimari projelerde yeşil boyamanın kullanılma örneklerini çeşitlendirmiştir. Bu projelerde özellikle doğa, sürdürülebilir ve çevre kavramları sıklıkla kullanılmaktadır. Örneğin İstanbul’un önemli ilçelerinde bulunan ve kendisini yeşil olarak tanıtan Vadi İstanbul, Tema İstanbul, Şehrizar Konakları,

Atakent Bosphorus City gibi büyük projeler yenilenebilir enerjinin depolanabilir alanları olmadığı, yağmur sularının boşa aktığı ve kullanılan malzemelerin sağlıklı olumlu ilişkisinin tespit edilmediği projeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Erden ve Erkartal, 2019: 4-10).

Yeşil boyama konusunda bir diğer örnek ise; Mersin ilinin Taşucu mahallesindeki mermer ocaklarının peyzaj açısından kötü görünen kısımlarının yeşil renge boyanarak kötü görüntünün kapatılmaya çalışılması olarak gösterilebilir. Bu şekilde çevreye verilen zararın yeşil boya ile gizlenmeye çalışıldığı görülmektedir.

Resim 2: Mersin İlinde Yeşil Boyama Yapılan Mermer Ocağı; **Kaynak:** (Atlas, 2021).

Bir diğer örnek ise termik santrallerden ve doğalgazdan elektrik enerjisi üreten Odaş Enerji firmasıdır (Odaş Enerji, T.B). Firmanın özellikle Aydın ve Çanakkale bölgesinde enerji üreten santralleri yoğun çevre kirliliğine sebep olmaktadır. Resim 3'te de görüldüğü üzere özellikle günün belli saatlerinde kül bulutlarının santral yakınlarındaki tüm alanı kapladığı görülmektedir. Batı bölgesini en çok kirleten firması düzenlediği temizleme projesi kapsamında Kınalı Ada bölgesinde atık madde toplamıştır (Odaş Grup, T.B.). Havayı bu denli kirleten bir firmanın kendi asli sorumluluğunu gerçekleştirilmeyip katı atık toplayarak doğayı koruma çabasına girmesi bir diğer yeşil boyama örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Resim 3: Çanakkale İlinde Termik Santralin Yaratmış Olduğu Hava Kirliliği

Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşları da yeşil boyamanın konusunda olumsuz örnekler vermektedir. Şanlıurfa ili Karaköprü Belediyesi tarafından atık yönetimi etkinliğinin sağlanması amacıyla 1300 adet geri dönüşüm kutusu belediye sınırları içerisinde kullanım miktarına göre dağıtılmıştır. Fakat bu geri dönüşüm kutularının 300 tanesi metal 1000 tanesi de plastik kutulardır (Karaköprü Belediyesi, 2019). Geri dönüşüm için yapılan bu yatırımların çevresel sürdürülebilirliğe tam olarak katkı sağlamadığı görülmektedir. Metal ve plastik ürünlerin doğaya ne kadar zararlı olduğunun bilinmesine rağmen (Bakar ve Baba, 2009) çevresel konuda atılan önemli adımlarda bile metal ürünlerin kullanılması çevresel sürdürülebilirlik konusunda atılan adımların eksik sonuçlar vermesine neden olmaktadır.

Türkiye’de de faaliyet gösteren ve 2019 yılında yayınlanan *Marka Denetim Raporuna* göre Dünya’yı en çok kirleten firmalar arasında ilk sıralardaki yerini koruyan Coca - Cola firması da çevresel sürdürülebilirliğe ciddi zararlar vermektedir (BFF, 2020). Ancak firma Unilever şirketiyle yapmış olduğu anlaşma gereği sahillerdeki atıkların temizlenmesine yönelik çeşitli zaman dilimlerinde projeler gerçekleştirmektedir. Bu projelerinde bir tanesi 2018 yılında Mersin ilinde gerçekleştirilmiştir. Mersin ilinin Akdeniz Belediyesi’ne bağlı Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü ile Park ve Bahçeler Müdürlüğü ile işbirliği içerisinde gerçekleştirilen projede belli sahil yolları ve okulların çevresi temizlenmiştir (Hürriyet Haber, 2018). Kirliliği kaynağında önleme politikalarını tam olarak uygulamadan ortaya çıkan kirliliği medya kuruluşlarının önünde belli zamanlarda yapılması yeşil boyamanın en sık kullanılan yöntemlerinden bir tanesidir. Firmalar kapitalist üretim sürecinin en katı yöntemlerini kullanarak çevreye zarar verdikten sonra bu tip yüzeysel uygulamalarda yarattıkları kirliliği önleme imkânları bulunmamaktadır.

Resim 4: Ankara Büyükşehir Belediyesi Otobüs İhale Afişi; Kaynak: (EGO, 2021)

Son dönemlerde yeşil boyama konusunda Ankara Büyükşehir Belediyesi'nde de olumsuz örneklerle karşılaşmıştır. Resim 4'te görüldüğü gibi 31.03.2021 tarihinde fosil bir yakıt olan doğalgazla çalışan otobüsler için ihaleye çıktığı görülmektedir. Kaynağı fosil yakıt olmasına rağmen etkinliğin afişi yeşil renge boyanması ve tamamen çevre dostu örneği olarak gösterilmesi bir yeşil boyama örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Yenilenebilir enerji potansiyelinin bu kadar yoğun olduğu bir ülkede fosil yakıtlı araçlara son verecek uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de yeşil boyama konusunda verilebilecek bir diğer örnek ise elektrikli araçlardır. Elektrikli araç üreticileri fosil yakıtların kullanımını azaltarak çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlayacaklarını ifade etmektedir. Bu amaç doğrultusunda elektrikli araçların şarj üniteleri de günden güne artmaktadır. Gelişen teknolojiyle birlikte elektrikli araçların evde bile şarj edilebileceği duyurulmuştur (KİA, T.B). Bu gelişim süreci yeni bir yeşil boyama örneğinin doğmasına sebebiyet vermiştir. Elektrik kullanarak fosil yakıtların tüketimi düşürülerek sera gazı salınımının azaltılmasını hedefleyen bu projenin yenilenebilir altyapısı halen oluşmamıştır. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının son yayınlanan 2019 yılı Eylül ayı verilerine göre elektrik enerjisi üretiminin %31,4'ü hidroelektrik santrallerden, %28,6'sı doğalgazdan %22,4'ü ise kömürden elde edilmektedir. Bu elektrik enerjisinin ise %8,1'i rüzgâr %6,2'si güneş enerjisinden elde edilmektedir (ETKB, T.B). Verilerden de görüldüğü gibi elektrik üretiminde halen fosil yakıtların ve doğaya zararları üzerinde önemli çalışmalar (Turhan, Çağatay, ve Keçeci, 2015: 73-75) olan hidroelektrik santrallerin kullanılması çevresel sürdürülebilirliğin tam olarak sağlanamaması sonucunu doğurmaktadır.

4. Yeşil Boyama Sorunlarına Yönelik Geliştirilen Gelecek Senaryosu

Doğal kaynakların bilinçsiz kullanımının devam etmesi durumunda uluslararası kuruluşların gelecek senaryolarında da görüldüğü gibi Dünya'nın yaşanmayacak bir hale yaklaştığı görülmektedir. Nitekim OECD'nin yayınlamış olduğu 2030 OECD Çevre Tahmin Raporu'na göre karayolu taşımacılığı emisyonları, belediyelerin atık üretimi ve bertarafı, ekosistem kalitesi, kentsel hava kalitesi, tehlikeli atık yönetimi ve taşınması, gelişmekte olan ülkelerde atık yönetimi ve ürünlerdeki kimyasallar, çevresel sürdürülebilirlik önem verilmesi gereken konu başlıklarının arasında gelmektedir (OECD, 2008). Yine Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan 2020 gezegenin durumu adlı raporda fosil yakıtların kullanılmasının yarattığı sorunlar, emisyon azaltma politikaları, termik santrallerin inşasının durdurulması, biyolojik çeşitliliğin korunması temel konuları üzerinde durulmuştur (UN, 2020). Uluslararası alanda iklim değişikliğiyle mücadele konusunda çalışmalarda bulunan iki temel örgütün önlem alınma konusunda öncelikli kabul edilen başlıkların yeşil boyamayla doğrudan ilgisi olması konuda alınacak önlemlerin hızlanması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda 2015 Paris Anlaşması sürecinde de vurgulandığı gibi yeşil boyamanın önüne geçilmesi için çeşitli önlemler alınması gerekmektedir.

4.1. Davranışsal Niyetin Firmalara ve Kamu Yöneticilerine Yansıtılması

Davranışsal niyet belirli bir kurum, kuruluş veya firmadan belirli bir konuda hizmet aldıktan sonra bu hizmet sürecindeki faaliyetle ilgili yaşanan deneyimin sonraki hizmet sürecindeki davranışları şekillendirmesi olarak tanımlanmaktadır. Davranışsal niyet müşteri veya hizmet alan bireyin hizmet aldığı örgütten hizmet almaya devam edip etmeyeceği konusunda fikir veren bir kavramdır (Dölarslan, 2013: 16).

Yapılan çalışmalar ışığında davranışsal niyetin beş temel ilkesi olduğu görülmektedir. Bu ilkeler sadakat, firmanın müşterisi olmaktan ayrılma, firmaya ek ücret ödeme, şikâyetlere içsel ve dışsal dönüt vermek olarak sıralanabilir (Zeithaml ve Berry, 1996: 36).

Bu ilkelerden sadakat ve işletmeye daha fazla ücret ödeme edinilen tecrübe sonucundaki olumlu izlenimlerken diğer üç ilke olumsuz izlenimler olarak görülmektedir. Bu bağlamda bireyler kendilerinin ve gelecek kuşakların geleceğini olumsuz etkileyen firmalara karşı yukarıdaki listedeki olumsuz önlemleri alarak firmalara yönelik kamuoyu baskısı oluşturabilir. Aynı durum merkezi yönetim veya yerel yönetimlerdeki yöneticiler için de alınabilecektir. Nitekim 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 13. maddesinin birinci fıkrasında;

“Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur”.(5393 sk. md. 13) ifadesi bulunmaktadır.

Bu maddeye göre hemşehrilerin belediyenin karar ve hizmetlerine katılma hakları bulunmaktadır. Yine belli aralıklarla tekrarlanan genel ve yerel seçimlerde de çevresel konuların siyasal karar alma süreçlerini etkilediğini gösterebilirler. Bu şekilde bireyler firmaların ve siyasal yöneticilerin çevresel kararları üzerinde etkili olabilirler.

4.2. Araştırma ve Geliştirme Giderlerinin Arttırılması

Çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda etkin kararlar alınabilmesi araştırma ve geliştirme giderlerinin belli seviyeye getirilmesine bağlıdır. Tablo 1'den de görüldüğü üzere Türkiye'de toplam çevre harcamaları içerisinde araştırma ve geliştirme oranı oldukça düşüktür. Belli bir artış ivmesi yakalamasına rağmen 2019 yılındaki yaklaşık %10'luk düşüş çevre harcamaları açısından üzerinde durulması gereken bir konudur.

Tablo 1: Türkiye'nin Çevre Koruma Harcamaları

Yıllar	Toplam Çevre Harcaması	Araştırma ve Geliştirme	% Oranı
2013	21 110 986 662	83 577 115	%0,39
2014	24 262 138 313	101 439 828	%0,41
2015	25 301 923 514	124 096 557	%0,49
2016	27 402 904 608	162 222 903	%0,59
2017	34 175 399 186	205 762 668	%0,60
2018	37 921 641 420	247 214 165	%0,65
2019	38 377 083 414	217 983 249	%0,56

4.3. Eko-Etiket Uygulamalarının Yaygınlaştırılması

Çevresel problemlerin artmasıyla birlikte piyasadaki ürünlerin belli standartlara bağlanması amacıyla yeşil/eko etiketler oluşturulmuştur. Bu sistem çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması, çevreye olumsuz etkileri az olan ürünlerin teşvik edilmesi ve doğru bilgi/ belgeleri ürün kullanıcılarına ulaştırmayı amaçlayan bir sertifikasyon sistemidir. Türkiye AB uyum çalışmaları kapsamında Çevre Etiket Projesini 2013 yılında başlatmıştır. Bu kapsamda 2018 yılında 30570 sayılı Çevre Etiket Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin temel amacı çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla çevre hedefleriyle bağlantılı ürünlerin teşvik edilmesi ve gönüllü bir çevre etiketi sistemi oluşturulmasıdır (TBMM, 2018).

Türkiye'de henüz gelişme aşamasında olan eko-etiket uygulaması gıda ve tekstil ürünlerinde artış gösteren yeşil boyamanın daha kolay tespit edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu etiket sayesinde ürün tüketicileri çevreye zarar vermeyen sürdürülebilir ürünleri kolayca tespit edecektir. Bu tespit kolaylığı sayesinde üreticilerde doğaya zarar vermeyen yeşil ürün üretmeye özen gösterecektir. Burada önemli olan yönetmelik kapsamında oluşturulan çevre etiket kurulunun bağımsız kişilerden oluşmasıdır. İkili ilişkilerin veya bir siyasi ideoloji içerisinde olmanın yeşil politika ve etiketleri şekillendirmesi çevre sürdürülebilirliğine oldukça zarar vereceği açıktır.

4.4. Sivil Toplum Odaklı Bir Yaklaşım Oluşturulması

Bu yaklaşım sivil toplum kuruluşlarının katkısıyla idari düzeyde ortak karar almayı hedefleyen bir paydaş yaklaşımıdır. Paydaşlar belli bir konuda ortak görüş alışverişlerine katılarak yeşil boyamanın ortaya çıkmasını engelleyebilirler. Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler gibi ulus üstü

kuruluşlar tarafından sürdürülebilirlik konuları için ortak karar alma yaklaşımı uzun süredir kabul edilmiş bir yöntemdir. Başarılı çevresel hedefler için kilit paydaşların sürece katılımı büyük bir önem taşımaktadır.

Yapılan araştırmalar işletmelerin ve kamu kurumlarının; sivil toplum örgütlerinin, paydaşlar ve çalışanların baskısı altında daha şeffaf karar almayı sağlayıcı hesap verici olduğunu ortaya koymaktadır (Sherwood, 2007). Bu kamuoyu baskısı altında kamu kurumları ve işletmeler performansları daha ölçülebilir ve şeffaf bir şekilde yerine getirerek tüm aktörlerin katılımıyla sürdürülebilirlik yaklaşımı çerçevesinde hareket edebilecektir.

4.5. Basın-Yayın Organlarının Denetlenmesi

Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü üzere yeşil boyama uygulamaları en sık basın yayın organlarında kendisini göstermektedir. 15.02.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da Yayın Hizmetlerinde Ticarî İletişim başlığı altında iletişim öğelerinin yanıltıcı olmaması ve tüketicinin hakkına zarar vermemesi gerekliliği hüküm altına alınmıştır (6112 sk, md. 9). 11.11.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2954 Türkiye Radyo ve Televizyon Kanun'unda da benzer bir hüküm bulunmaktadır. Reklam yayınları başlığı altında yer alan maddede *halkı aldatıcı, yanıltıcı, haksız rekabete veya karşılıklı cevaplama yolu açıcı...* ifadelerle yer verilemeyeceği ifade edilmiştir (2954 sk, md.26). 7/11/2013 tarihinde yürürlüğe giren 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da 6112 sayılı kanunda yer alan yanıltıcı beyanlara uygulanacak cezalara yer verilmiştir. Buna göre 2021 yılında geçerli olacak şekilde kararlaştırılan para cezaları şu şekildedir;

Yanıltıcı beyan,

- a) Yerel düzeyde yayın yapan televizyon kanalı aracılığı ile gerçekleşmiş ise 22.861 Türk Lirası,
- b) Ülke genelinde yayın yapan televizyon kanalı aracılığı ile gerçekleşmiş ise 457.308 Türk Lirası,
- c) Süreli yayınlar aracılığıyla gerçekleşmiş ise (a) ve (b) bentlerinde belirtilen cezaların yarısı,
- ç) Yerel düzeyde yayın yapan radyo kanalı aracılığı ile gerçekleşmiş ise 11.429 Türk Lirası,
- d) Ülke genelinde yayın yapan radyo kanalı aracılığı ile gerçekleşmiş ise 114.326 Türk Lirası,
- e) İnternet aracılığı ile gerçekleşmiş ise 114.326 Türk Lirası,

İdari para cezası verileceği ve işlemlerin bir yıl içerisinde tekrarlanması halinde ise cezaların 10 katına kadar arttırılabileceği hüküm altına alınmıştır (6502 sk, md. ek 1). Günümüzde basın yayın organlarının gücü ve maddi imkânları düşünüldüğünde verilen cezaların caydırıcılıktan oldukça uzak olduğu görülmektedir. Halkı yanıltarak çevresel sürdürülebilirliğe zarar veren yayınlara verilecek maddi cezaların önemli oranda arttırılması gerekmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, yeşil boyama kavramı çevre sorunlarına yönelik kamu, özel ve sivil aktörlerin duyarlılığının artmasına paralel olarak ortaya çıkan bir kavramdır. Kavram belli kullanıcılara günü kurtarmak amacıyla önemli kazanımlar getirirse de kamu sağlığına ve kamu güvenliğine ciddi zararlar vermektedir. Bu durumda idarenin temel sorumluluğu kamu düzenini bozan eylemlerin önüne geçerek vatandaşları korumaktır. Özellikle iklim değişikliğinin kendisini önemli derecede hissettirdiği 21. yüzyılın ilk çeyreğinde idare tarafından yapılacak mikro ve makro politikalar ve hukuki düzenlemeler sayesinde çevreye zarar veren faaliyetler engellenebilecektir. Bu bağlamda yeşil boyama güçlü kurumsal yönetim, risk yönetimi uygulamaları, insanların sağlık konusundaki bilinçlenmesi ve uluslararası anlaşmalarla iç politikanın güçlendirilmesi yöntemleriyle engellenebilecektir.

Kaynakça

- Aggarwal, P., ve Kadyan, A. (2014). Greenwashing: The Darker Side Of Csr. Indian Journal of Applied Research, 4(3), 61-66.
- Akın, G., Koca, B., ve Gültekin, T. (2004). İnsanın Evrim Sürecine Ait Bir Hipotezin Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 44(1), 111-124.
- Algan, N. (2008). İklim Etiği. Mülkiye Dergisi, 32(259), 191-204.
- Arlı, A. (2010). Habitat II Tartışmaları ve İstanbul'da Toplumsal Dönüşüm. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 8(16), 367-388.
- Atlas. (2021). atlasdergisi.com. Erişim Tarihi: 03.09.2021. Erişim Adresi: <https://www.atlasdergisi.com/gundem/kesilen-dagi-yesile-boyadilar.html> adresinden alındı
- Aydemir, C., ve Güneş, H. H. (2006). Merkantilizmin Ortaya Çıkışı. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 5(15), 136-158.
- Aydın, A. H., ve Çamur, Ö. (2017). Avrupa Birliği Çevre Politikaları ve Çevre Eylem Programları Üzerine Bir İnceleme. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(13), 21-44.
- Aytemiz, L., ve Diler, Ö. (2015). Sanal Su Ekonomisi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 4(2), 376-389.
- Bakar, C. ve Baba, A. (2009). Metaller ve İnsan Sağlığı: Yirminci Yüzyıldan Bugüne ve Geleceğe Miras Kalan Çevre Sağlığı Sorunu. 1.Tıbbi Jeoloji Çalıştayı (s. 162-185). Nevşehir: Ürgüp Belediyesi.
- Baysal, T. (2018). Çevrecilik Hareketlerin Sınıfsal Boyutu ve Kamu Yönetimini Etkileme Potansiyeli. Birey ve Toplum, 257-276.
- BBC. (2015). bbc.com. Erişim Tarihi: 03.08.2021. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/business-34324772>.
- BBC. (2019). www.bbc.com. Erişim Tarihi: 03.08.2021. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/business-49234054>
- BFF. (2020). breakfreefromplastic.org. Erişim Tarihi: 03.11.2021 Erişim Adresi: <https://www.breakfreefromplastic.org/globalbrandauditreport2019/>
- Bowen, F., ve Correa, J. A. (2014). Greenwashing in Corporate Environmentalism Research and Practice: The Importance of What We Say and Do. Organization & Environment, Vol. 27(2) , 107-112.
- Bozkurt, Y. (2018). Çevre Sorunları ve Politikaları (5 b.). Bursa: Ekin Yayın Dağıtım.

- Can, F. (2016). Çevre Politikasının Ekonomik Araçları. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(3), 58-73.
- Carson, R. (2011). Sessiz Bahar. Ankara: Palme Yayınları.
- Citizens. (T.B). citizen.org. Erişim Tarihi: 03.09.2021. Erişim Adresi: <https://www.citizen.org/article/nuclear-power-is-not-clean-or-green/>
- Curt, M. (2013). Conservation Movement, Historical. In: Levin S.A. (ed.) Encyclopedia of Biodiversity, second. S. Levin içinde, Encyclopedia of Biodiversity (Cilt 2, s. 278-288). Waltham: MA: Academic Press.
- Çokgezen, J. (2007). Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye. Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, 23(2), 91-115.
- Darwin, C., ve Radeva, S. (2020). Türlerin Kökeni. (Ş. Taş, Çev.) İstanbul: Domingo Yayınevi.
- Delmas, M. A., ve Burbano, V. C. (2011). The Drivers of Greenwashing. California Management Review, 54(1), 64-87.
- Demirer, G. (1992). Çevre Sorunları ve Kapitalizm. İstanbul: Sorun Yayınları.
- DO. (2020). <http://dailyorange.com/>. Erişim Tarihi: 03.08.2021. Erişim Adresi: <http://dailyorange.com/2020/03/fashion-companies-use-greenwashing-lie-consumers/>
- Dölarıslan, E. Ş. (2013). Kalite, Değer ve Tatminin Davranışsal Niyet Üzerine Etkileri: Perakendecilik Sektöründe Alternatif Modellerin Değerlendirilmesi. H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 31(2), 15-52.
- Earthday. (2021). earthday.org. Erişim Tarihi: 02 27, 2021. Erişim Adresi: <https://www.earthday.org/history/>
- Erden, O., ve Erkartal, P. Ö. (2019). Greenwashing in Turkey: Sustainability as an Advertising Strategy in Architecture. Arch Design (5), 1-13.
- Ertürk, H. (2018). Çevre Bilimleri (5 b.). Bursa: Ekin Yayınevi.
- ETKB. (T.B). 03 11, 2021 tarihinde <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-elektrik> adresinden alındı
- EU. (2020). ec.europa.eu. Erişim Tarihi: 02 28, 2021. Erişim Adresi: <https://ec.europa.eu/environment/action-programme/>
- Euronews. (2019). euronews.com. Erişim Tarihi: 27.02.2021, Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2019/05/27/avrupa-parlamentosu-secimleri-ulke-ulke-secim-sonuclar>.
- Foster, J. B. (2002). Savunmasız Gezegen Çevrenin Kısa Ekonomik Tarihi. (H. Ünder, Çev.) Ankara: Epos Yayınları.
- Furlow, N. (2010). Greenwashing in the New Millennium. Journal of Applied Business and Economics, 10(6), 22-25.
- Futerra. (2011). Greenwash Guide. Erişim Tarihi: 03.07.2021. Erişim Adresi: <https://www.slideshare.net/patsario/futerra-greenwash-guide>.
- Görmez, K. (1991). Türkiye'de Çevre Politikaları. Ankara: Büro Yayınları.
- Güney, E. (2004). Çevre Sorunları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Habitat. (2011). inhabitat.com. (B. Meinhold, Düzenleyen) Erişim Tarihi: 03.09.2021. Erişim Adresi: <https://inhabitat.com/omighty-green-a-commentary-on-greenwashing-in-architecture/>
- Harris, P. (2015). Militarism in Environmental Disguise: The Greenwashing of an Overseas Military Base. International Political Sociology, 9(1), 19-36.

- Hürriyet Haber. (2018, 03 11). [hurriyet.com.tr](https://www.hurriyet.com.tr/once-sahil-temizligi-sonra-spor-40768284). Erişim Tarihi: 03.11.2021. Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/once-sahil-temizligi-sonra-spor-40768284>
- Jungjohann, A. (2013). The German Green Party: From a Broad Social Movement to a Volkspartei. M. Achilles, & D. Elzey içinde, Environmental Sustainability in Transatlantic Perspective (s. 69-90). London: Palgrave Macmillan.
- Karaköprü Belediyesi. (2019). Erişim Tarihi: 03.10.2021. Erişim Adresi: <https://www.karakopru.bel.tr/icerik/521/12/karakoprude-vatandaslar-geri-donusum-projesine-ilgi-gosterdi> adresinden alındı
- Kavuncu, A. Ç. (2017). Prof. Dr. Ruşen Keleş İle “Ekolojik Bakışın Geleceği” Üzerine Bir Söyleşi. İdealkent, 14-25.
- Kazgan, G. (1993). İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Keleş, R. (2015). 100 Soruda Çevre. İzmir: Yakın Ktabevi.
- Keleş, R. Hamamcı, C. ve Çoban, A. (2009). Çevre Politikası. Ankara: İmge Kitabevi.
- KİA. (T.B). [kia.com](https://www.kia.com). Erişim Tarihi: 03 11, 2021. Erişim Adresi: <https://www.kia.com/tr/kia-dunyasi/sss/elektrikli-bir-araba-nerede-sarj-edilir.html>
- Kılıç, S. (2008). Çevre Etiği: Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sonuçları. Ankara: Orion Kitabevi.
- Koçer, L. L., & Delice, T. (2017). Yeşile Boyama ve Yeşil Güven Arasındaki İlişkide Algılanan Yeşil Riskin Ve Algılanan Tüketici Şüpheciliğinin Aracılık Rolü. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1-25.
- Marcuse, H. (1991). One-Dimensional Man (2.b.). New York: Beacon Press. doi:<https://www.cs.vu.nl/~eliens/download/marcuse-one-dimensional-man.pdf>
- Marsh, G. P. (1867). Man and Nature; or, Physical Geography as Modified by Human Action. New York: John F. Trow & Co. Erişim Tarihi: 24.02.2021. Erişim Adresi: <http://www.gutenberg.org/files/37957/37957-h/37957-h.htm>
- Naess, A. (1994). Derin Ekolojinin Temelleri. G. Tamkoç içinde, Derin Ekoloji. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Netto, S. V., & Sobral, M. F. (2020). Concepts And Forms Of Greenwashing: A Systematic Review. Environmental Sciences Europe, 32(19), 1-12.
- Odaş Enerji. (T.B). [odasenerji.com.tr](https://www.odasenerji.com.tr). Erişim Tarihi: 03.11.2021. Erişim Adresi: <https://www.odasenerji.com.tr/tr/uretim/#null>
- Odaş Grup. (tarih yok). [odasenerji.com.tr](https://www.odasenerji.com.tr). Erişim Tarihi: 03.11.2021. Erişim Adresi: <https://www.odasenerji.com.tr/tr/sosyal-sorumluluk/kiyilari-temizledik/#null>
- OECD. (2008). www.oecd.org. Erişim Tarihi: 13.03.2021. Erişim Adresi: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264040519-sum-tr.pdf?expires=1615623111&id=id&accname=guest&checksum=A-DC47283AB31AECA8932F041C8043D61>.
- OSS. (2021). Erişim Adresi: 01.10.2021. Erişim Adresi: [oss.org.uk/about-us](https://www.oss.org.uk/about-us). <https://www.oss.org.uk/about-us/> adresinden alındı
- Özdek, Y. (1993). İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı. Ankara: TODAİE.

- Pepper, D. (2003). Modern Environmentalism. New York: Routledge.
- Pimonenko, T., Bilan, Y., Horák, J., Starchenko, L., & Gajda, W. (2020). Green Brand of Companies and Greenwashing under Sustainable Development Goals. Sustainability, 1-15.
- Richards, L. (2013). Examining Green Advertising and It's Impact on Comsumer Skepticism Purchasing Patterns. The Elon Journal of Undergratuade Research in Communication, 4(2), 78-90.
- Rothacher, A. (1984). The Green Party in German Politics. West European Politics, 7(3), 109-116.
- S360. (T.B). Yeşil Badana. Erişim Tarihi: 03.09.2021. Erişim Adresi: <https://s360.com.tr/Contents360/images/dragslider/yesilbadana.pdf>
- SBB. (1973). Erişim Tarihi: 03.08.2021 Erişim Adresi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/%C3%9C%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1973-1977%E2%80%8B.pdf>
- Schumacher, E. F. (1973). Küçük Güzeldir. (O. Ç. Deniztekin, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Sherwood, P. (2007). vuir.vu.edu.au. Erişim Tarihi: 13.03.2021 tarihinde A Triple Bottom Line Evaluation of the Impact of Special Events: The Development of Indicators adresinden alındı
- SPAB. (2017). spab.org.uk. Erişim Tarihi: 23.02.2021. Erişim Adresi: <https://www.spab.org.uk/> adresinden alındı
- Şengün, H. (2015). Türkiye’de Çevre Yönetimi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Uygulamaları. Strategic Public Management Journal (SPMJ), Issue No: 1, October 2015 - ISSN 2149-9543, pp. , 109-130.
- TBMM. (2018). mevzuat.gov.tr. Erişim Tarihi: 12.03.2021. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=25883&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>.
- Toprak, Z. (2002). Çevre Yönetimi ve Politikası. İzmir.
- Toprak, Z. (2016). Kent Yönetimi ve Politikası. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Trust, N. (2021). nationaltrust.org.uk. Erişim Tarihi: 23.02.2021. Erişim Adresi: <https://www.nationaltrust.org.uk/>
- Turan, A., & Güler, M. (2013). Türkiye’de Sürdürülebilir Çevre Politikaları: İklim Değişikliği. International Conference On Eurasian Economies (s. 953-960). Session 4d: Çevre ve Enerji.
- Turan, T. (2008), İktisadi Büyüme Teorisine Giriş. İstanbul: Yalın yayıncılık.
- Turhan, E., Çağatay, H., & Keçeci, A. (2015). Hidroelektrik Santrallerin (HES) Çevresel ve Sosyal Etkileri: Alakır Vadisi Örneği. 4. Su Yapıları Sempozyumu (s. 67-76). Antalya: İnşaat Mühendisleri Odası.
- UN. (1972). United Nations. Erişim Tarihi: 27.02.2021 Erişim Adresi: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>.
- UN. (1987). United Nations. Erişim Tarihi: 27.02.2021 Erişim Adresi: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> adresinden alındı
- UN. (1992). UN Policy Erişim Tarihi: 27.02.2021 Erişim Adresi: <https://www.un.org/en/conferences/environment/rio1992>
- UN. (2015). News on Millennium Development Goals. Erişim Tarihi: 27.02.2021. Erişim Adresi: <https://www.un.org/millenniumgoals/>
- UN. (2020). United Nations Erişim Tarihi: 27.02.2021 Erişim Adresi: <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sgspeech-the-state-of-planet.pdf>

Warfvinge, P., & Bertills, U. (2000). Recovery from Acidification in the Natural Environment. Stockholm: Swedish Environmental Protection Agency.

Yeşil Gazete. (2017). yesilgazete.org. Erişim Tarihi: 03.08.2021. Erişim Adresi: <https://yesilgazete.org/greenwashing-yesil-ile-goz-boyama-trendi-kubra-kopruluoglu/>

Zeithaml, V. A. ve Berry, L. L. (1996). The Behavioral Consequences of Service Quality. *Journal of Marketing*, 60(2), 31-46.

BATIK KENTİN HATIRASI: YUSUFELİ’NİN KENT KİMLİĞİNDEKİ DEĞİŞİMLER

Alptekin TORUN¹

Özet

Özellikle kendine has özelliklerinin belirgin bir şekilde öne çıktığı kentlerde değişimin ortaya çıkardığı toplumsal travmalar derin bir şekilde hissedilmektedir. Bu anlamda kentlerin kimliklerini koruyabilmesi ve kimliklerine uygun gelişebilmesinin önemi açıkça görülmektedir. Bu çalışmada, Yusufeli’nin kent kimliğinin zaman içerisindeki değişimi irdelenmiştir. Bu amaçla, açık erişimli bir sosyal medya grubundaki Yusufelilerin, Yusufeli’ndeki baraj çalışmalarından önceki yıllara ait fotoğraflar hakkındaki yorumlarından yararlanılmıştır. Sözlü tarih niteliği de taşıyabilecek bu çalışma kentsel hafızanın dijital boyutunun bir örneğidir. Çalışmada; küreselleşmenin, ilçede gerçekleştirilen baraj faaliyetinin, yeni yerleşim yerine taşınma sürecinin ve yeni yerleşim yerinin özelliklerinin etkilerinin kent kimliği ve toplumsal kimlik diyalektiği açısından analizi sunulmuştur. Bu amaçla, Yusufeli’nin kent dokusundaki değişim analiz edilmiş ve Yusufeli’nin kent imgeleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Makaleden kent kimliğinin korunması ve yaşatılması açısından önemli dersler çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent kimliği, Kent imgeleri, Kent belleği, Yusufeli Barajı

Abstract

Social traumas caused by change are felt deeply, especially in cities where their distinctive features are prominent. In this sense, the importance of cities to protect their identities and develop in accordance with their identities is clearly seen. In this study, the change of Yusufeli's urban identity over time has been examined. For this purpose, the comments of Yusufeli people, in an open access social media group, about the photos of the years before the dam works in Yusufeli were used. This work, which can also have the characteristics of oral history, is an example of the digital dimension of urban memory. In the study; The analysis of the effects of globalization, the dam activity in the district, the process of moving to the new settlement and the characteristics of the new settlement in terms of urban identity and social identity dialectic is presented. For this purpose, the change in the urban fabric of Yusufeli has been analyzed and the urban images of Yusufeli have been tried to be revealed. Important lessons have been drawn from the article in terms of preserving and keeping the urban identity alive.

Keywords: Urban identity, Urban images, Urban memory, Yusufeli Dam

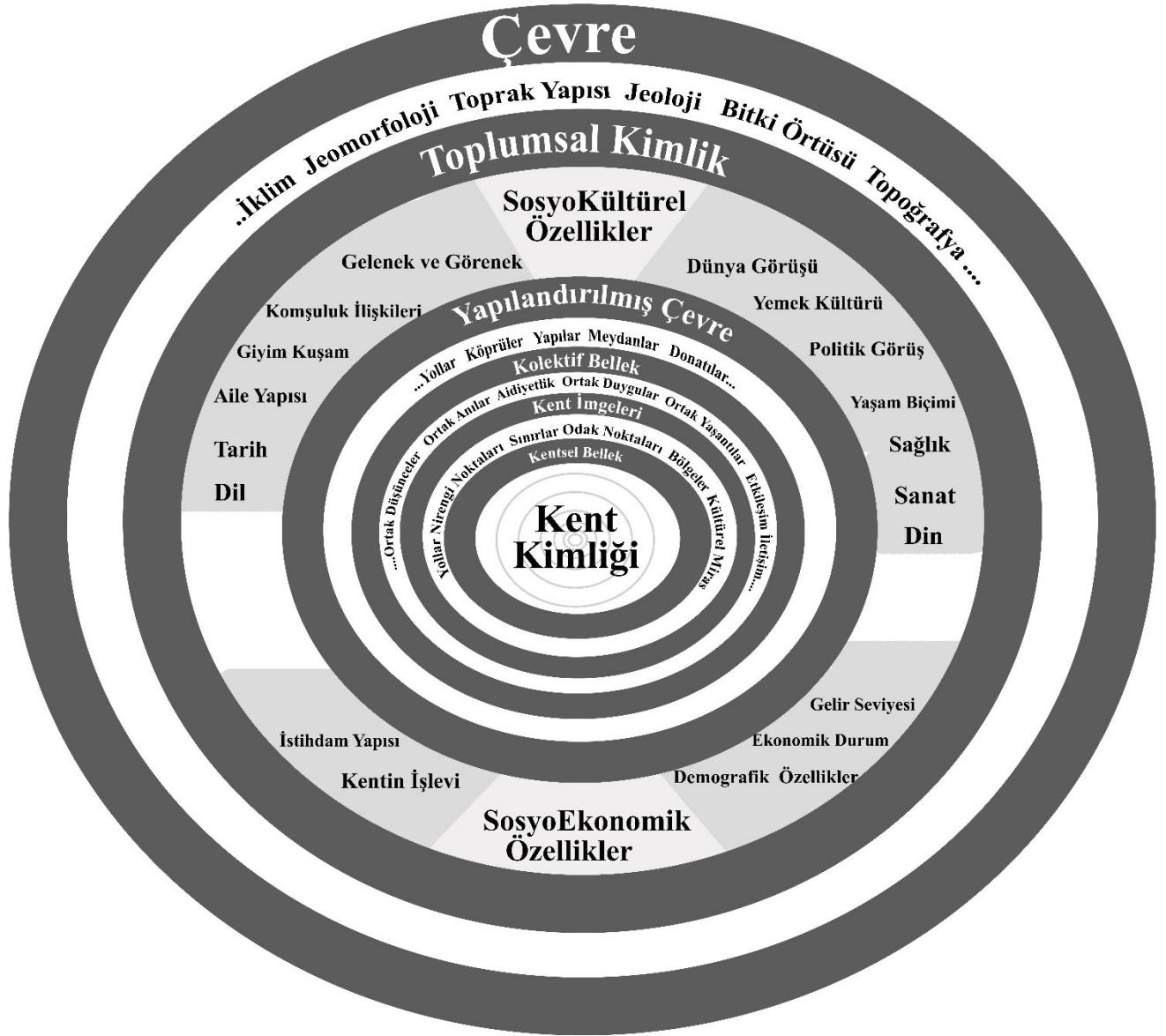
¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı, tigintorun@gmail.com

Giriş

Kentsel kimlik, içinde iki önemli unsuru olan bir kavramdır: Biri kimlik kelimesine anlam veren manevi ve beşeri unsur, diğeri ise kent kelimesini kapsayan nesnel, mekânsal unsurdur. “Kentsel kimlik” kavramı için somut ve soyut anlamda birçok tanım yapılmıştır (Aly, 2011; Bott, Cantrill, and Myers, 2003; Carter, Dyer, and Sharma, 2007; Hernández et al., 2007; Lynch, 1960, 1981; Nezhad, 2020; Pol, 2002; Webber, 2017). Bu tanımlamalara göre, kent kimliği tanımının 6 ana düşünce etrafında şekillendiğı görülür:

- Mekân ile insan arasındaki etkileşim sonucu ortaya çıkmıştır,
- Sürekli, toplumdaki değışim ile birlikte zaman içerisinde değışir ve dönüşür,
- İnsanın hafızasında yer edinen kentle bütünleşmiş ve maddi ve manevi değerlerdir,
- İnsanın kenti deneyimlediğı ve algılayabildiğı ölçüde var olur,
- Mekâna ilişkin aidiyetlik duygusu uyandırır,
- Kentin özgün özellikleriyle birlikte ayırt edilir.

Kent kimliği, doğal çevre koşulları ve sosyal çevreden temel alan kültürel yapı ve kullanıcılarına göre biçimlenen yapılı çevreden oluşur (Ünlü, 2017). Bu bileşenler birbiriyle sıkı bir bağı içerisinde ve birbirinden ayrı düşünülemez. Bu bağı kentin ruhunu oluşturur. Kenti biçimlendiren doğal ve yapay çevre bileşenleri kente fiziksel bir kimlik verdiği gibi kentin manevi birikiminin de yansımasıdır. Kentin görünmeyen yüzü, manevi boyutu, insanın yere yüklediğı anlam ile yerin insanda oluşturduğu anlamın sonsuz ilişkisinden doğar. Bu anlamda, kent kimliğini oluşturan bileşenleri, kentin kullanıcısı ve kenti oluşturan çevrenin bağlamında değerlendirmek gerekir. Yaşam alanı olarak şehri, insan içgüdülerinin yani kültürün planlanması, yönetimi ve organizasyonunun kristalleşmiş hali olarak düşünebiliriz (Nezhad, 2020).

Şekil 1: Birbirlerini bütünleyen kavram kümeleri ile kent kimliğinin tanımı.

Lynch (1960)'in kent imgeleri, toplumsal kimliği etkileyebilecek sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel özellikler, kolektif belleği etkileyebilecek bileşenler ve doğal çevre verileri birbirlerini sonsuz bir şekilde etkileyen bir küme yaratır.

Kent kimliği bileşenlerini ayırmak ya da sınıflandırmak zor olabilir. Çünkü kent kimliği öğeleri birbirini bütünleyen sonsuz kavram kümesi ortaya çıkarır (Şekil 1). Değişim doğal çevrede başlar. Çevre insanı, insan çevreyi şekillendirir. İnsan çevreyi, çevre de insanı anlamlandırır.

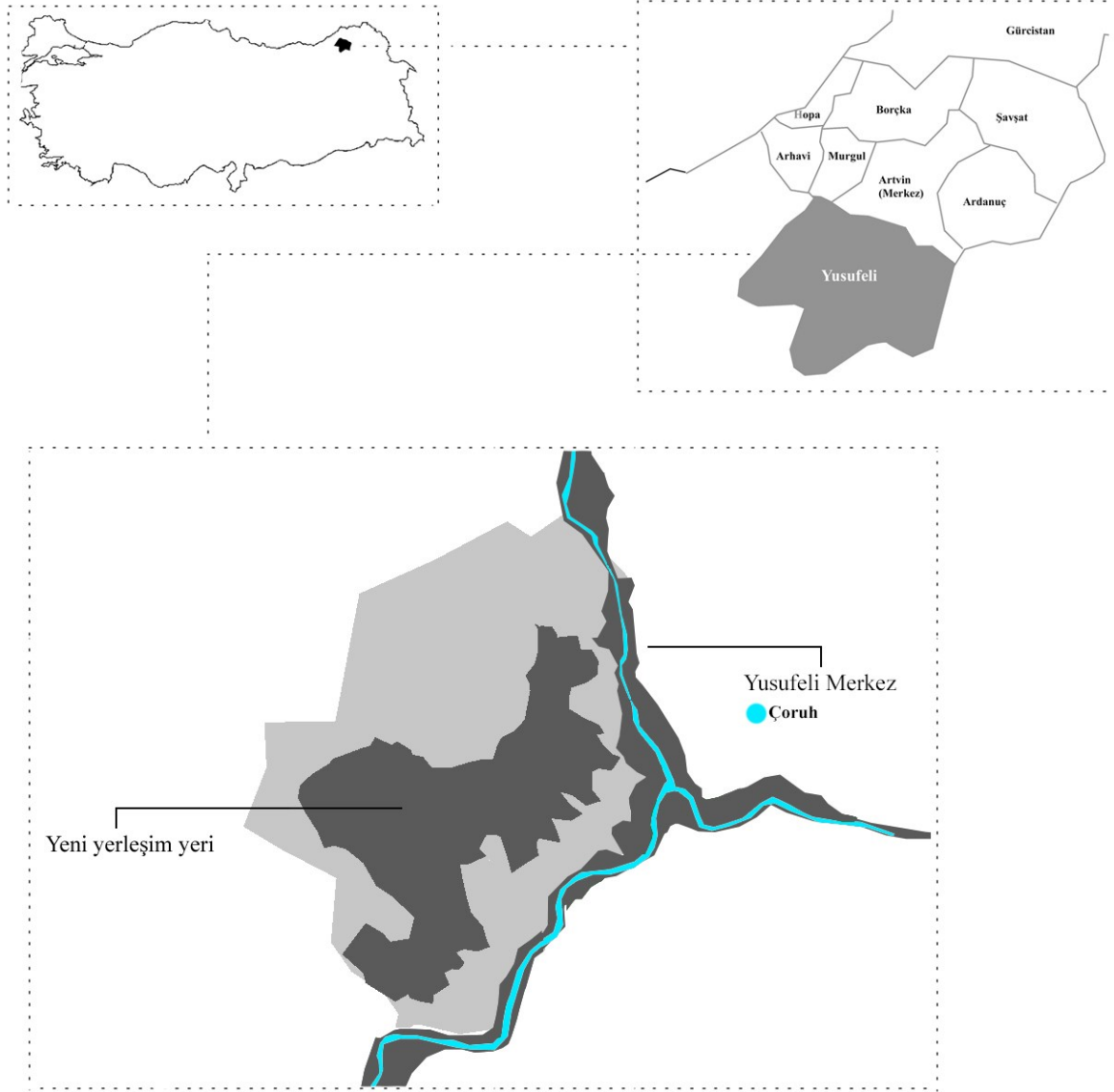
Daha önce kent kimliği kavramı birçok açıdan irdelenmiştir. Kent kullanıcısının kentte bulunma süreleriyle kentsel kimlik algılarının ilişkisi (Şentürk, 2018), doğal çevrenin kent kimliğine etkileri (Avcıoğlu ve Akın, 2017), kentsel donatı elemanlarının kent kimliğiyle ilişkisi (Bayramoğlu and Özdemir, 2012; Kısakürek and Bayazıt, 2018), öğrenci-yerel halk ilişkisi bağlamında kent kimliğinin

değerlendirilmesi (Alevkayali ve Uzun, 2020), turizm alanlarının kent kimliği ile ilişkisi (Mansuroğlu, 2020), ibadet mekânlarının kent kimliğiyle ilişkisi (Diker ve Erkan, 2017), mahalle bağlamında kent kimliği (Ayyıldız ve Ertürk, 2016; Göregenli, 2014), hediyelik eşyalar bağlamında kent kimliği (Yılmaz, 2019) gibi biręok yaklaşımla Türk şehirlerine ve mekânlarına özęü kent kimliği öğeleri incelenmiştir. Ancak literatürde baraj faaliyetleri kapsamında bir yerin kent kimliğindeki değişimini mimari açıdan irdeleyen makale yoktur.

Bu alışmada, Yusufeli'nin kent kimliğinin zaman içerisindeki değişimi irdelenmiştir. Çalışmada, tüm dünyada etkisini artıran küreselleşmenin ve ilçede gerçekleştirilen baraj faaliyetinin etkilerinin kent kimliği ve toplumsal kimlik diyalektiği açısından analizi sunulmuştur. Çalışmanın ıkış noktasına paralel olarak önem kazanan sorular; ilçenin 1960'lı yıllarından günümüze kadarki değişiminin, Yusufelilerin belleğinde nasıl yer aldığı, barajın yapımının (2013) başlatılmasından günümüze kadarki sürecin ilçenin kimliğini nasıl etkilediği ve yeni yerleşim yerinin Yusufeli'nin özęün kent kimliğini ne derece yansıttığıdır.

Materyal ve Yöntem

Çalışma Alanlarının Fiziki Tanımı

Şekil 2: Yusufeli ve yeni yerleşim yerinin konum tespiti. Görselleştirmede, Türkiye siyasi haritası, Yusufeli ilçe merkezinin eski nazım planı ve Yusufeli'nin yeni yerleşim yeri imar planından yararlanılmıştır.

Çalışma alanının tanımı, Yusufeli (Eski Yusufeli) ve “Yeni Yusufeli” şeklinde ayrılmıştır. Yusufeli, Doğu Karadeniz Bölümü ile Doğu Anadolu Bölgesi sınırları içinde yer alır. Hem Karadeniz ikliminden hem de Doğu Karadeniz’in karasal ikliminden kendine pay edinen, yer yer Akdeniz iklimini de andıran bir iklime sahiptir. Bölgenin jeomorfolojik yapısını Çoruh Nehri’nin kollarının oluşturduğu vadiler ile bu vadilerin dışında geniş alana yayılan dağlık alanlar oluşturur. Kuzeyindeki Kaçkar Dağı ilçeyi sınırlandırır. Genel itibariyle engebeli bir topoğrafyaya sahip olan ilçe, vadi tabanlarında düz bir yapıya sahiptir. İlçedeki yerleşim alanları bu vadi tabanlarına Çoruh Nehri ve Barhal Çayı kıyısında uzanır.

“Yeni Yusufeli” ise barajın açılmasıyla birlikte Yusufeli’nin içinde kalacağı göle kıyı olacak şekilde konumlanmıştır. Planlama alanı, Yusufeli İlçe Merkezinin Batı, Güney-Batı kısmında yer alır. Planlama Alanının toplam büyüklüğü yaklaşık olarak 283 ha’dır (Yüksel Proje, 2020). Seçilen alan oldukça dağlık ve engebeli topoğrafyaya sahip, içinde birçok kuru dere ve ortalama %50 eğime sahip taşlık ve kayalık bir alandır. %0-10 arasında eğime sahip alan oranı sadece %1’dir (Yüksel Proje, 2009). Alanın büyük bir kısmında çıplak kayalıklar yaygın olması ve seçilen alanın yüksek derecede eğimli olmasından dolayı planlama sahası içinde ve çevresinde işletilebilecek tarım toprağı yoktur (Yüksel Proje ve Belda, 2014). Yerleşime uygun görülmeyen büyük bir alan ağaçlandırma için değerlendirilmek istenmiştir.

Şekil 3: Eski ve Yeni Yusufeli. Fotoğraf (Okur, 2021)’dan düzenlenmiştir.

Çalışmada Kullanılan Yöntemler

Çalışmanın 1. ve 2. bölümde literatür taramasından yararlanılmıştır. 1. bölümde Yusufeli’nin kimliğini etkileyen tarihi ve kültürel değerleri ortaya konulmuştur. 2. bölümde “Yusufeli İnsanı” kavramı üzerinden Yusufeli’nin kent kimliğini oluşturan toplumsal kimlik özellikleri irdelenmiştir. 3. bölümde bir sosyal paylaşım adresinde Yusufeli’nin belli tarihlere ait fotoğraflar ve Yusufelilerin bu fotoğraflar hakkında yaptıkları yorumlardan yararlanılmıştır. Literatür taraması sonucunda ulaşılmış bu veriler aynı zamanda sözlü tarih niteliği taşıyabilmektedir. Bu bölümde Yusufeli’nin kent dokusundaki değişim analiz edilmiş ve Yusufeli’nin kent imgeleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kent dokusundaki değişimler, Yusufeli’nin coğrafi haritasının temsili üzerinde yapılan renklendirme çalışması ile gösterilmiştir. Bu çalışmanın derlenmesinde, eski yıllara ait fotoğrafları yorumlayan halk ve yazarın kendi deneyimleri kaynak oluşturmuştur. Kent imgelerinin tespitinde Lynch (1960)’in fiziksel unsurlardan oluşan beş kent imgesi kullanılmıştır. Yusufeli’nin kent imgeleri tespit edilirken iki hedef

belirlenmiştir: İlk hedef için Yusufeli'nin 1970-1980'li yıllarındaki kent imgeleri tespit edilmiştir. İkinci hedef için ise Yusufeli'nin güncel kent imgeleri belirlenmiştir. 4. bölümde; Yusufeli Barajı'nın yapılmaya başlanışından (2013), ilçenin taşınışına uzanan süreçteki değişimler, kentsel kimlik açısından değerlendirilmiştir.

1. Tarih Sayfalarında Yusufeli'nin Kent Kimliği Öğeleri

Bir ulusa, bir kültüre ve bir yere ait olma ve bağlılık duygularını pekiştiren tarihi miras ve ortak bellek, kent ölçeğinde kimliğin oluşmasında önemli bir kaynaktır (Aslan ve Kiper, 2016).

Yusufeli'nde, geçmişten bugüne iz bırakmış Yusufeli'nin köklü tarihinin taşıyıcısı kültürel eserleri ve kentin kimlik öğelerini oluşturan doğal zenginlikleri öne çıkmaktadır. Bu tarihi ve doğal eserler Yusufeli'nin kent belleğinin taşıyıcısı olan kent kimliği öğeleridir. Bu bölümde Yusufeli'nin çok eskiye uzanan tarihinde yer etmiş önemli olayları ve bu olayların toplumsal bellekte yer etmesini sağlayan kimlik öğelerine değinilmiştir.

Yusufeli'nin Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olduğu, Bakır Devri'ne ait bulunan kalıntılardan anlaşılmaktadır. Eski çağlarda Hurri Devleti, Hayaşa Krallığı, Urartu, İskit İmparatorluğu, Pers İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu, Kolheti Krallığı gibi devletler Yusufeli'nde yerleşim yeri kurmuşlardır (Artvinli, 2012; Demirel, 2010; Özdemir, 2002).

Gürcü Kralı David, 9. yüzyılda Yusufeli topraklarında, Dörtkilise, İşhan Kilisesi ve Barhal Kilisesi gibi günümüze ulaşmış tarihi eserleri yaptırmıştır. Büyük Selçuklu Devleti Hükümdarı Sultan Alparslan 1064 yılında gerçekleştirdiği Kafkasya ve Anadolu seferinde Gürcü Devleti yönetimindeki Yusufeli'nin de içinde bulunduğu Çoruh Vadisi'ni fethetmiş ve bu fetih ile Çoruh Vadisi ilk defa Türklerin eline geçmiştir (Artvinli, 2012).

Kıpçak Türkleri Yusufeli nüfusunun çoğunluğunu oluşturduğu için bölgeye yerleşimleri, bölgedeki izleri önem arz etmektedir. Selçukluların Haçlı Seferi ve Bizans saldırılarından yıpranmasından sonra Gürcü Devleti, Kıpçak Türkleri ile birlikte balkanlara kadar uzanan geniş bir sahayı işgal etmiştir (Artvinli, 2012). Kıpçak Türkleri Yusufeli çevresine gelip yerleşmiş ve Gürcü Devleti'ne bağlı özerk bir Kıpçak Türk Devleti kurmuş, daha sonra bağımsızlığını ilan etmiştir (Artvinli, 2012; Aydın, 1999). Yusufeli ilçesindeki Türk yerleşim yeri isimlerinin Kıpçak Türkleri tarafından verildiği düşünülmektedir (Demirel, 2010).

1549 yılında Osmanlı Devleti'nin Gürcistan Seferler'i ile Yusufeli'nin köylerinde bulunan Pertekrek Kalesi, Kiskim ve Nihah Kalelerinin fetihlerinden sonra bölgedeki hâkimiyeti arttıktan sonra Kıpçak Türkleri, 1578 yılında Osmanlı Devletine katılmış, Hristiyanlığı terk edip Müslüman olmuşlardır (Akdes, 2002; Artvinli, 2000; Demirel, 2010). Bölgede, 7 Ekim 1549 tarihinde Çevreli Köyü Kalesi ile ona bağlı olan Alanbaşı Köyü ve Yokuşlu Köyü Kaleleri ikinci ve son defa fethedilmiştir (Demirel, 2010).

1878'deki 93 Harbi'nden sonra Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nı da içine alan dönemler, Artvin ve Yusufeli'nde, içinde açlık felaketi, Ermenilerin kanlı saldırıları, savaş zorluklarını barındıran unutulmaz acı anılarla dolu yılları teşkil eder (Artvinli, 2000). Birinci Dünya Savaşı sırasında gönüllülerden oluşan Yusufeliler, Rusların kendi içlerinde kurdukları Ermeni ve Gürcü taburlarına karşı savaşımıştır. Binbaşı Halit Bey'in önderliğinde Yusufeli kahramanca savunulmuştur. Halit Bey cesareti, atılganlığı ile Yusufeli halkı tarafından çok sevilen ve saygı duyulan bir lider olduğu için adını yaşatmak için bir ilkokula ismi verilmiştir.

Bölgenin yeri birçok kez değişmiştir. Osmanlı'nın Gürcistan seferinden sonra Pertekrek'in (Peterek) merkez olduğu daha sonra Kiskim, Öğdem, Ersis, tekrar Öğdem ve Ahlat'ın merkez olduğu ilçe, yapılan barajla birlikte bir kez daha yer değiştirmiştir. Bu manada ilçe sakinleri için göç olgusu, insanların değil merkezin göç ettiği bir kavrama dönüşmüştür (Dama and Yılmaz, 2020). İlçenin isminin son hali ise Kiskim/Keskim kazası ile Ankara'nın Keskin kazasının isimlerinin benzerliğinden dolayı posta ve telgrafların dağıtımında yanlış dağıtımlar olması üzerine 1914'de Kiskim'in Sultan Abdülaziz'in velihaht oğlu Yusuf İzzeddin Efendi'nin ismine izafeten "Yusufeli" olarak değiştirilmesiyle oluşmuştur (Demirel, 2010).

Yusufeli ilçesinin bulunduğu bölge verimli toprakları, zengin orman varlığı çeşitli madenleri ile tarih boyunca önemli bir konum olmuştur. M.Ö. 6. yüzyılda İyonyalılar, kendi mallarına karşılık olarak, Kafkasya ve Çoruh boylarında işlerine yarayacak keten dokumaları, deri, yün, orman varlıkları, kereste, altın, gümüş gibi ürünleri satın almışlardır (Demirel, 2010). İlçenin dağlık ve engebeli bir coğrafi yapıya sahip olması tarım faaliyetlerini kısıtlasa da toprakların ve iklimin elverişliliği tarımdan alınacak verimi artırmıştır.

2. Toplumsal Kimlik ile Kent Kimliği Arasındaki İlişkinin İrdelenmesi: Özgün Bir Toplumsal Kimlik Olarak "Yusufeli İnsanı"

Yusufeli, Kıpçak Türklerinin, Gürcülerin ve az sayıda Lomların yaşadığı bir Artvin ilçesidir. Bir yanında Türkiye'nin 4. en büyük dağı Kaçkar, ortasında Türkiye'nin en hızlı akan nehri Çoruh bulunmaktadır. Yusufeli'nin kent kimliğinin toplumsal boyutunu oluşturan "Yusufeli İnsanı", Kaçkar Dağı'nın ihtişamının tersine mütevazılığı, Çoruh Nehri'nin azgınlığının tersine sakinliği ile dikkat çeker.

"Yusufeli İnsanı", tarihin her devresinde daima uyumlu ve suç işlemekten kaçınan insanlar olmuştur. Bundan dolayı Osmanlı devrinde bazı dönemler Yusufeli kazasında mahkeme kurulmamıştır (Demirel, 2010). "Yusufeli İnsanı" dürüstlüğü ve uyumluluğu, o günden bugüne değişmemiştir. Yusufeli'nde bulunan hapishane suçlu çıkmadığı için kapatılmış ve günümüzde kullanılmamaktadır. Yusufelili halk birbirlerine güvendiğinden dolayı evlerinin kapılarını, dükkânlarının kepenklerini kapatma gereği duymamışlardır.

Yusufeli'nin tarıma elverişli toprakları, coğrafi yapısı, botanik potansiyeli, ormanlık alanları, sayesinde bahçelerinde, tarlalarında geçimlik tarım yapılmış, yaylalarda hayvancılık ve ormancılık ile uğraşılmış,

ekoturizmden yararlanılmıştır (Eminağaoğlu ve diğerleri, 2021; Eminağaoğlu, Akyıldırım Beğen, ve Aksu, 2018; Surat, 2017; Surat, Yılmaz, ve Surat, 2015; Surat ve diğerleri, 2015; Tüfekcioğlu ve Tüfekcioğlu, 2017; Zurnacı ve Çalık, 2019).

Yusufeliler evlerini bahçesinden ayrı düşünemez. Bahçe işleri Yusufelilerin yaşamlarının en önemli parçasıdır. Yusufeli kadını, hem ev işleri hem bahçe işleri hem de hayvancılıkla uğraşarak evin geçimini sağlayabilir. Yusufeli’nde kadının rolünün önemi büyüktür. Nitekim Türkiye’nin ilk kadın belediye başkanı Yusufeli sınırlarından çıkmıştır (Anonim, 2012).

İlçede spor faaliyetleri, festivaller ve şenlikler Yusufeli kültürünün taşıyıcısı olmuştur. Karakucak güreşleri, boğa güreşleri Yusufeli’nin en önemli sosyo-kültürel değerlerindedir. Yusufeli ilçesinin coğrafi yapısı dağcılık, yaylacılık ve su sporlarına imkân tanımaktaydı. Bu doğal kimlik unsuları da Yusufeli’nin kent kimliğinin önemli parçalarıydı.

A.A. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2020 yılında, yapılan fotoğraf yorumunda, “Yusufelili olmak; insani değerleri fazla yıpranmayan, vicdanı değerleri olan, hak etmediği bir değere sahip olmak istemeyen, sabır, şükür ve azla yetinen ve arı gibi çok çalışan bir yapıya sahip olmak demektir. İnsan; beden, nefis, akıl ve ruhtan oluştuğuna göre, insanlığın gereği olarak aklını nefesine esir etmemelidir.” ifadelerini kullanmıştır.

Şekil 4: Yusufeli'nin tarihi ve doğal kimlik öğeleri. Fotoğraflar kültürportalı.gov.tr'den derlenmiş, şeklin görsel tasarımı yazar tarafından yapılmıştır.

3. Yusufeli'nin Kent Dokusundaki Değişimler ve Kent İmgeleri: Anılarda Saklı Kalmış Kent Belleğinin Ortaya Çıkarılması

Sözlü tarih, kent kimliğini oluşturan mekânsal öğelerin kent hafızasındaki karşılıklarını öğrenmek için bir bellek çalışması yöntemi olarak önem kazanmıştır (Thompson, 1999).

Yusufeli'nin merkezinin 6. kez taşındığı 1950'li yıllardan günümüze kadar olan süreçte Yusufeli'nin kent dokusundaki değişimler analiz edilmiştir (Resmi Gazete, 1950). Bu amaçla Yusufeli'nin 1970-1980'li yıllardaki kent imgeleri sözlü tarih çalışması ile ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca Yusufelililerin bir sosyal paylaşım grubunda (Ah Eski Yusufeli!) yoğun olarak paylaştıkları fotoğraflar ve fotoğraflar için yaptıkları yorumlardan yararlanılmıştır.

Yusufeli’nde kent alanı, Barhal Çayı’na paralel sokaklar ile ızgara dokuda yapı adaları ve ticaret aksları şeklinde gerçekleşmiştir. Kenti ikiye bölen Barhal Çayı, Yusufeli’nin en önemli kent imgelerindedir. Yusufeli çevresindeki yol ağı, akarsu ağına uygun bir şekilde ilerler ve bir sınır ögesi olarak İspir ve Barhal Çayı ile birlikte kent imgesi oluşturur.

Şekil 5: Hükümet Konağı ve çevresinin ilçedeki konumu. Soldaki fotoğrafta 1988, sağdaki fotoğraf 2021 yılına ait. Soldaki fotoğraf Samet Halıcı'nın Arşivinden, sağdaki fotoğraf Muhammet Kalyoncu'nun çekimlerinden derlenmiştir.

İlçe merkezi 16 Şubat 1950 tarihinde 6. kez taşındıktan sonra yavaş yavaş yapılaşmalar başlamıştır. İlçedeki Beton Köprü, Merkez Camii, Hükümet Konağı ve Meydanı, Ziraat Bankası, ilçenin o zamannın en önemli kent imgeleridir.

Şekil 6: Hükümet Konağı ve çevresinin ilçedeki konumu.

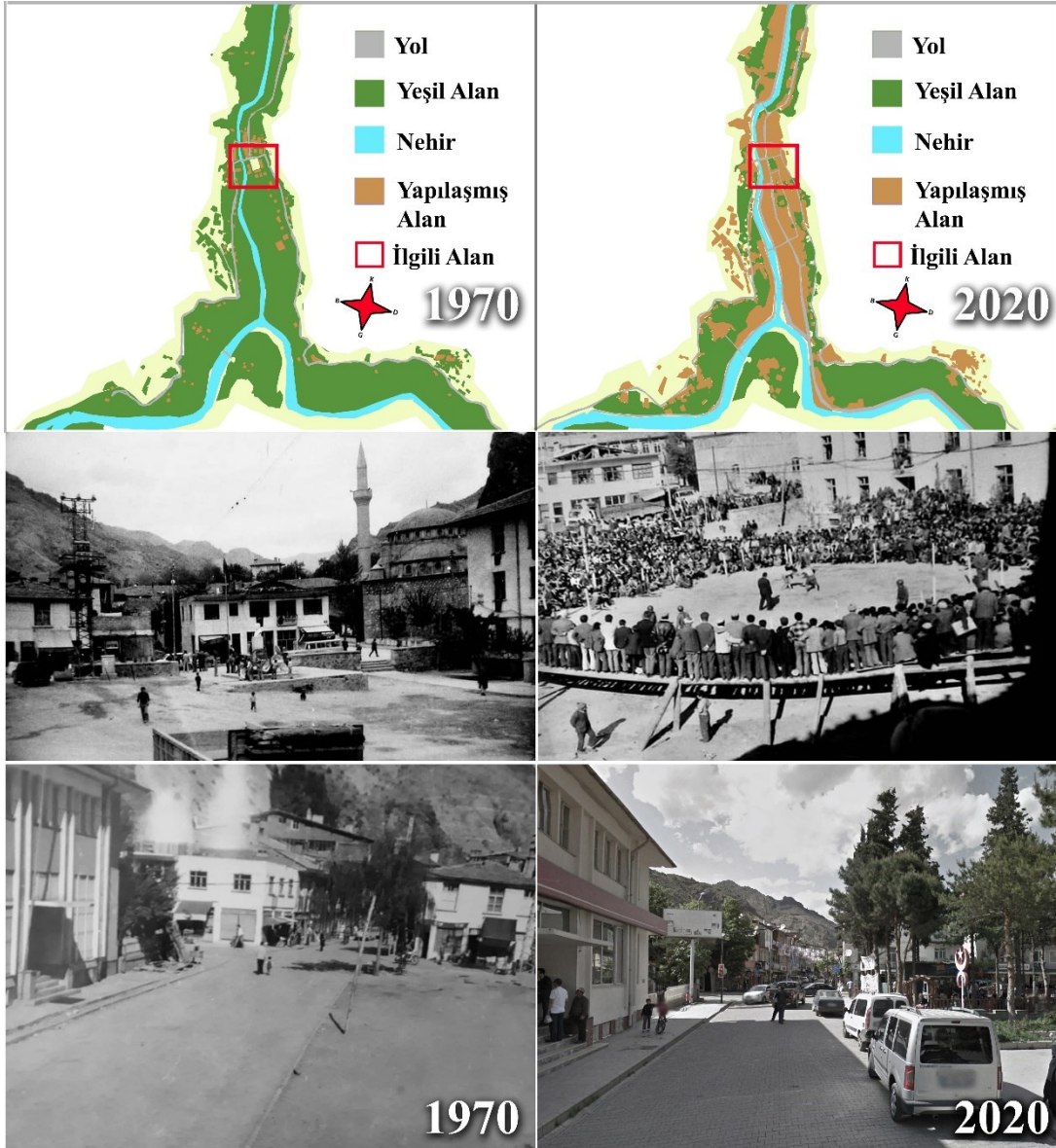
Soldaki fotoğrafta 1962, sağdaki fotoğraf 2021 yılına ait. Soldaki fotoğraf Samet Halıcı'nın Arşivinden, sağdaki fotoğraf Muhammet Kalyoncu'nun çekiminden derlenmiştir.

A.M. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2020 yılında, soldaki fotoğraf (Şekil 6) için yapılan yorumunda, “İlk görünen Beton Köprü, Ziraat Bankası, Hükümet Konağı ve 19 Mayıs gösterisi yaptığımız birde karakucak güreşlerinin yapıldığı o alan, Cami, yamaçta orman işletmesi, Ortaokul, Uzun Çarşı, Sarıgöl Yolu...” ifadelerini kullanmıştır.

N.K.G. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2020 yılında, soldaki fotoğraf (Şekil 6) için yapılan yorumunda, “Eşsiz insanların eşsiz, nadide, emsalsiz Yusufeli’si... Fotoğraf 62/63

yılına ait olabilir. Beton Köprü'nün olmadığı yıllarda o köprünün yapılışını, Barhal Çayı kıyısından kum toplayıp köprü inşaatına getirip harçlık alışımızı, Ahmet Pehlivan Amca'mızın meşhur Austin'inin o köprünün karşı kıyısında parkta duruşunu, bu haliyle o kamyonun bütün Yusufeli fotoğraflarında görünüyör olmasını, ani bastıran yağmurla birlikte külekçilerin evlerinin önündeki dereden, Hamzet'in yamaçlarından kopup gelen selleri dün gibi hatırlıyorum. Çocukken kocaman bir yer gibi algıladığım bu cennet anayurdumu dört yıl önce karış karış gezdim..." ifadelerini kullanmıştır.

Meydanlar kent belleğinin en canlı tanığıdır. Bu kamusal alanların kent belleğindeki karşılığı, biriktirilen anılara ve anıları biriktiren kişilere göre değişebilir. Hükümet Konağı Meydanı, Yusufelilerin toplandığı, sohbet ettiği buluşma, dayanışma, bir arada dinlenme, eğlenme ya da toplumsal muhalefeti seslendirme alanıydı. Bu alan bayramlarda gösteri alanı olarak, devlet büyükleri geldiğinde miting alanı olarak, güreş müsabakalarında ise "Karakucak Güreş Meydanı" olarak kullanılırdı. Meydan daha sonra parka çevrilerek "Belediye Parkı" olarak adlandırıldı. Ayrıca Yusufeli'nde bulunan sinema, halkın en büyük eğlence kaynaklarından biriydi. Sinema daha sonra kaldırılarak uzun yıllar açılmamıştır.

Şekil 7: Üst soldaki plan renklendirmesi, 1970 yılında yapılaşmış alanları gösterirken; üst sağdaki plan renklendirmesi, 2020 yılındaki yapılaşmış alanları göstermektedir.

Görsellerdeki kırmızı çerçeveler, en alttaki fotoğrafların çekildiği alanların konumunu ifade eder. Plan renklendirmeleri; fotoğraflar, fotoğraflara yapılan yorumlar ve yazarın kendi deneyimlerine göre hazırlanmıştır. Üst sol ve sağdaki fotoğraf Hükümet Konağı Meydanıdır (Mustafa Demir'in Arşivinden). Sol alttaki fotoğraf, Ziraat bankasının önü, Hükümet Konağı Meydanıdır (Samet Halıcı'nın Arşivinden), sağ altta ise aynı açıdan çekilmiş 2020 yılına ait fotoğraf bulunmaktadır. Sağ alttaki fotoğrafta Hükümet Meydanı yerine yapılan Yusufeli Belediye Parkı gözükmemekte.

H.T. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2019 yılında, sol üstteki fotoğraf (Şekil 7) için yapılan yorumunda, "Hükümet konağı önü gibi halka açık alan olsaydı insanlar oturup akşamları dertleşirdi güzel bir oturma alanı olurdu ama artık her şeyi ticarete döktüler, paran varsa gider oturursun." ifadelerini kullanmıştır.

M.D. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2019 yılında, sağ üstteki fotoğraf (Şekil 7) için yapılan yorumunda, “Eskiden Yusufeli güreşleri böyle seyyar tribünden izlenirdi. Orman işletmesinden yedi sekiz kamyon maden direği getirirdik. Beş kişi bir hafta çalışarak tribün yapardı. Meydana bir iki kamyon ince toprak sererdik. Hükümet Konağı’nın önü olurdu güreş meydanı. Türkiye’nin en namlı pehlivanları bu meydana güreş yapardı. Selam olsun o günlere...” ifadelerini kullanmıştır.

N.T. tarafından yapılan yorumda, “Eskiden sinema vardı. Harçlıklarımızı biriktirip sinemaya giderdik, biz Cüneyt Arkın’ın filmlerini izlemeye giderdik, kadınlar duygusal filmlere giderdi.” ifadelerini kullanmıştır.

Baraj ile birlikte ilk sular altında kalan alanlardan biri olan Su Kavuşumu yolu, Pit Köprüsü, Ahalt Köprüsü Yusufeli’nin toplum belleğinde izi olan diğer yerlerdir. Bazen bir bekleme alanı olarak da kullanılan bu yerler Yusufelilerin anılarını biriktirdikleri, üzerine anlam yükledikleri yollardandır. Bu yollar sular altında kalsa da toplumsal hafızada yerini koruduğu görülmüştür.

Şekil 8: Üstteki fotoğraf “Su Kavuşumu” adlı yer (Bilal Top’un Arşivinden), Sol alt Kölik Köprüsü (Samet Halıcı’nın Arşivinden), Sağ altta Pit Köprüsü (Bayram Akbaş’ın Arşivinden).

B.T. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2020 yılında, üstteki fotoğraf (Şekil 8) için yapılan yorumunda, “Kavuşmalara ve ayrılıklara ev sahipliği yapan bazen hüznün bazen mutluluk sunan o dar vadide hayat bulan bu topraklar artık sular altında. Yaban keçileri, eşsiz döneri, kümesi, pestili, kartolu (patates), balı ve daha sayamadığım o mükemmel lezzetler yok oluyor. İşte fotoğraflar anıları diri ve canlı tutuyor. Bunlar olmazsa unutulup gidecek bu tarih. Yaşarken kıymet bilmek gerekiyor sanırım.” ifadelerini kullanmıştır.

N.K.G. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2020 yılında, üstteki fotoğraf (Şekil 8) için yapılan yorumunda, “Sukavuşan... Görmüşsünüzdür. Azerbaycan'da suların hasret giderdiği tıpkı bizim Su kavuşumu gibi bir yer adı duydum. İçim parçalandı. Tortum Suyu ile Çoruh'un kavuştuğu o yerde bir Yusufeli insanının duyduğu hissi, yaşadığı anıları kim anlayabilir ki başka? Kimliğimiz kayboluyor! Bize sorulduğunda “Nerelisiniz?” diye, ne cevap vereceğiz, bizler suyun altının çocuklarıyız demekten öte ?” ifadelerini kullanmıştır.

O.Ç. tarafından, sosyal paylaşım grubunda, 2020 yılında, sol alttaki fotoğraf (Şekil 8) için yapılan yorumunda, “Az mı geçtik bu Kolik Köprüsü'nden? Hatta köprü'nün altında Çoruh Nehri'nde az mı yüzdük? Benim ikinci köyüm... Benden selam olsun o güzel yerlere...” ifadelerini kullanmıştır.

İlçenin işaret imgelerinden (nirengi noktası) biri olan kavaklar zamanla kalkmış yerine yüksek yapılar yerleşmiştir. Açılan büyük marketlerle birlikte bakkal kültürü de son bulmuştur.

Şekil 9: İönü Caddesi soldaki fotoğraf (Karabulut, 2007) 2007 yılına aittir, aynı açıdan çekilmiş sağdaki fotoğraf ise 2020 yılına aittir.

Yusufeli Merkez'de 1970-1980'li yıllardaki en önemli 3 odak noktası, 3 yol ve önemli bölgeler tespit edilmiştir.

Yollar: Ahalt Mahallesi, Kazahora Mahallesi, Vecanget Mahallesi, Lise Yolu, Eski Çarşı Yolu, Beton Köprü, Sallanan Köprü

Odak noktaları: Hükümet Konağı ve etrafı, Ziraat Bankası ve civarı, Halitpaşa Okulu, Birleşim (Barhal Çayı ve Çoruh Nehri'nin birleştiği nokta), Terminal, Lise etrafı, Sinema

Bölgeler: Eski Çarşı, İnönü Caddesi (Lise Caddesi), Hükümet Konağı çevresi, Sarıgöl Caddesi çevresi

Nirengi Noktaları: Ziraat Bankası, Merkez Camii, Kavaklar, Birleşim, Hastahane

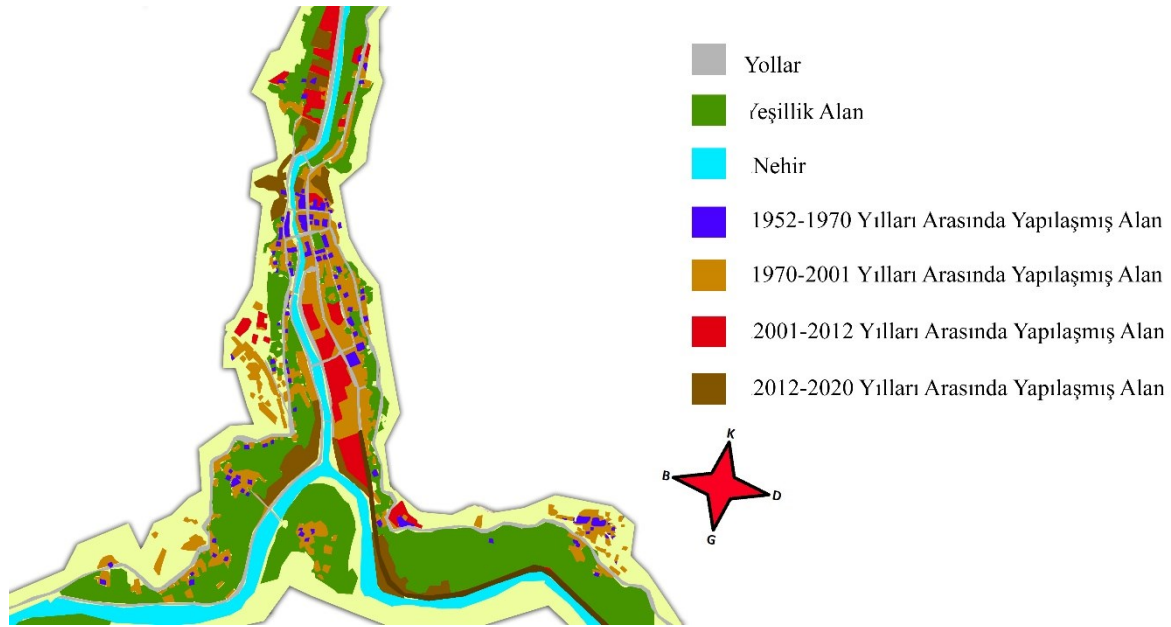
2021 yılına ait kent imgeleri bulunmuştur.

Yollar (5 seçim): Sallanan Köprü, Pazar Yolu, Beton Köprü, Hükümet konağından Yeni Camii'ye giden yol, Sarıgöl Caddesi,

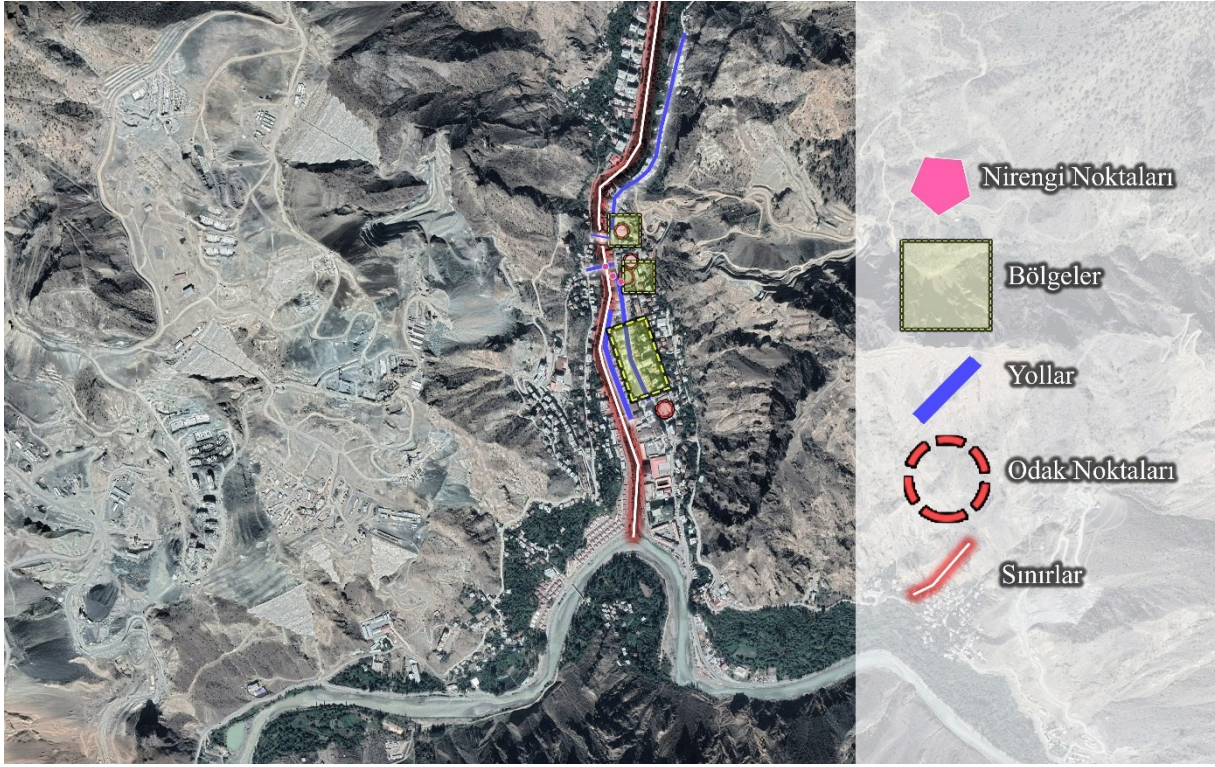
Odak noktaları (5 seçim): Belediye Parkı, Sallanan Köprü Başı, Hükümet konağı mevki, Halitpaşa Ortaokulu önü, Yusufeli Çok Programlı Anadolu Lisesi önü,

Bölgeler (3 seçim): Hükümet konağının olduğu bölge, İnönü Caddesi, Halitpaşa Ortaokulu'nun olduğu bölge,

Nirengi Noktaları (3 seçim): Ziraat Bankası önü, Belediye Parkı, Beton Köprü'nün başı olarak bulunmuştur.

Şekil 10: Yusufeli'nin yıllara göre morfolojik yapısındaki değişim. Görselleştirme, sosyal medyada paylaşılan fotoğraflar, fotoğrafların altına yapılan yorumlar ve yazarın kendi deneyimlerine ve izlenimlerine göre yapılmıştır.

Şekil 11: Yusufeli'nin kent imgeleri. Görüntü Google Earth'ten alınmış, görselin tasarımı yazar tarafından yapılmıştır.

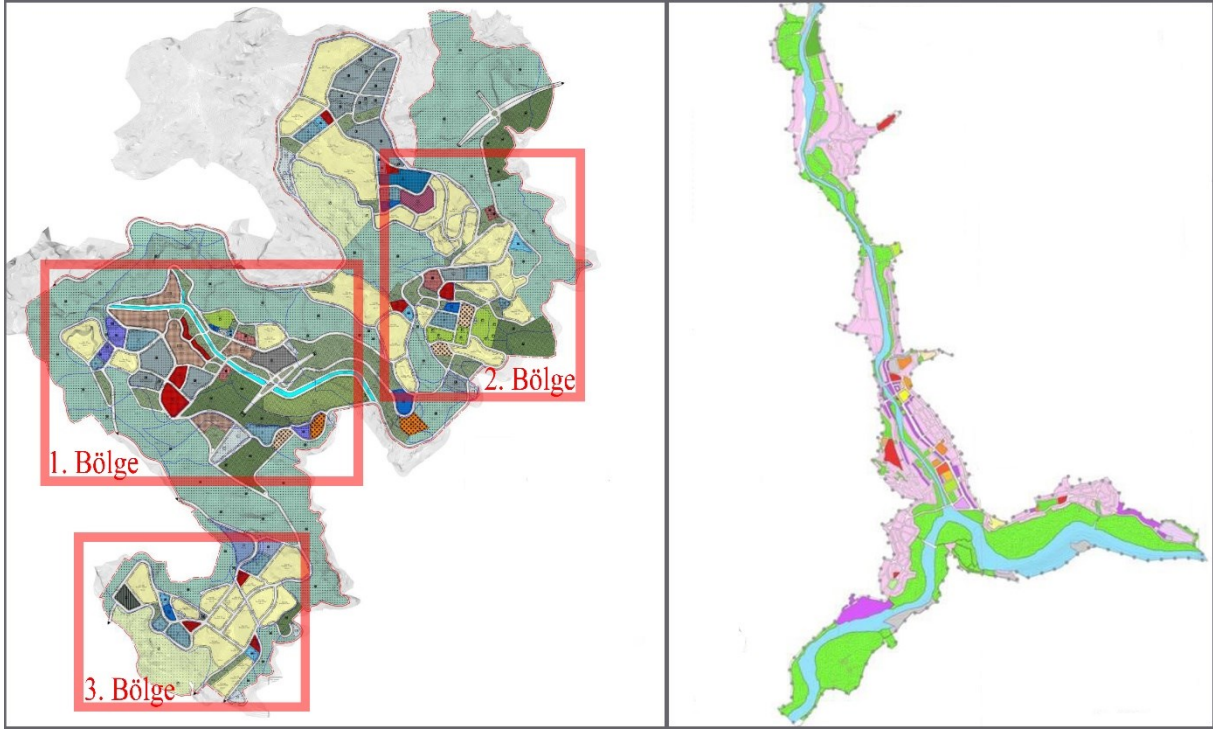
Aradan geçen yıllara rağmen kent imgelerinin konumları açısından çok farklı sonuçlar çıkmamıştır. Ancak kent imgelerini oluşturan bu mekânlara yüklenen anlamda ve mekânların işlevlerinde farklar bulunur. Ayrıca bu sonuçların oluşmasında ilçe sınırlarının çok fazla büyümemesinin ve ilçedeki asıl değişimin kent imgesi oluşturamayacak kadar yakın zamanda gerçekleşmesinin rolü büyüktür. İlçenin ilk yapılan yollarına göre yeni olan Pazar Yolu, ilerleyen yıllarda kent imgesi niteliği kazanmıştır. Kölik Köprüsü ve Su Kavuşumu gibi buluşma yerleri, Yusufeli merkezinin dışında kalsa da fotoğraflarla hafızalarda yaşatıldığı görülüyor. Ancak tüm bu kent imgeleri barajın tamamlanmasıyla birlikte kaybolacak.

Yusufeli'nin kent dokusunun yeni yerleşim yerinde yansıtılabilmesi, kent ruhunun yaşatılması açısından önemli bir konu olmuştur. Nitekim, Yusufeliler, Yeni Yusufeli'nin yerini seçerken Eski Yusufeli'ne yakın olması gerektiğini ve böylece kentin ruhunun korunabileceğini düşünmüşlerdir (Bakırcı, Eryılmaz ve Kayış, 2015).

Eski Yusufeli, ilçeyi ikiye bölen Barhal Çayı ve bu çay boyunca doğrusal formda ve az eğimli alanda dağılan, az katlı, bitişik ve ayrık nizam yapılardan oluşur. Kent merkezi, tek merkezde yoğunlaştığı için yaya erişimi kolaydır. Yöresel dokusunu, bahçeli az katlı yapılar oluşturur.

Yeni Yusufeli'nde ise yapılar engebeli araziden dolayı üç bölgede yoğunlaşmıştır. Bu nedenle bu bölgeler, birbirine ulaşımın zor olduğu birbirinden kopuk bölgeler halinde planlanmak zorunda kalmıştır. Merkezi bölge olarak belirlenen 1. bölgede (Şekil 12), alışveriş merkezi formunda ticaret

alanından oluşurken, konutların yoğunlaştığı alt merkezler olan 2. ve 3. bölgelerde ise site tarzı yapılaşmanın olduğu görülüyor.

Şekil 12: Yusufeli'nin yeni yerleşim yeri nazım imar planı (Yüksel Proje, 2020) ve Eski Yusufeli'nin imar planı.

TOKİ tarafından ihalesi yapılan projede, konutların yapımında “yatay mimari konsepti” ve yörenin yerel mimarisinin göz önünde tutulduğunu ifade etmektedir (“Artvin Yusufeli’ne yöresel mimaride 334 konut”, 2017). Ancak, yükseklikleri “zemin+ 4” ve “4+1” planında ve tek tip, konutlar olarak inşa edilen bu yapıların (Şekil 13) Yusufeli’nin geleneksel mimarisini ve Yusufeli’nin dokusunu ne kadar yansıttığı tartışmalıdır. Bu yapılaşma, Eski Yusufeli’ndeki bahçe ve bağlarıyla iç içe olan müstakil evlere sahip yöre halkının yaşam biçimi ve ekonomik üretim şeklini yansıtmamaktadır. Yüksek istinat duvarlarının ortaya çıkaracağı 5 katlı konut alanları ile AVM şeklinde planlanmış ticaret alanları; Eski Yusufeli’nin sokak-yapı, sokak-parşel, doluluk-boşluk gibi mekânsal dokusunu oluşturan özelliklerini yansıtmadığı görülmektedir (Erkan ve Türk, 2017).

Şekil 13: Yusufeli'nin yeni yerleşim yeri. Fotoğraflar İhlas Haber Ajansı'na aittir.

“Bu sorunların özünde imar planlarının ve planlama ekibinin değil, yer seçimi sürecinin ve yönteminin yattığı” ve bunun sonuçlarının yöre halkının değerlerine ve yaşam biçimine uymayan, ekonomik faaliyetleri ve toplumsal ilişkileri sürdürmeye imkân tanımayan bir kent dokusunu yarattığı açıktır (Erkan ve Türk, 2017; Türk, 2018).

Yansıtıcılar ve Sakut alanı yeni yerleşim yeri olarak seçilerek karara bağlanırken, Yansıtıcılar ve Sakut alanının, diğer alanlara göre mevcut Yusufeli'ne yakın ve merkezi konumda bulunuyor olması, rakımının diğer alanlara göre daha düşük olması ve diğer alanların aksine kamu mülkiyetini içeriyor olması seçimde önemli kriterler olarak değerlendirilmiştir (Encon, 2006). Ancak, sadece maliyeti ve eski yerleşime yakınlığı değil, aynı zamanda toplumsal, mekânsal ve ekonomik boyutlarının önemsendiği, uyum sağlanabilecek, gelişme potansiyeli olabilecek bir yerin seçilmesi gerekliydi (Erkan ve Türk, 2017).

4. Yusufeli Örneğinde, Toplumsal Kimlikteki Değişimlerin Kent Kimliğine Yansımalarının İrdelenmesi

Yusufeli ilçesinin, barajdan dolayı yaşayacağı mağduriyetler, daha önce barajdan etkilenmiş diğer örneklerle benzerdir (Sönmez, 2012); ancak, Yusufeli'nin üzerindeki bu etki diğer coğrafyalara göre daha yoğun olacaktır. Yusufeli'nin tarım arazilerinin tamamına yakını sular altında kalması ve Yeni Yusufeli'nin, herhangi bir tarımsal faaliyetin yapılabilmesi için uygun olmaması, evini bağından ve bahçesinden ayrı düşünemeyen ve geçim kaynağını tarımdan sağlayan yöre halkı için büyük bir risktir. Yusufeli'nin coğrafi yapısı, yaşanan bu etkiyi artırabileceği gibi M.Ö. dayanan geçmişi, insanının ve kültürünün sağlam ve karakteristik yapısı, değişimi ve kaybı artırmaktadır.

Yusufeli'yi özgün kılan Yusufeli insanının kişiliğidir. Bu manada ilçenin nüfusundaki değişim ilçenin kimliğine de yansıtacaktır. Nitekim, Yusufeli'nden yerlilerin göç etmesi ve özellikle baraj faaliyetleri

dolayısıyla Yusufeli'ne sonradan gelen işçiler, çeşitli çalışanlar Yusufeli'nin özgün ruhunu zamanla değiştirmiştir (Dama ve Yılmaz, 2020).

Baraj faaliyetlerinin birçok açıdan kent kimliğine etkileri bulunmaktadır. İlçenin kent belleğinin önemli parçaları olan tarihi eserlerin, geleneksel evlerin, Karakucak ve Boğa güreşi festivallerinin yapıldığı, şenliklerin düzenlendiği mekânların, anıların biriktirildiği alanların kaybolması, toplumsal hafızayı canlandıran yerin belleğinin de kaybolması anlamına gelmektedir. "Azgın Çoruh" olarak nitelendirilen Çoruh, barajla birlikte bir göl niteliği taşıyacaktır. Bu durum; suda yüzerek, rafting ve kano yaparak, suyun sesiyle uyuyarak büyüyen nesil için büyük bir adaptasyon sorunu doğuracaktır.

Baraj faaliyetleriyle birlikte ortaya çıkan hava kirliliği, şantiye atıkları, Yusufeli'nde başlıca geçim kaynaklarından olan tarımı etkilemiş, hava kirliliğinin bölge insanında kalıcı ve kitlesel hastalıklara yol açabileceğinden endişe duyulmuştur (Dama ve Yılmaz, 2020). Barajla birlikte ikliminin değişmesi, yeni yerleşim yerinin Eski Yusufeli gibi verimli topraklara sahip olmaması, tarımdan alınacak verimi azaltacaktır. Baraj gölü ile birlikte seracılık ve balıkçılık gibi farklı ekonomik faaliyet alanları açılabilir. Ancak bu faaliyetlere Yusufeli İnsanı alışkın değildir. Dolayısıyla Yusufelilerin alışkın olmadığı sosyo-ekonomik şartların oluşması kente yükledikleri anlamı zamanla değiştirecektir.

Eski Yusufeli'nde evler genellikle bahçeli ve az katlıdır. Yeni yerleşim yeri, çok katlı apartmanlar ile birlikte bağ ve bahçe işlerine yeterli imkân tanımayan bir şehir düzenlenmesine sahiptir. Daha önce yapılmış sözlü mülakatlarda (Dama and Yılmaz, 2020; Kayış, 2017), Yusufeli halkı bu konudaki memnuniyetsizliklerini dile getirmiştir. Yeni yerleşim yeri ile birlikte, mevcut maddi ve manevi kültürel değerlerin muhafaza edilemeyeceği yönündeki kaygılar, tarım faaliyetlerinin duracağı yönündeki endişeler Yusufeli halkı tarafından sıklıkla dile getirilmiştir (Bakırcı ve diğerleri, 2015; Dama and Yılmaz 2020; Kayış 2017). Halkın çeşitli konulardaki endişeleri ve memnuniyetsizlikleri ilçede göç sorununu tetiklemektedir (Bakırcı ve diğerleri, 2015; Dama ve Yılmaz, 2020; Bahçalı ve Bay, 2017; Kayış, 2017; Meydan Yıldız ve Şengün, 2019; Türk, 2018).

Yusufeliler barajın çevre üzerindeki yıkımından hoşnut olmasalar da Yusufelilerin bir kısmı, sürekli ertelenen baraj projesinin belirsizliğine yenik düşerek ve hem kendileri açısından hem de devletin enerji ihtiyacı açısından ekonomik kolaylığın oluşacağını umut ederek baraj fikrine olumlu bakmıştır (Evren, 2014). Yusufeli Belediyesi'nin 2012 yılında yaptırdığı anketin sonuçlarına göre (Yusufeli Belediyesi, 2013), barajın yapılmasına yönelik olumlu düşünenler ile olumsuz düşünenlerin oranları neredeyse eşit çıkarken (sırasıyla % 50.8 ve % 49.2), aradan geçen 3 yılın ardından sorulan aynı sorunun %70.1 olumsuz ve %12,4 ile "kısmen" memnun veya "kararsız" olarak çıkması (Bakırcı, Eryılmaz ve Kayış, 2015), yaşanan sürecin halkın olumsuz düşüncelerini artırdığını göstermiştir. Bu olumsuz, düşüncenin zamanla daha da arttığı da söylenebilir (Dama ve Yılmaz, 2020; Karafazlı, 2021).

Değerlendirme

Yusufeli uzun yıllar özgün kent kimliğini korumuş, küreselleşmenin etkilerinin en az hissedildiği ilçelerimizden biri olmuştur. Ancak özellikle baraj faaliyetinin başladığı 2013 yılından itibaren kent dokusunda hızlı bir değişim hissedilmiştir. İlçedeki değişim yakın zamanda ve kısa zaman diliminde olmuştur. Bu manada ilçede bu değişimden sonra, kent imgesi niteliği kazanacak boyutta bir anı depolanmamıştır. Ancak ilçedeki değişimin Z kuşağının belleğinde daha kalıcı izler bırakacağı açıktır. Bu durumun ortaya çıkmasında, kent değişiminin Z kuşağının yaşamlarının daha büyük bir yüzdelik dilimini kapsamasının rolü bulunur. Yusufeli'nin baraj altında kalmasıyla birlikte anıların biriktirildiği yerler, yerlilerin yakınlarının mezarları, Yusufeli'nin hafızasının kaydını tutan tarihi eserler sular altında kalacaktır. Yeni yerleşim yeri, Yusufeli'nin kent ruhunu yansıtmayan yapılar, topraklar ve iklimi içerir. Dolayısıyla kenti yaşatacak hiçbir iz kalmayacaktır.

X ve Y kuşaklarının belleğinde eskiye ait birikmiş anılar, bir sohbetle ya da bir fotoğraf ile canlanabilirken, Z kuşağı günün yaşam şartları ve zevkleri ile hareket edebilmektedir. Yani, birey için mekân, bireyin ilgi alanlarını gerçekleştirildiği ölçüde (Öymen Özak ve Pulat Gökmen, 2009) ve o alanda geçirdiği yaşam süresinin çokluğuna göre kalıcıdır (Şentürk, 2018). Bir mekânda yaşam süresi arttıkça mekâna karşı aidiyet duygusunun arttığı, aidiyet duygusunun artmasıyla da mekânı sahiplenme ve koruma içgüdüğü artar. Memleketi Yusufeli olan ve Yusufeli'nde daha uzun süre kalan kişilerin Yusufeli'nin kimliğini taşıyan mekânları daha çok benimseyeceği düşünülebilir.

Bir kentin kültürünün, değerlerinin yani “kentin kimliğinin sürdürülebilmesi için kolektif anımsamaları mümkün kılan ortak temsillerin” korunması gerekir. Kolektif bellek, mahalle kültürünün olduğu mekânlar gibi ortak değerler etrafında birleşen toplum kimliğinin korunduğu yerlerde oluşabilir. Ancak küreselleşme ve toplum yapısındaki değişimler ile birlikte yeni neslin “site kültürü” gibi ortak değerlerden kopuk daha bireysel yaklaşımlara yöneldiği görülebilir. Yapılan yeni yerleşim yerinin Yusufeli'nin kent dokusunu yansıtamadığı; yapıların dış cephesi yöresel evlerden esinlenerek tasarlanmış olsa da gereken etkiyi tek başına sağlayamadığı açıktır.

Kolektif bellek, bireyin bulunduğu sosyal ve fiziksel ortam olmadan tariflenemez. Kolektif belleğin oluşturulması için aidiyet duygusu uyandıran ortak geçmişe referans veren mekânlar gereklidir. İlçenin değerlerinin baraj altında kalması ile kolektif anımsamaları güçlendiren ortak semboller yok olacaktır. Seçilen yeni yerleşim yerinde bu ortak semboller bulunmamaktadır.

Yeni yerleşim yeri için hazırlanan şehir planlamasının; çevrenin üretici yeteneklerini zarar vermeyecek, konutların gereksinimlere uygun eklentilere sahip olacak, geleneksel yaşam döngüsünün devam etmesini sağlayacak şekilde yapılması gerekirdi. Yusufeli insanının bahçe işlerinden, hayvanlarından ve alışkın olduğu şehir dokusundan uzak kalması, onu kendine yabancılaştıracak ve yeni yerleşim yerine adaptasyonunu zorlaştıracaktır. Toplum bir mekânı benimsemezse ortak temsiller yaratılamaz. Dolayısıyla kent kimliği sürdürülemez. Yeni yerleşim yerinde adaptasyon sorunlarının vuku bulması

ilçeden göçleri artıracaktır. Göçlerin artışıyla beraber de yeni yerleşim yerinde Yusufeli'nin kent kimliğinin yaşatılması imkânsız hâle gelecektir.

Kolektif belleğin bir “yer” sembolü ile güçlendirildiği mahalleler, birikmiş anıların saklı olduğu mimari dokusundan uzaklaşmış, göçlerin artması ile birlikte de kimliksiz hâle gelmektedir. Toplumların ortak belleği ortak mekânlar ile yaratması beklenir. Ancak günümüzde insanlar, göç sebebiyle ve iletişim alışkanlıklarının değişmesi nedeniyle ortak belleği sosyal ağ ile yarattığı görülmektedir. Değişim ve dönüşüm kaçınılmazdır. Ancak bu değişim, özgün toplum değerlerini yok edici şekilde olmamalıdır. Gelişim, kimlik değerleri korunarak da sürdürülebilir.

Kaynaklar

- Ah Eski Yusufeli! | Facebook. Alıntlandı (12:30, Haziran 24, 2021) (<https://www.facebook.com/groups/ahhoeskiyusufeli/media>).
- Alevkayali, A., & Uzun, A. (2020). Kent Kimliği Oluşmasında Üniversite Öğrencileri-Yerel Halk İlişkisi: Balıkesir Üniversitesi/Kenti Örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Aly, S. (2011). Modernization and Regionalism: Approaches for Sustainable Revival of Local Urban Identity. *Procedia Engineering* 21:503–12. doi: 10.1016/j.proeng.2011.11.2044
- Anonim. (2012). Bugün 5 Aralık Dünya Kadınlar Günü. Artvin yine farkını konuşturuyor. Birçok Avrupa ülkesi kadın haklarını tanımamışken, Birleşmiş Milletler bile 31 Mart 1953 yılında kadın haklarını tanımışken, Türkiye’de ilk kadın Belediye Başkanı 1930 yılında Yusufeli ilçesi Kılıçkaya beldesinde görev yapıyordu. Sadiye Hanım Türkiye’nin ilk kadın belediye başkanı unvanını aldı. Alıntlandı (13:32, Haziran 22, 2021) (<http://www.08haber.com/haberGoster.php?hid=8038>).
- Artvinli, T. (2000). Yusufeli: Doğu'nun Kırkpınar'ı Çalışkan, Dürüst Ve Mert İnsanların Diyarı. PYS Matbaacılık.
- Artvinli, T. (2012). Yusufeli Külliyyâtı Cilt 1. Artvin: Yusufeli Belediyesi Yayınları.
- Artvin Yusufeli’ne yöresel mimaride 334 konut. (2017). Alıntlandı (14.12.2021). <https://www.toki.gov.tr/haber/artvin-yusufeline-yoresel-mimaride-334-konut> adresinden erişildi.
- Aslan, S. and Kiper P. (2016). Kimlik ve Bellek Sorunu Sarmalında Kentler: Amasra Kenti Örneğinde Fırsatlar ve Tehditlerin Değerlendirilmesi. *İdealkent*, 7(20):881–905.
- Avcıoğlu, S. and Akın O. (2017). Kolektif Bellek ve Kentsel Mekan Algısı Bağlamında İstanbul Tuzla Köyü Koruma Bölgesi’nin Mekansal Değişiminin İrdelenmesi. *İdealkent*, 8(22):423–50.
- Aydın, U. (1999). XIII Yüzyıldaki Moğol İstilasına Kadar Kıpçakların Kafkasya’daki Faaliyetleri. *Tarih*, 154, 36–43.
- Ayyıldız, S. and Ertürk, F., (2016). Kentsel Kimlik Bileşenleri İle Yerel Kimliğin İzlerini Sürmek: Kapanca Sokak Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Yaşam Dergisi* 2(1):65–88. doi: 10.26835/my.271053
- Bakırcı, M., Eryılmaz, Ç. ve Kayış, C. (2015). Yusufeli’nde Yeniden Yerleşimin Toplumsal Çevre Üzerindeki Etkisi. F. Demirel (Ed.), *II. Yusufeli Sempozyumu* içinde . Artvin: Yusufeli Belediyesi.
- Bahçalı, S., & Bay, A. (2017). HES’lerin Nüfus ve Yerleşme Hareketliliğine Etkileri: Yusufeli Barajı Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 26, 107–125.

- Bayramoğlu, E. and Özdemir B. (2012). Trabzon Kent Merkezi, Uzun Sokak Kentsel Donatı Elemanlarının Kent Kimliği Açısından Değerlendirilmesi. *Kastamonu Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi* 12(2):182–91.
- Bott, S., Cantrill G. J., and Myers O. E. (2003). Place and the Promise of Conservation Psychology. *Human Ecology Review* 10(2):100–112.
- Carter, J., Dyer, P., and Sharma, B.. (2007). Dis-Placed Voices: Sense of Place and Place-Identity on the Sunshine Coast. *Social and Cultural Geography* 8(5):755–73. doi: 10.1080/14649360701633345
- Dama, N., and Yılmaz, M. (2020). Yusufeli Barajı'nın Sosyal Politika Perspektifi: Sorunlar, Fırsatlar ve Beklentiler.
- Demirel, M. (2010). Yusufeli Tarihi, Yusufeli Belediyesi.
- Diker, M. ve Erkan, N. Ç. (2017). Kent Kimliğinde İbadet Yapıları: Antakya Örneği. *Planlama Dergisi*, 27(2):180-192. TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara (doi: 10.14744/planlama.2017.74755). (Religious Building for the City Identity: The Case of Antioch. *Journal of Planning* 27(2):180–192. doi: 10.14744/planlama.2017.74755).
- Encon (2006). Yusufeli Barajı ve HES. Yeniden Yerleşim Eylem Planı. Bölüm 6. Yeniden Yerleşim Alanları. Ankara: DSİ.
- Erkan, G. H. ve Türk, E. (2017). Yeni Yusufeli Yerleşiminin İmar Planlarının İncelenmesi. F. Demirel (Ed.), *II. Yusufeli Sempozyumu* içinde . Artvin: Yusufeli Belediyesi.
- Eminağaoğlu, Ö., Akyıldırım Beğen, H. and Aksu G. (2018). “Karadağ Florası (Yusufeli, Artvin-Türkiye).” *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* (May):1–19. doi: 10.17474/artvinofd.352425
- Eminağaoğlu, Ö., Akyıldırım, H., & Aksu, G. (2021). Flora of Kılıçkaya Village (Yusufeli-Artvin, Turkey) Kılıçkaya. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 22, 117–125. <https://doi.org/10.17474/artvinofd.762897>
- Evren, E. (2014). The Rise and Decline of an Anti-Dam Campaign: Yusufeli Dam Project and the Temporal Politics of Development. *Water History* 6(4):405–19. doi: 10.1007/s12685-014-0120-8
- Göregenli, M. (2014). Mahalleye Bağlılık Düzeyinin Kent Kimliği İle İlişkisi İçinde İncelenmesi. 29(73):73–85.
- Hernández, B., Hidalgo M. C., Salazar-Laplace M. E. and Hess, S. (2007). Place Attachment and Place Identity in Natives and Non-Natives. *Journal of Environmental Psychology* 27(4):310–19. doi: 10.1016/j.jenvp.2007.06.003
- Karabulut, K. (2007). “Yusufeli Kent Dokusunun Tarihsel Gelişimi ve Sanat Yapıları.” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncüyıl Üniversitesi.
- Kayış, A. C. (2017). “Aktör İlişkileri Kuramı ve Barajlar: Yusufeli Barajı Örneği.” *Karadeniz Araştırmaları*.
- Kısakürek, Ş., and Bayazıt E. (2018). Kahramanmaraş Kenti Örneğinde Kent Kimliği ve Kentsel Donatı Elemanları. *Turkish Journal of Forest Science* 2 2(1):49–59.
- Karafazlı, G. (2021). Yusufeli Halkından Kura Tepkisi: Mezarlık Değil Ev İstiyoruz, Hakkımızı Helal Etmiyoruz. Artvin. Alıntılıandı (10 Aralık 10.12.2021) <https://www.gazeteduvar.com.tr/yusufeli-halkından-kura-tepkisi-mezarlık-değil-ev-istiyoruz-hakkimizi-helal-etmiyoruz-haber-1528812> adresinden erişildi.
- Kurat, Akdes, N. (2002). Türk Kavimleri ve Devletleri. Murat Kitap ve Yayınevi.
- Lynch, Kevin. (1960). The Image of the City. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 21(1):91. doi:

10.2307/427643

- Lynch, Kevin. (1981). *A Theory of Good City Form*. The MIT Press.
- Mansuroğlu, S. (2020). Turizm Alanlarının Kent Kimliğine Etkisi : Denizli Kenti Örneği, *The Effect of Tourism Areas on Urban Identity : The Case of Denizli City*. 24:589–604.
- Meydan Yıldız S. G., and Şengün, H. (2019). Çoruh Vadisindeki Baraj Projelerinin Yol Açtığı Yeniden Yerleşim İskân) Ve Kamulaştırma Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12(January):48. doi: 10.25287/ohuiibf.465069
- Nezhad, R. T. B. (2020). Curator Searching for Urban Identity; From Yousef Abad to Vali Asr. *European Journal of Sustainable Development* 9(1):391–405. doi: 10.14207/ejsd.2020.v9n1p39
- Okur, Y. (2021). Yusufeli Yeni Yerleşim Yeri İnşasında Sona Yaklaşıyor. Retrieved June 24, 2021 (<https://www.aa.com.tr/turkiye/yusufeli-yeni-yerlesim-yeri-insasinda-sona-yaklasiliyor/2214271>).
- Öymen Özak, N. and Pulat Gökmen G. (2009). Bellek ve Mekan İlişkisi Üzerine Bir Model Önerisi. *İtüdergisi Mimarlık, Planlama, Tasarım* 8(2):145–55.
- Özdemir, H. (2002). *Artvin Tarihi 2. Baskı*. Ankara: Egem Matbaacılık.
- Pol, E. (2002). The Theoretical Background of the City-Identity-Sustainability Network. *Environment and Behavior* 34(1):8–25. doi: 10.1177/0013916502034001002
- Şentürk, A. (2018). Aidiyet, Kent Kimliği ve Kentsel Koruma Etkileşimi Bağlamında Kullanıcı Sürekliliğinin İrdelenmesi: Kadıköy Moda Örneği. *Megaron / Yıldız Technical University, Faculty of Architecture E-Journal* 14(1):145–59. doi: 10.5505/megaron.2018.71676
- Surat, H. (2017). Artvin Yusufeli’nde Yerel Halkın Ekoturizme Yönelik Algı ve Tutumları. *Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi* 13(2):9–19.
- Surat, H., Yılmaz, H. and Surat, B. Z. (2015). Yusufeli ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Kullanım Potansiyeli Üzerine Bir Araştırma. *Doğu Coğrafya Dergisi* 20(34):61. doi: 10.17295/dcd.16802
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin Sesi*. Tarih Vakfı. İstanbul.
- Tufekcioglu, A. and Tufekcioglu, M. (2017). Artvin İli Yusufeli İlçesinde Meraların ve Hayvancılığın Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi.. *Artvin Coruh Üniversitesi*.
- Türk, E. (2018). Gömleğin Her Düğmesini Yanlış İliklemek: Artvin-Yusufeli Zorunlu Yeniden Yerleştirme Sürecinin Eleştirel İncelemesi. *Journal of Planning* (January). doi: 10.14744/planlama.2018.36854
- Ünlü, T. S. (2017). Kent Kimliğinin Oluşumunda Kentsel Bellek ve Kentsel Mekan İlişkisi: Mersin Örneği. *Journal of Planning* 27(1):75–93. doi: 10.14744/planlama.2017.06078
- Webber, M. M. (2017). The Urban Place and the Nonplace Urban Realm. *The City: Critical Essays in Human Geography* 451–525. doi: 10.9783/9781512808063-005
- Yılmaz, S. (2019). Hediyeleşim Seramik Objeler ve Kent Kimliği Üzerine Bir Değerlendirme. 163–82.
- Yusufeli Belediyesi (2013). *Yusufeli Yedinci Yerini Ararken (Kamuoyu Araştırması- 2012)*. Artvin: Yusufeli Belediyesi Yayınları.
- Yusufeli İlçesi Merkezinin Öğdem’den Ahalt’a Kaldırılması ve Bu Merkeze Yusufeli Aldı Verilmesi Hakkında Kanun (16 Şubat 1950). *Resmi Gazete*, Sayı 7434. Alıntlandı (02.12.2021). Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7434.pdf>.

- Yüksel Proje (2009). Artvin İli, Yusufeli İlçesi Yeni Yerleşim Alanı Uygulama İmar Planına Esas Jeolojik- Jeoteknik Etüt Raporu (YJ-TIP-09-067-B). Ankara: TOKİ.
- Yüksel Proje ve Belda (2014). Yusufeli Yeni Yerleşme Alanı 1/5000 Nazım İmar Planı ve 1/1000 uygulama İmar Planı Açıklama Raporu. Ankara: TOKİ.
- Yüksel Proje (2020). *Artvin İli, Yusufeli İlçesi Yeni Yerleşme Alanı Nazım İmar Planı Revizyonu Plan Açıklama Raporu*. Ankara.
- Zurnacı, J. and Çalık İ. (2019). Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri Bağlamında Ev Pansiyonculuğunun Değerlendirilmesi: Yusufeli Örneği (Evaluation of Home Boarding in the Context of Sustainable Tourism Indicators: Yusufeli Case). *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 7(3):2144–66. doi: 10.21325/jotags.2019.465.